

Συνελεύσεις Πολιτών και Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Το τέλειο ταίριασμα (ή όχι);

ΜΕΛΕΤΗ & ΣΥΖΗΤΗΣΗ

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ευχαριστίες

Η παρούσα έκθεση εκπονήθηκε από το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα (Green European Foundation - GEF). Αποτελεί μέρος του έργου Πράσινη Συμφωνία για Όλους – Συνελεύσεις Πολιτών σε Δράση. Το έργο αυτό υλοποιήθηκε υπό τον συντονισμό του Ινστιτούτου Πολιτικής Οικολογίας (Institute for Political Ecology, HR), με την υποστήριξη του Οίκος (BE), του Visio (FI), του Κέντρου για την Πράσινη Πολιτική (Center for Green Politics, RS), του PolEko! (RS) και της ASSED Sunrise (MK). Η μετάφραση της έκδοσης στα ελληνικά πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ Γραφείο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα. Ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όλους τους ειδικούς και συμμετέχοντες που πήραν μέρος στο έργο.

Συντακτική ομάδα: Vedran Horvat, Lana Pukanić, Tina Tešija, and Elze Vermaas

Συντονίστρια έργου (GEF): Sien Hasker

Μετάφραση - Επιμέλεια - Διόρθωση: Λευτέρης Καραμήτρου

Σχεδιασμός και σελιδοποίηση: Joško Gamberozić

Ιούνιος 2025

Το κείμενο και τα γραφικά αυτής της έκδοσης διατίθενται με άδεια Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). Για το πλήρες κείμενο της άδειας, δείτε: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>. Για μια σύνοψη (που δεν υποκαθιστά την άδεια), δείτε: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>

Συνελεύσεις Πολιτών και Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία Το τέλειο ταίριασμα (ή όχι);

Η παρούσα έκδοση δημοσιεύεται από το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα (Green European Foundation – GEF) με την οικονομική υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (European Parliament). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν φέρει καμία ευθύνη για το περιεχόμενο της παρούσας έκδοσης.

Η έκθεση είναι διαθέσιμη για λήψη στον ιστότοπο www.gef.eu

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

Green European Foundation

Rue du Kiem 96, 8030 Strassen,
Luxembourg

Brussels office: Mundo Madou, Avenue des
Arts 7-8, 1210 Brussels, Belgium

phone: +32 2 329 00 50

info@gef.eu

www.gef.eu

Το Πράσινο Ευρωπαϊκό Ίδρυμα (Green European Foundation - GEF)

είναι ένα ευρωπαϊκό πολιτικό ίδρυμα, με αποστολή να συμβάλλει στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής σφαίρας διαλόγου και να ενισχύσει τη συμμετοχή των πολιτών στις ευρωπαϊκές πολιτικές. Το GEF παλεύει να φέρει τις συζητήσεις για τις ευρωπαϊκές δημόσιες πολιτικές τόσο μέσα όσο και πέρα από τα όρια της Πράσινης πολιτικής οικογένειας. Το ίδρυμα λειτουργεί ως εργαστήριο νέων ιδεών και προσφέρει διασυννοριακή πολιτική εκπαίδευση, καθώς και μια πλατφόρμα συνεργασίας και ανταλλαγής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

**INSTITUT ZA
POLITIČKU EKOLOGIJU**

Institute for Political Ecology

Institute for Political Ecology

Trg kralja Tomislava 19, Zagreb

ipe@ipe.hr · www.ipe.hr

Το Ίδρυμα για την Πολιτική Οικολογία (Institute for Political Ecology - IPE)

είναι ένας ερευνητικός και εκπαιδευτικός οργανισμός που σχεδιάζει εναλλακτικά αναπτυξιακά μοντέλα και καινοτόμα θεσμικά πλαίσια για τον δημοκρατικό πολιτικό και οικονομικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Το IPE προσεγγίζει τις σύγχρονες οικολογικές μεταβολές ως κοινωνικά φαινόμενα που είτε περιορίζουν είτε διευρύνουν τις κοινωνικές ανισότητες και επηρεάζουν τις σχέσεις εξουσίας. Επίσης, υλοποιεί διεπιστημονικά

ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, σε συνεργασία με εγχώριους και διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς. Με βάση αυτά, προσφέρει τεκμηριωμένες αναλύσεις και μια πλατφόρμα διαλόγου για κοινωνικά κινήματα, καθώς και για πολιτικούς και οικονομικούς φορείς στην Κροατία και το εξωτερικό, που προωθούν μια οικολογικά βιώσιμη, δίκαιη και δημοκρατική κοινωνία.

Oikos

Oikos Think Tank

Βρυξέλλες, Βέλγιο

www.oikos.be

Green Think Tank Visio

Ελσίνκι, Φινλανδία

www.ajatuspajavisio.fi

**CENTAR
ZA ZELENE
POLITIKE**

Center for Green Politics

Βελιγράδι, Σερβία

www.czp.org.rs

PolEkol –

Organisation for Political Ecology

Βελιγράδι, Σερβία

www.polekol.org

ASSED Sunrise

Σκόπια, Βόρεια Μακεδονία

www.izgrejsonce.mk

Περιεχόμενα

Πρόλογος του Dirk Holemans	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
Σημείωμα των συγγραφέων του Vedran Horvat	7
Αξίες και Ιδέες	8
Μια Δημοκρατική Πράσινη Μετάβαση	8
Πέρα από την Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία	10
Θεωρία και Βιβλιογραφία	16
Γιατί συνελεύσεις πολιτών;	16
Ο ορισμός της διαβούλευσης	18
Βασικά στοιχεία των συνελεύσεων πολιτών	21
Βασικές αρχές των συνελεύσεων πολιτών	25
ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (CASE STUDIES)	
Επισκόπηση	31
Μόνιμη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα του Μιλάνο του Vedran Horvat	32
Συνέλευση Παιδιών και Νέων για την Απώλεια Βιοποικιλότητας της Lana Pukanić	39
Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα στις Βρυξέλλες της Elze Vermaas	46
Μικρο-ομάδα διαβούλευσης του Βάλιεβο του Predrag Momčilonić	54
Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας του Vedran Horvat	60
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ	
Ένας ρόλος να παίξουμε – αν όχι τώρα, τότε;	67

του Dirk Holemans, Επίτιμου Προέδρου
του Ευρωπαϊκού Πράσινου Ιδρύματος

Πρόλογος

του Dirk Holemans

Αν υπάρχει κάτι που υποτιμάται στην ταραγμένη εποχή μας –όπου κάθε χρόνος φαίνεται να προσθέτει μία ακόμη μείζονα πρόκληση–, είναι η σημασία του σεβασμού προς τον δήμο, τον λαό που, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, θα έπρεπε να κυβερνά στις δημοκρατίες μας.

Σήμερα, φαίνεται να συμβαίνει το αντίθετο. Όλο και περισσότεροι πολίτες, νιώθοντας ότι δεν τους ακούνε και δεν τους σέβονται, γυρνούν την πλάτη στις δημοκρατικές διαδικασίες ή στρέφονται προς αυταρχικούς ηγέτες. Η ιδέα ότι η δημοκρατία αποτελεί μια πολύ πιο πλούσια προοπτική και πραγματικότητα από την απλή εκλογή αντιπροσώπων είναι πια απύσχα από τη σκέψη πολλών ανθρώπων. Ως εκ τούτου, είναι σαν να αποσύρονται αυτοβούλως από τη δημοκρατική ζωή, κατά κάποιο τρόπο.

Μέσα σε αυτή τη συνθήκη, πολιτικές που σχεδιάζονται από τα πάνω και δεν λαμβάνουν υπόψη τις καθημερινές ανησυχίες των πολιτών –όπως το κόστος ζωής και το αν θα τα καταφέρουν ως το τέλος του μήνα– είναι καταδικασμένες να παραμείνουν εύθραυστες και να συναντήσουν αντίσταση. Σίγουρα δεν θα εμπνεύσουν την υποστήριξη ομάδων πολιτών με σκοπό τη διατήρησή τους. Είναι κρίμα να το λέμε, αλλά η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων πολιτικών από τα πάνω, που δεν κατάφερε ποτέ (ή δεν θέλησε;) να κατακτήσει τις καρδιές και τα μυαλά των Ευρωπαίων πολιτών.

Την ίδια στιγμή, το Ευρωβαρόμετρο και άλλες δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι οι περισσότεροι

άνθρωποι εξακολουθούν να ανησυχούν έντονα για την κλιματική απορρύθμιση και στηρίζουν τη δράση για το κλίμα. Επιπλέον, συνελεύσεις πολιτών σε διάφορες χώρες και πόλεις αποδεικνύουν ότι οι πολίτες που συζητάνε από κοινού προτείνουν, πιο συχνά από τις κυβερνήσεις τους, τολμηρές πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, λαμβάνοντας υπόψη και τις κοινωνικές διαστάσεις.

Αυτή η δυναμική δημιουργεί μια μοναδική ευκαιρία να επανασχεδιαστεί η Πράσινη Συμφωνία από τα κάτω. Χωρίς την ψευδαίσθηση ότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε μαγική λύση, φανταστείτε να δημιουργούνται συνελεύσεις πολιτών σε όλη την Ευρώπη –ας πούμε σε εκατό μικρές και μεγάλες πόλεις– με θέμα το πώς οραματίζονται οι συμμετέχοντες μια οικονομία ευημερίας που να επιτρέπει σε όλους τους ανθρώπους να ευδοκιμούν εντός των πλανητικών ορίων. Μια τέτοια δράση θα μπορούσε να οδηγήσει σε πλούσια συγκομιδή εξαιρετικών προτάσεων και εμπνευσμένων προοπτικών, καθώς και να ενισχύσει τη φιλοδοξία για τη συγκρότηση μιας διαχρονικής Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου η αναζωογόνηση της δημοκρατίας, η ανθεκτικότητα και η πραγματική βιωσιμότητα θα συμπορεύονται. Σε αυτήν την έκδοση, θα βρείτε το υπόβαθρο και εμπνευσμένα παραδείγματα που συμβάλλουν σε αυτή την κρίσιμη αποστολή. Γιατί, αν όχι τώρα, τότε πότε;

Εισαγωγή και θεωρητικό πλαίσιο

Σημείωμα των συγγραφέων

του Vedran Horvat, Διευθυντή του Ινστιτούτου Πολιτικής Οικολογίας

Η παρούσα έκδοση είναι το αποτέλεσμα μιας συνεργατικής διαδικασίας μεταξύ οργανώσεων-εταίρων από το Βέλγιο, την Κροατία, τη Φινλανδία, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Σερβία, στο πλαίσιο του έργου *Πράσινη Συμφωνία για Όλους – Συνελεύσεις Πολιτών σε Δράση*, που υλοποιείται από το Ευρωπαϊκό Πράσινο Ίδρυμα. Αναγνωρίζοντας το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας «από τα πάνω» – περιορισμένη σε μια σειρά τεχνολογικών και χρηματοδοτικών μέτρων – και στις ανάγκες των κοινωνιών και των κοινοτήτων ανά την Ευρώπη, επιδιώξαμε να διερευνήσουμε τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι συνελεύσεις πολιτών στον «από τα κάτω» εκδημοκρατισμό της.

Το πρόσφατο κύμα συμμετοχικών διαδικασιών σε όλη την Ευρώπη ήταν αποτέλεσμα τόσο του ορατού δημοκρατικού ελλείμματος στη χάραξη ευρωπαϊκής πολιτικής όσο και της έκδηλης ανάγκης των πολιτών να έχουν λόγο στην εφαρμογή πολιτικών που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής και το περιβάλλον τους. Το κύμα αυτό στόχευσε στην άρση της απουσίας των πολιτών από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων με θέμα την πράσινη μετάβαση και την ενίσχυση της συμμετοχής τους σε αυτό το πεδίο. Για εμάς τους Πράσινους, η ενεργή συμμετοχή των πολιτών είναι κρίσιμη προϋπόθεση για την επιτυχία της αλλαγής παραδείγματος. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και οι συνελεύσεις πολιτών που δημιούργησαν αυτό το κύμα συμμετοχής δεν κατάφεραν να συντονιστούν· το αντίθετο μάλιστα. Στις

περισσότερες περιπτώσεις, οι συνελεύσεις αυτές οργανώθηκαν ως άμεση απάντηση στην έλλειψη δημοκρατικών διαδικασιών, οι οποίες θα έπρεπε να θεμελιώσουν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία στις κοινωνίες μας.

Η έρευνα και η συλλογική μας μάθηση επικεντρώθηκαν σε συνελεύσεις πολιτών που ασχολήθηκαν με ζητήματα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία – την κλιματική αλλαγή και την προσαρμογή σε αυτή, την αγροοικολογία, τη βιοποικιλότητα, την ποιότητα του αέρα – σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης (Ιταλία, Βέλγιο, Ιρλανδία, Σερβία και Ισπανία). Κατά την πρώτη φάση υλοποίησής της, στο εσωτερικό του πράσινου πολιτικού χώρου άρχισε να ενισχύεται η ανησυχία ότι οι πολίτες και οι ανάγκες τους δεν είχαν ληφθεί επαρκώς υπόψη – γεγονός που οδήγησε στην αμφισβήτηση ή και την απόρριψη πολλών από τα μέτρα της (χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κίνημα των «κίτρινων γιλέκων» -gilets jaunes- στη Γαλλία). Σε αυτό το πλαίσιο, οι συνελεύσεις πολιτών διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο να ακουστούν οι φωνές των πολιτών – παρόλο που, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι προτάσεις τους δεν είχαν άμεση και πλήρη εφαρμογή. Ως Πράσινοι, θεωρούμε ότι οι συνελεύσεις πολιτών είναι εξαιρετικά σημαντικές: είναι οι σύμμαχοί μας στο πεδίο, αποδεικνύοντας ότι η δημοκρατία αποτελεί πολύτιμη και αναπόφευκτη διάσταση της πράσινης μετάβασης. Ελπίζουμε η παρούσα έκδοση να προσφέρει μια μικρή συμβολή στη γενναιόδωρη πρόσκληση που αυτές εμπνέουν: να ενώσουμε τις δυνάμεις μας για την επιτυχία μιας πράσινης μετάβασης σε ολόκληρη την Ευρώπη – και πέρα από αυτήν.

Αξίες και Ιδέες

Μια Δημοκρατική Πράσινη Μετάβαση

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ) σχεδιάστηκε για να εξασφαλίσει ένα βιώσιμο μέλλον για την Ευρώπη και τους πολίτες της, μέσω της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, που συνιστούν υπαρκτική απειλή για τα οικοσυστήματα και τον ανθρώπινο πολιτισμό. Για να επιτύχει τον στόχο της μετατροπής της Ευρώπης σε μια κλιματικά ουδέτερη ήπειρο, όπου η οικονομική ανάπτυξη αποσυνδέεται από τη χρήση πόρων, το σχέδιο προβλέπει μείωση των εκπομπών CO₂ κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030. Αυτή βασίζεται σε συνδυασμό πολιτικών για το κλίμα, την ενέργεια, τις μεταφορές και τη φορολογία, μεταξύ άλλων.

Ωστόσο, αυτό το φιλόδοξο αλλά απαραίτητο σχέδιο, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογική καινοτομία, τη βιομηχανία και την μερική ανακατεύθυνση των χρηματορρών. Η ΕΠΣ, σε γενικές γραμμές, αγνοεί τις κοινωνικές διαστάσεις της σύνθετης και διατομεακής πολιτικής υλοποίησης που απαιτεί, αποτυγχάνοντας να ενσωματώσει τις αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αναδιανομής στις πολιτικές της και

θέτοντας σε κίνδυνο τις πιο ευάλωτες και πληγείσες κοινότητες της Ευρώπης. Το χάσμα ανάμεσα σε αυτό το «από τα πάνω» εγχείρημα και την «από τα κάτω» ανάγκη εδραίωσης της εφαρμογής των πολιτικών του στις κοινότητες, τις πόλεις και τις περιφέρειές μας, υπογραμμίζει το μεγάλο κενό μεταξύ εκείνων που εισάγουν τα μέτρα και εκείνων που επηρεάζονται περισσότερο από αυτά.

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Κλίμα (ΕΣΚ), ένας σημαντικός πυλώνας της ΕΠΣ. Το Σύμφωνο αυτό προσδιορίζει την ιδέα της κλιματικής αλλαγής ως πρόβλημα ανεπαρκούς συμμετοχής, ενισχύοντας συγκεκριμένα αφηγήματα γύρω από το ρόλο της δημόσιας συμμετοχής στην ΕΠΣ. Σύμφωνα με τον πολιτικό επιστήμονα Feyyaz Barış Çelik, «με την εξατομίκευση των κλιματικών ευθυνών, τον προσδιορισμό των πολιτών ως καταναλωτές ή πελάτες και την εφαρμογή ιεραρχικής προσέγγισης στη συμμετοχή, το ΕΣΚ –όπως και η ευρύτερη στρατηγική της ΕΠΣ– αγνόησε το πώς η κλιματική αλλαγή πλήττει δυσανάλογα τις περιθωριοποιημένες κοινότητες, οι οποίες έχουν περιορισμένη πρόσβαση στους πόρους και την πολιτική επιρροή που απαιτείται για να συμμετάσχουν στην κλιματική δράση»¹.

Για να είναι επιτυχής η συστημική αλλαγή που προβλέπει η πράσινη μετάβαση, το όραμα της ΕΠΣ και τα συνοδευτικά πολιτικά μέτρα της πρέπει να διεισδύσουν σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας. Η προσαρμοστικότητα αυτών των πολιτικών στις ανάγκες συγκεκριμένων τομέων ή κοινοτήτων είναι κρίσιμη για να μειωθεί ο κίνδυνος της απόρριψης, όπως συνέβη με το κίνημα των «κίτρινων γιλέκων» (*gilets jaunes*) στη Γαλλία. Αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της εμπλοκής, ενδυνάμωσης, συμμετοχής και αίσθησης ιδιοκτησίας των πολιτών. Οι πολίτες καθαυτοί είναι φορείς αλλαγής, που κρατούν τα κλειδιά για ένα βιώσιμο και δίκαιο μέλλον, το οποίο δεν μπορεί απλώς να επιβληθεί «από τα πάνω», από τις θεσμικές αρχές της ΕΕ ή τις εθνικές κυβερνήσεις. Το Phoenix, ένα επιδοτούμενο έργο του προγράμματος Horizon 2020 της ΕΕ που επικεντρώνεται στην δημοκρατική καινοτομία, υπογραμμίζει ότι «δεν πρέπει να ξεχνάμε τον ρόλο της δημοκρατικής διακυβέρνησης στη σταθεροποίηση παραδειγματικών αλλαγών, όπως αυτή που θα επιφέρει η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία». Αυτές οι διαδικασίες δημοκρατικής διακυβέρνησης θα πρέπει «να συλλέγουν τις απόψεις ανθρώπων που συνήθως δεν συμμετέχουν στην πολιτική, καθώς και να καταλήγουν σε συναίνεση σε καλύτερες πολιτικές για τις περιοχές που ξετάζονται».²

Από τα πρώτα χρόνια της ΕΠΣ, που ανακοινώθηκε ως μια καθοριστική στιγμή για το μέλλον της Ευρώπης,³ παρατηρήθηκε σαφής έλλειψη πρωτοβουλιών για τη βελτίωση της εφαρμογής και της διακυβέρνησής της μέσω περισσότερης συμμετοχής και συμπερίληψης. Οι κινήσεις οργάνωσης διαβουλευτικών διαδικασιών πάνω στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, απουσίαζαν εμφανώς.⁴ Για ένα τόσο καθοριστικό εγχείρημα πράσινης μετάβασης όπως αυτό, η απουσία δημοκρατικής διάστασης ήταν μια απογοητευτική και δυσάρεστη έκπληξη.

Βέβαια, οι δημοκρατίες μας δεν είναι δομημένες με τρόπο που να διευκολύνει την εμπλοκή και

Από τα πρώτα χρόνια της ΕΠΣ, παρατηρήθηκε σαφής έλλειψη πρωτοβουλιών για τη βελτίωση της εφαρμογής και της διακυβέρνησής της μέσω περισσότερης συμμετοχής και συμπερίληψης.

συμμετοχή των πολιτών. Αντιθέτως, οι πολίτες πρέπει να διεκδικούν και να αγωνίζονται συνεχώς για το δικαίωμά τους στη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι συνελεύσεις πολιτών⁵ παρέχουν ένα αποτελεσματικό πλαίσιο γι' αυτή τη συμμετοχή και μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή κοινωνικής και πολιτικής δύναμης.

Κατά μια ευτυχή συγκυρία, η εκκίνηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας συνέπεσε με ένα κύμα διαβουλευτικών συνελεύσεων

σε όλη την Ευρώπη, που απαρτίζονταν από εκατοντάδες τέτοιες συνελεύσεις και «μικρο-ομάδες διαβούλευσης» πολιτών.⁶ Μέσα σε αυτό το κύμα διακρίνονται δύο βασικοί παράγοντες: η βελτίωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και η ενημέρωση των πολιτικών με γνώση βασισμένη στην έρευνα. Σε πολλές περιπτώσεις, οι συνελεύσεις πολιτών ιδρύθηκαν είτε ως αυτο-οργανωμένη απάντηση στην πολιτική αποξένωση και έλλειψη δημοκρατίας, είτε ως προληπτική πρωτοβουλία αντιμετώπισης συγκεκριμένων πολιτικών αποτυχιών ή πρότασης μιας διαφορετικής ή βελτιωμένης νομοθεσίας.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδρύθηκαν από κυβερνητικούς φορείς, είτε με ανάθεση είτε άμεσα, συχνά ως απάντηση σε πιέσεις ή εκκλήσεις.⁷ Πολύ συχνά, το αντικείμενο αυτών των συνελεύσεων ήταν ζητήματα σχετικά με την ΕΠΣ, όπως η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα, η ενεργειακή μετάβαση και η ατμοσφαιρική ρύπανση. Παρ' όλα αυτά, οι αποφάσεις τους σπάνια βρήκαν άμεση απήχηση στους διαμορφωτές πολιτικής της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.⁷

⁵ Το παράδοξο είναι ότι, ενώ οι αξίες που ενσωματώνει η δημοκρατία της διαβούλευσης ταυρίζουν με τις πολιτικές ατζέντες κομμάτων της Αριστεράς, τα κόμματα αυτά συμμετέχουν λιγότερο ενεργά στην προώθηση τέτοιων διαδικασιών. Φαίνεται πως όσο πιο απομακρυσμένη είναι η ιδεολογία ενός κόμματος από τη λογική της δημοκρατίας της διαβούλευσης, τόσο πιο πρόθυμο είναι να αξιοποιήσει τις συνελεύσεις πολιτών – ίσως ως αντιστάθμισμα. Για τους Πράσινους ειδικά, αυτές μπορούν να λειτουργήσουν ως σύμμαχοι για την επίτευξη βασικών στόχων: ευημερία, οικολογική βιωσιμότητα και βαθύτερη δημοκρατία. Υπάρχει επίσης υψηλός βαθμός συμβατότητας ανάμεσα στις Πράσινες αξίες και σε εκείνες που θεμελιώνουν τις συνελεύσεις πολιτών. Παρά τις κοινές αυτές βάσεις, η δυναμική αυτής της σύνδεσης φαίνεται να παραμένει αναξιοποίητη, καθώς οι Πράσινοι συχνά κρατούν αποστάσεις από διαβουλευτικές διαδικασίες.

Πέρα από την Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία αποτελεί κατά κύριο λόγο τη βάση των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών. Ωστόσο, αυτή η μορφή λήψης αποφάσεων παρουσιάζει διάφορους περιορισμούς. Η ενότητα αυτή εξετάζει ορισμένους από αυτούς και προτείνει τρόπους με τους οποίους η δημοκρατία της διαβούλευσης θα μπορούσε να τους αντιμετωπίσει. Παράλληλα, προσφέρει ένα ευρύτερο πλαίσιο για την κατανόηση του ρόλου και της σημασίας που ενδέχεται να έχουν οι συνελεύσεις πολιτών.

Αντιπροσώπηση

Οι πολιτικοί εκπρόσωποι αναμένεται να εκπροσωπούν τις απόψεις των εκλογέν τους. Ωστόσο, είναι αδύνατο ένας περιορισμένος αριθμός εκπροσώπων να αντανakλά πλήρως την ποικιλία των απόψεων ενός ολόκληρου πληθυσμού, καθώς οι ίδιοι δρουν με βάση τις δικές τους υποκειμενικές εμπειρίες. Το πρόβλημα αυτό οξύνεται όταν τα κοινοβούλια δεν είναι επαρκώς αντιπροσωπευτικά. Για παράδειγμα, οι πολιτικοί τείνουν να είναι πλουσιότεροι και με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τον πληθυσμό που εκπροσωπούν – γεγονός που αποκαλύπτει μια σαφή απόσταση ανάμεσα στην τάξη και τα επαγγέλματα των πολιτικών αφενός και τον γενικό πληθυσμό αφετέρου.⁸ Παρότι οι γυναίκες και (σημαντικές) μειονότητες εκπροσωπούνται πλέον σε μεγαλύτερο βαθμό στα κοινοβούλια της Δυτικής Ευρώπης, τα άτομα με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο ή πρακτική κατάρτιση εξακολουθούν να είναι σε μεγάλο βαθμό απόντα. Πολλοί αισθάνονται ότι μένουν ολοένα και περισσότερο «πίσω» στην κοινωνία και πως δεν εκπροσωπούνται – ούτε καν ως προς τον τρόπο ζωής ή τον πολιτισμό τους – στο πλαίσιο αυτών των «δημοκρατιών των πτυχίων», όπου κυριαρχούν τα πιο εύπορα και μορφωμένα στρώματα. Ως εκ τούτου, τα προβλήματα

και οι ανησυχίες τους δεν γίνονται εύκολα αντιληπτά ή ορατά στο κοινοβούλιο.

Επιπλέον, πολλοί ψηφοφόροι διαπιστώνουν ότι εκπροσωπούνται από κάποιον υποψήφιο τον οποίο δεν ψήφισαν. Αν και ορισμένα εκλογικά συστήματα αποδίδουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τις ψήφους σε κοινοβουλευτικές έδρες, ακόμη και σε αυτά τα πιο αντιπροσωπευτικά συστήματα, τα παραπάνω ζητήματα επιμένουν. Επιπρόσθετα, παρόλο που τα συντάγματα και άλλοι θεσμοί θεσπίζονται για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, η αρχή της πλειοψηφίας μπορεί τελικά να παραμερίσει τα συμφέροντά τους.

Τα σώματα διαβούλευσης προσφέρουν δομημένους χώρους στους οποίους ένα πιο ποικιλόμορφο φάσμα πολιτών –σε σχέση με τους αιρετούς εκπροσώπους– μπορεί να εκφράσει τις απόψεις του. Η τυχαία επιλογή των συμμετεχόντων μπορεί να οδηγήσει σε μια διαφορετική, ενδεχομένως καλύτερη, εκπροσώπηση ιδεολογικών, ταξικών, εθνοτικών, κοινωνικών και άλλων διαφορών που υπάρχουν μέσα σε ένα εκλογικό σώμα. Η διαφορά αυτή είναι ιδιαίτερα αισθητή σε πολιτικά συστήματα με περιορισμένα αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά. Σε ορισμένα μέρη, τα σώματα διαβούλευσης ενδέχεται να είναι οι μόνες διαδικασίες, όπου άτομα από μειονοτικές ομάδες έχουν πραγματικά λόγο στα δημόσια ζητήματα, ιδιαίτερα όπου προβλέπονται κατάλληλες ποσοστώσεις.

Συμμετοχή

Πολλές αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες αντιμετωπίζουν προβλήματα με τη φθίνουσα προσέλευση των πολιτών στις εκλογές. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να σχετίζεται με διάφορους παράγοντες, όπως η χαμηλή εμπιστοσύνη στην ικανότητα του πολιτικού συστήματος να επιφέρει αλλαγές, η αίσθηση ότι κανείς υποψήφιος δεν εκφράζει πραγματικά τις απόψεις ενός ατόμου ή και η πολυπλοκότητα των εκλογικών διαδικασιών. Στα σημερινά

Αντί να πέφτουν στην παγίδα του μηδενικού αθροίσματος της κομματικής πολιτικής, τα μέλη των συνελεύσεων πολιτών δουλεύουν συλλογικά για έναν κοινό στόχο.

δημοκρατικά συστήματα, ο ρόλος του ψηφοφόρου είναι ιδιαίτερος παθητικός, καθώς περιορίζεται στο να εκχωρεί την εξουσία σε τρίτους μέσω εκλογών ανά μερικά χρόνια. Πέρα από την ψήφο, η ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών περιορίζεται σε μέσα πίεσης, όπως τα ψηφίσματα ή οι διαδηλώσεις. Η διαβούλευση θεωρείται ότι λαμβάνει χώρα πρωτίστως εντός των αντιπροσωπευτικών θεσμών.

Τα παραπάνω προβλήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν, σε έναν βαθμό, με την ενίσχυση της συμμετοχής πιο ετερογενούς πληθυσμού στις κομματικές διαδικασίες. Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, οι συνελεύσεις πολιτών (και/ή παρόμοια μοντέλα, όπως οι πολιτικές επιτροπές ή οι «μικρο-ομάδες διαβούλευσης») δίνουν τη δυνατότητα για ουσιαστικότερη πολιτική εμπλοκή και ενδυνάμωση. Η λειτουργία τους μπορεί να έχει μετασχηματιστικό αντίκτυπο. Μεταξύ άλλων, συμβάλλουν στη βελτίωση της αντίληψης για τη δημοκρατία συνολικά, αφού το κράτος φαίνεται να δίνει μεγαλύτερη αξία στις απόψεις των πολιτών. Επιπλέον, αν η διαβούλευση αποκτήσει βαρύτητα στο σύνολο της κοινωνίας, ακόμη και οι φαινομενικά πιο δύσκαμπτες εκλογικές διαδικασίες μπορεί να εκτιμηθούν ως περισσότερο ουσιώδεις. Έτσι, ενισχύοντας τη συμμετοχική και συμπεριληπτική λήψη αποφάσεων μέσω ενός θεσμού, θα μπορούσε να ενδυναμωθεί η δημοκρατική κουλτούρα ολόκληρου του κράτους.

Βραχυπρόθεσμη λήψη αποφάσεων

Οι τακτικά ορισμένες εκλογικές διαδικασίες πιθανώς οδηγούν σε αποφάσεις προσανατολισμένες σε βραχυπρόθεσμα οφέλη, εις βάρος μακροπρόθεσμων στρατηγικών, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν οι πιθανότητες επανεκλογής των πολιτικών. Επείγοντα ζητήματα, που απαιτούν μακροπρόθεσμες λύσεις, μπορεί να παραμερίζονται όταν υπάρχουν πιο άμεσες

προτεραιότητες. Η κλιματική αλλαγή και η απώλεια βιοποικιλότητας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του φαινομένου.

Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να αξιοποιηθούν για την υπέρβαση αυτού του προβλήματος. Μπορούν να δώσουν έμφαση στον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, καθώς τα μέλη τους δεν υπόκεινται σε εκλογικές διαδικασίες. Οι άμεσες ανάγκες μιας κοινωνίας μπορούν να σταθμιστούν σε σχέση με τις μακροπρόθεσμες ανάγκες της και με τον τρόπο που επηρεάζουν και άλλες. Λύσεις που δεν αποφέρουν άμεσα οφέλη και πιθανώς έχουν υψηλότερο κόστος σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα είναι συνήθως αντιδημοφιλείς· ωστόσο, μπορούν να προσδιοριστούν και να υποστηριχθούν ευκολότερα από έναν θεσμό που οικοδομεί συναίνεση και δεν είναι ενταγμένος σε ένα πλαίσιο διαρκούς εκλογικού ανταγωνισμού.

Ιδιαίτερα συμφέροντα

Παρόλο που οι πολιτικοί νομοθετούν για όλα τα ζητήματα, είναι προφανές ότι δεν μπορούν να είναι ειδικοί σε κάθε τομέα. Το δεδομένο αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μη τεκμηριωμένες αποφάσεις, οι οποίες πιθανώς δεν εξυπηρετούν το συμφέρον των πολιτών ή του κράτους. Συνήθως, η κατάσταση αυτή οδηγεί σε μια εξάρτηση από την εξωκοινοβουλευτική τεχνογνωσία, δίνοντας τη δυνατότητα σε ομάδες συμφερόντων να ασκούν σημαντική επιρροή στις προτεραιότητες και τη διαδικασία νομοθετικής παραγωγής. Πολιτικοί λομπτίστες με μεγάλα οικονομικά μέσα στη διάθεσή τους, ιδίως εργαζόμενοι για μεγάλες επιχειρήσεις, προσπαθούν να επηρεάσουν εκπροσώπους, ενώ παράλληλα μπορούν να χρηματοδοτούν προεκλογικές εκστρατείες πολιτικών που προωθούν μια συγκεκριμένη ατζέντα, ακόμη κι αν αυτή δεν εξυπηρετεί το συμφέρον των πολιτών ή του περιβάλλοντος.

Αντίθετα, οι θεσμοί διαβούλευσης μπορούν να αξιοποιούν την τεχνογνωσία με πιο διαφανή

τρόπο. Τα μέλη μιας συνέλευσης πολιτών δεν αναμένεται να είναι ειδικοί, ούτε απαιτείται να διαμορφώσουν μια στάση που να συνδυάζει την πολιτική ιδεολογία και την επιδίωξη του δημοσίου συμφέροντος, όπως συμβαίνει συνήθως με τους εκλεγμένους εκπροσώπους. Αντιθέτως, η έμφαση δίνεται στην ποικιλία των οπτικών. Επιπλέον, η εμπειρική γνώση των μη ειδικών δεν είναι απλώς αποδεκτή· είναι πολύτιμη. Τέλος, καθώς τα μέλη των συνελεύσεων δεν χρειάζεται να οργανώσουν δαπανηρές εκλογικές καμπάνιες, αποτρέπεται η οικονομική επιρροή των ομάδων ιδιαίτερων συμφερόντων μέσω δωρεών.

Πόλωση

Η λήψη αποφάσεων που βασίζεται στην κομματική αντιπαράθεση μπορεί να εντείνει την πόλωση, καθώς τα κόμματα επιδιώκουν να διαφοροποιηθούν μεταξύ τους για να προσφέρουν πιο ξεκάθαρες επιλογές στους ψηφοφόρους. Τόσο τα κόμματα όσο και οι εκπρόσωποί τους έχουν κίνητρο να δημιουργήσουν κοινωνικούς διαχωρισμούς, ώστε να οικοδομήσουν πάνω τους μια ευδιάκριτη πολιτική ταυτότητα. Η πόλωση μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική παράλυση, ενώ στις πιο ακραίες περιπτώσεις μπορεί να προκαλέσει βίαιες συγκρούσεις ή ακόμη και γενοκτονία.

Αντίθετα, η δημοκρατία της διαβούλευσης προάγει τον διάλογο, την αμοιβαία κατανόηση και την οικοδόμηση συναίνεσης – στοιχεία που αποτελούν προφανή αντίδοτα στην πόλωση. Αντί να πέφτουν στην παγίδα του μηδενικού αθροίσματος της κομματικής πολιτικής, τα μέλη των συνελεύσεων πολιτών δουλεύουν συλλογικά για έναν κοινό στόχο. Ο διάλογος μειώνει τις παρανοήσεις σχετικά με τα κίνητρα των ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, ενώ η απουσία εκλογών και κομματικών σχηματισμών εξαλείφει τα κίνητρα δημιουργίας «διχαστικών θεμάτων» για λόγους διαφοροποίησης. Συνολικά, οι θεσμοί διαβούλευσης προσφέρουν τη δυνατότητα για

Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να βοηθήσουν το ευρύτερο κοινό να αποδεχτεί μια σύνθετη λύση σε ένα σύνθετο πρόβλημα, αντί για μια δημαγωγική, απλοϊκή και τελικά επιζήμια λύση.

μια πολύ πιο συνεργατική και δημιουργική διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Λαϊκισμός

Η ενημέρωση γύρω από την τρέχουσα επικαιρότητα και τις πολυπλοκότητες της πολιτικής μπορεί να είναι δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία. Αυτό μπορεί να οδηγήσει τους ψηφοφόρους στο να λαμβάνουν αποφάσεις βασισμένοι στις περιορισμένες ή προκατειλημμένες πληροφορίες που έχουν άμεσα στη διάθεσή τους. Από την πλευρά τους, οι πολιτικοί μπορεί να προωθούν πολιτικές που είναι δημοφιλείς, συγκινησιακά φορτισμένες και φαινομενικά κατάλληλες για την επίλυση σύνθετων προβλημάτων, ενώ στην πραγματικότητα αποβαίνουν επιζήμιες για τη μακροπρόθεσμη ευημερία της κοινωνίας. Τέτοιοι λαϊκιστές δρώντες ενδέχεται επίσης να στοχοποιούν μειονότητες, χρησιμοποιώντας ως αποδιοπομπαίους τράγους – οδηγώντας σε αύξηση των εγκλημάτων μίσους ή και σε ακόμη σοβαρότερες συνέπειες.

Η δημοκρατία της διαβούλευσης αποθαρρύνει τη χρήση υπεραπλουστευμένων λύσεων σε σύνθετα ζητήματα. Παρέχοντας στους συμμετέχοντες, που προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα, πλήρη ενημέρωση και τον απαραίτητο χώρο για ουσιαστική συζήτηση πριν καταλήξουν σε συναίνεση, αποτρέπεται η λήψη αποφάσεων με βάση το συναίσθημα ή την ελλιπή πληροφόρηση. Η συμβολή ειδικών βοηθά στην κατανόηση και αποσαφήνιση πολύπλοκων θεμάτων. Επιπλέον, οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να βοηθήσουν το ευρύτερο κοινό να αποδεχτεί μια σύνθετη λύση σε ένα σύνθετο πρόβλημα, αντί για μια δημαγωγική, απλοϊκή και τελικά επιζήμια λύση.

τους περιφέρεια. Αποθαρρύνονται από το να αλλάξουν άποψη, καθώς αυτό μπορεί να τους κοστίσει σε ψήφους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε αμφιλεγόμενα θέματα, όπως τα ανασταργωτικά δικαιώματα, η πολιτική για τα ναρκωτικά ή μεγάλης κλίμακας έργα υποδομής. Πρόκειται για ζητήματα όπου το υποκειμενικό στοιχείο της ηθικής και οι προσδοκίες κρατικής παρέμβασης είναι κεντρικής σημασίας ή όπου η οποιαδήποτε αλλαγή ενδέχεται να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις σε μια κοινότητα ή στο περιβάλλον. Ως δυσεπίλυτα προβλήματα (wicked problems) περιγράφονται εκείνα τα προβλήματα που είναι δύσκολο –αν όχι αδύνατο– να επιλυθούν, λόγω της σύνθετης και μεταβαλλόμενης φύσης τους, καθώς και του πλήθους εμπλεκόμενων δρώντων. Η κλιματική αλλαγή και η απώλεια της βιοποικιλότητας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι προτεινόμενες λύσεις σε τέτοια προβλήματα συχνά προκαλούν έντονες αντιδράσεις.

Η δημοκρατία της διαβούλευσης διαθέτει μεγαλύτερη ικανότητα αντιμετώπισης τέτοιου είδους δύσκολων ζητημάτων και προβλημάτων. Καλλιεργώντας τον σεβαστικό διάλογο μεταξύ πολιτών με διαφορετικές οπτικές και ενθαρρύνοντας τη στάθμιση ποικίλων οπτικών –συμπεριλαμβανομένων των μακροπρόθεσμων επιπτώσεων και της τεκμηρίωσης– οι διαδικασίες διαβούλευσης μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση συναίνεσης και την εξεύρεση καλύτερων λύσεων. Ορισμένα ζητήματα μπορεί να μην είναι αμφιλεγόμενα ή δυσεπίλυτα, αλλά να απαιτούν ουσιαστική δημόσια συμμετοχή. Για παράδειγμα, οι συνταγματικές αλλαγές ή άλλες μορφές μεταρρύθμισης του δημοκρατικού συστήματος απαιτούν ευρεία δημόσια διαβούλευση, προκειμένου να εξασφαλίσουν δημοκρατική νομιμοποίηση.

Αμφιλεγόμενα ζητήματα και δυσεπίλυτα προβλήματα

Οι πολιτικοί εκπρόσωποι εκλέγονται στη βάση συγκεκριμένων θέσεων σε ζητήματα που θεωρούνται σημαντικά στην εκλογική

Σημειώσεις

- 1 Feyyaz Barış Çelik (2025). "Unpacking democratic participation in the European Green Deal: the case of Climate Pact". *Journal of European Integration*, 47(2), pp. 173-192.
<https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2455688>
- 2 <https://phoenix-horizon.eu/project/>
- 3 European Commission (2019). "Press remarks by President von der Leyen on the occasion of the adoption of the European Green Deal Communication". SPEECH/19/6749. 11 December 2019.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_19_6749
- 4 Ένα από τα ελάχιστα αλλά χαρακτηριστικά επιτυχημένα παραδείγματα είναι το έργο REAL DEAL:
<https://europeanmovement.eu/projects/real-deal/>
Παρ' όλα αυτά, η ύπαρξή του δεν αντισταθμίζει την απουσία ενός συνολικά συντονισμένου εγχειρήματος για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία σε διαφορετικά κοινά σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 5 Η συνέλευση πολιτών ορίζεται γενικά ως «μια αντιπροσωπευτική ομάδα πολιτών που επιλέγονται τυχαία από τον πληθυσμό για να ενημερωθούν, να συζητήσουν και να διατυπώσουν προτάσεις σχετικά με ένα συγκεκριμένο ζήτημα ή σύνολο ζητημάτων» – βλ. <https://citizensassembly.co.uk/>.
- 6 Rodrigo Ramis-Moyano et al. (2025). "Mini-Publics and Party Ideology: Who Commissioned the Deliberative Wave in Europe?". *Journal of Deliberative Democracy*, 21(1), pp. 1-15.
<https://doi.org/10.16997/jdd.1559>
- 7 European Commission (2019). "The European Green Deal (Online)".
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- 8 Armen Hakhverdian (2015). "Does it Matter that Most Representatives are Higher Educated?". *Swiss Political Science Review*, 21(2), pp. 237-245.

—

Θεωρία και Βιβλιογραφία

Γιατί συνελεύσεις πολιτών;

Μια από τις βασικότερες κριτικές που ασκούνται σήμερα στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ) αφορά την απουσία ουσιαστικής διαβούλευσης με τους πολίτες και την ανεπαρκή ανταπόκρισή της στις κοινωνικοοικονομικές ανησυχίες του πληθυσμού. Η ΕΠΣ δεν βασίστηκε σε καμία πραγματική μορφή δημοκρατικής διαδικασίας, είτε σε τοπικό, περιφερειακό είτε σε εθνικό επίπεδο – παρόλο που η οικολογική μετάβαση στην οποία αποσκοπεί συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ. Χρειαζόμαστε αυτή τη μετάβαση, όχι μόνο για να αποφύγουμε την κατάρρευση του κλίματος και του περιβάλλοντος, αλλά και για να διασφαλίσουμε αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής και εργασίας για τους πολίτες της ΕΕ στο μέλλον. Αν και η χρονική σύμπτωση ανάμεσα στην εισαγωγή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και το «κύμα» διαβουλευτικών διαδικασιών ανά την Ευρώπη μοιάζει τυχαία, παραμένει εντυπωσιακή.

Αν θέλουμε η οικολογική μετάβαση να είναι συστημική, βαθιά και αποτελεσματική, τότε θα πρέπει να σχεδιαστεί με τρόπο συμπεριληπτικό και δίκαιο, ώστε να επιτρέπει την εμπλοκή, τη συμμετοχή και τη συμβολή των πολιτών.

Τέτοιες διαδικασίες διαβούλευσης πρέπει να προηγούνται του σχεδιασμού και της υλοποίησης πρωτοβουλιών όπως η ΕΠΣ, προκειμένου αυτές να στηρίζονται σε πραγματικές ανάγκες και να ανταποκρίνονται εξ αρχής στις προκλήσεις που ενέχει μια τόσο μεγάλης κλίμακας αλλαγή. Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο· και αν η αρχική ευκαιρία χάθηκε, δεν είναι ακόμη αργά για να ενισχυθεί και να διευρυνθεί η δημοκρατική διάσταση της ΕΠΣ.

Ο τεχνοκρατικός σχεδιασμός της ΕΠΣ, που περιορίζει τις περισσότερες παρεμβάσεις στο χρηματοοικονομικό, νομικό ή τεχνολογικό επίπεδο, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τόσο τον χαρακτήρα της όσο και τις αποτυχίες και απορρίψεις που ακολούθησαν. Οι ίδιες παθογένειες απειλούν να επαναληφθούν και με τη νέα Συμφωνία για τη Βιομηχανία Μηδενικών Ρύπων (Clean Industrial Deal), η οποία δείχνει να αγνοεί και αυτή τον ρόλο της διαβούλευσης και της συμμετοχής. Μέσα στο πλαίσιο της λεγόμενης «οικολογικής οπισθοδρόμησης» (greenlash), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιλέγει να μην ανταποκριθεί στις ανησυχίες των πολιτών αντιθέτως, αποδυναμώνει την περιβαλλοντική της ατζέντα, δίνοντας προτεραιότητα στην ανταγωνιστικότητα της ΕΕ, την αποδοτικότητα και τις μεγάλες βιομηχανίες.¹ Τη στιγμή που η

πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών συνεχίζει να στηρίζει την κλιματική ουδετερότητα της ΕΕ και τη δραστική μείωση των εκπομπών κατά την επόμενη δεκαετία, μια τέτοια ατζέντα εταιρικού ανταγωνισμού και απορρύθμισης κινδυνεύει να διευρύνει ακόμη περισσότερο το χάσμα ανάμεσα στις κοινωνικές ανησυχίες και τις πολιτικές απαντήσεις της ΕΕ.

Για οποιαδήποτε νέα εκδοχή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, είναι κρίσιμης σημασίας οι ευρωπαϊκοί θεσμοί να οικοδομήσουν εμπιστοσύνη και συμμαχίες που να μπορούν να δώσουν αξιόπιστες, μακροπρόθεσμες απαντήσεις στα βασικά ζητήματα που απασχολούν τους πολίτες – είτε πρόκειται για το κόστος της ενεργειακής μετάβασης, είτε για μηχανισμούς αποζημίωσης μέσα από δημόσια χρηματοδότηση, είτε για τη δημιουργία πράσινων θέσεων εργασίας και τη διατήρηση των συνθηκών διαβίωσης. Μόνο τότε μπορούν αυτά τα σχέδια να είναι και **αποτελεσματικά** και **αποδοτικά**.²

Ο σκοπός του παρόντος εγχειρήματος και της σχετικής έκθεσης είναι να διερευνήσει συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να παίξουν **εποικοδομητικό και ουσιαστικό ρόλο στην οικολογική μετάβαση**, ενισχύοντας τα προοδευτικά στοιχεία της Πράσινης Συμφωνίας και βελτιώνοντας τις αδυναμίες της. Στο πλαίσιο αυτό, τα ακόλουθα τρία στοιχεία είναι καθοριστικής σημασίας:

1. **Διαδικασίες διαβούλευσης και άλλες δημοκρατικές καινοτομίες** – για τη βελτίωση των πολιτικών λύσεων και την ενίσχυση της αξιοπιστίας.
2. **Δικαιοσύνη και ισότητα** – ώστε να αναγνωρίζονται, να εκφράζονται και να ενσωματώνονται οι ιδιαίτερες ανάγκες και συμφέροντα των ευάλωτων ομάδων και κοινοτήτων, οδηγώντας σε πολιτικές που παράγουν δικαιότερες λύσεις.
3. **Συμπερίληψη και διαθεματικότητα** – με επίγνωση των διασταυρούμενων

Αν θέλουμε η οικολογική μετάβαση να είναι συστημική, βαθιά και αποτελεσματική, τότε θα πρέπει να σχεδιαστεί με τρόπο συμπεριληπτικό και δίκαιο, ώστε να επιτρέπει την εμπλοκή, τη συμμετοχή και τη συμβολή των πολιτών.

ανισοτήτων φύλου, φυλής, τάξης και άλλων παραμέτρων, ώστε οι πολιτικές να μην αναπαράγουν αλλά να αντιμετωπίζουν τις ανισότητες αυτές με χειροπιαστά εργαλεία.

Ο ορισμός της διαβούλευσης

Η συνέλευση πολιτών είναι μια συγκεκριμένη μορφή δημοκρατικής διαδικασίας διαβούλευσης. Το *Oxford Handbook of Deliberative Democracy* περιγράφει τη δημοκρατία της διαβούλευσης ως εξής:

«Η δημοκρατία της διαβούλευσης εδράζεται στο ιδανικό κατά το οποίο οι άνθρωποι συγκεντρώνονται, με βάση την ισότητα και τον αμοιβαίο σεβασμό, για να συζητήσουν τα πολιτικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν και, με βάση αυτές τις συζητήσεις, να αποφασίσουν για τις πολιτικές που θα επηρεάσουν τη ζωή τους. [...] Ορίζουμε τη διαβούλευση με τον πιο λιτό τρόπο ως αμοιβαία επικοινωνία που περιλαμβάνει στάθμιση και στοχασμό πάνω σε προτιμήσεις, αξίες και συμφέροντα σχετικά με ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος. Ορίζοντας την κατ' αυτόν τον τρόπο, περιορίζουμε τη θετική φόρτιση της λέξης "διαβούλευση", ώστε να μπορούμε να μιλάμε για "καλή" και "κακή" διαβούλευση, χωρίς η "κακή διαβούλευση" να αποτελεί αντίφαση όρων. Ορίζουμε τη δημοκρατία της διαβούλευσης ως οποιαδήποτε δημοκρατική πρακτική στην οποία η διαβούλευση κατέχει κεντρική θέση».³

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) έχει δημοσιεύσει αρκετές μελέτες για τη δημοκρατία της διαβούλευσης.⁴ Η έκθεση του 2020 με τίτλο *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave* αποτέλεσε την πρώτη εμπειρική και συγκριτική μελέτη σχετικά με τη χρήση αντιπροσωπευτικών διεργασιών διαβούλευσης για σκοπούς δημόσιας λήψης αποφάσεων. Στις εκθέσεις αυτές, οι όροι «διαβούλευση» και «δημοκρατία της διαβούλευσης» ορίζονται ως εξής:

«Η διαβούλευση [...] αναφέρεται στη δημόσια διαβούλευση (σε αντιδιαστολή με την εσωτερική) και στην ομαδική διαβούλευση (σε αντιδιαστολή με την ατομική), τονίζοντας την ανάγκη εύρεσης κοινού εδάφους [...] Η **δημοκρατία της διαβούλευσης** αποτελεί ευρύτερη πολιτική θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι πολιτικές αποφάσεις θα πρέπει να προκύπτουν από δίκαιο και εύλογο διάλογο μεταξύ των πολιτών. Το εγχειρίδιο *Deliberative Democracy Handbook* των Gastil και Levine (2005) υποστηρίζει ότι "η δημοκρατία της διαβούλευσης ενισχύει τη φωνή των πολιτών στη διακυβέρνηση, συμπεριλαμβάνοντας ανθρώπους όλων των φυλών, τάξεων, ηλικιών και περιοχών στις διαβουλευσεις που επηρεάζουν άμεσα τις δημόσιες αποφάσεις»».⁵

■ «Η συμμετοχική δημοκρατία έχει μια ελαφρώς πιο μακρά ιστορία, κερδίζοντας έδαφος με τα ακτιβιστικά κινήματα της δεκαετίας του 1960, τα οποία διεκδικούσαν μεγαλύτερη συμμετοχή στις κυβερνητικές αποφάσεις (π.χ. κινήματα για τα πολιτικά δικαιώματα, την απελευθέρωση των γυναικών» βλ. Pateman, 1970). Ένας κεντρικός άξονας της μεταγενέστερης βιβλιογραφίας για τη συμμετοχική δημοκρατία είναι ότι αυτή οφείλει να ενισχύει τις ικανότητες των πολιτών να συμμετέχουν — κάτι που προϋποθέτει τη μεταρρύθμιση των δημοκρατικών θεσμών, ώστε η συμμετοχή να αποκτήσει ουσιαστικότερο νόημα.»

Παρότι αυτοί οι ορισμοί είναι αρκετά παρεμφερείς η έκθεση του ΟΟΣΑ δίνει έμφαση στον δημόσιο χαρακτήρα της διαβούλευσης και στον σκοπό της να εξευρεθεί κοινός τόπος. Το κατά πόσο η διαβούλευση εντός μιας συνέλευσης πολιτών είναι δημόσια εξαρτάται από τον τρόπο συγκρότησής της. Σε γενικές γραμμές, οι συνελεύσεις πολιτών πράγματι επιδιώκουν να καταλήξουν σε μια πολιτική πρόταση βασισμένη σε έναν κοινό τόπο μεταξύ των μελών της συνέλευσης και να υποστηρίζεται από μια μεγάλη πλειοψηφία.

Το *Oxford Handbook of Deliberative Democracy* αντιπαραθέτει τη δημοκρατία της διαβούλευσης με τη **συναθροιστική δημοκρατία** (aggregative democracy), η οποία βασίζεται στην ισότιμη στάθμιση ψήφων, ενώ η έκθεση του ΟΟΣΑ του 2020 τη διακρίνει από τη **συμμετοχική δημοκρατία** (participatory democracy), η οποία στοχεύει στη συμμετοχή μεγάλου αριθμού ανθρώπων, δίνοντας έμφαση στο εύρος και όχι στο βάθος της

διαβούλευσης. Και τα δύο αυτά μοντέλα εστιάζουν στη συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων ανθρώπων. Σε κάθε δημοκρατικό μοντέλο υπάρχει πράγματι μια ένταση μεταξύ ποιότητας ή βάθους της διαβούλευσης και αριθμού συμμετεχόντων. Οι περισσότερες καθιερωμένες φιλελεύθερες δημοκρατίες συνδυάζουν στοιχεία της διαβούλευσης και της συνάθροισης. Η συμμετοχική δημοκρατία, όπως την ορίζει ο ΟΟΣΑ, περιλαμβάνει και

ακτιβιστικά κινήματα που συχνά λειτουργούν εκτός θεσμών, σε αντίθεση με τις συνελεύσεις πολιτών, οι οποίες συνήθως συγκροτούνται με κυβερνητική πρωτοβουλία.

Οι συνελεύσεις πολιτών εντάσσονται σε μια υποκατηγορία της δημοκρατίας της διαβούλευσης, γνωστή ως «αντιπροσωπευτικές διαδικασίες διαβούλευσης» (representative

	Μέσος αριθμός συμμετεχόντων ανά πάνελ	Μέση διάρκεια συνεδριάσεων	Μέση διάρκεια από πρώτη έως τελευταία συνάντηση	Αριθμός φορών χρήσης της διαδικασίας έως σήμερα (πάνελ)	Χρήση ανά χώρα	Αποτέλεσμα	Θέματα πολιτικής που έχουν εξεταστεί έως σήμερα
Ενημερωμένες προτάσεις πολιτών σε θέματα πολιτικής							
Συνέλευση Πολιτών	90	18.8 μέρες	47 εβδομάδες	6 (6)	CAN, IRL	Λεπτομερείς, συλλογικές προτάσεις	Εκλογικές μεταρρυθμίσεις, θεσμική διάρθρωση, αντανακλαστικά θέματα
Επιτροπή/Πάνελ Πολιτών	34	4.1 μέρες	5 εβδομάδες	115 (168)	AUT, AUS, BEL, CAN, FRA, POL, ESP, GBR, USA	Συλλογικές προτάσεις	Ευρεία γκάμα θεμάτων. Συχνότερα: υποδομές, υγεία, αστική ανάπτυξη, περιβάλλον
α) συνεχιζόμενες ημερήσιες συναντήσεις	30	3.4 μέρες	0 εβδομάδες	23(40)			
β) μη συνεχιζόμενες ημερήσιες συναντήσεις	35	4.1 μέρες	7 εβδομάδες	90(126)			Σε εξέλιξη διαδικασίες με εντολή να συμβάλλουν σε διάφορα θέματα όταν η δημόσια αρχή το χρειάζεται
γ) σε εξέλιξη	32	11 μέρες	2 χρόνια	2(2)	CAN		
Συνέδριο Συναίνεσης	16	4.0 μέρες	2 εβδομάδες	19(19)	AUS, AUT, DNK, FRA, NOR, GBR	Συλλογικές προτάσεις	Νέες τεχνολογίες, περιβάλλον, υγεία
Κύτταρο Σχεδιασμού	24	3.2 days	0 εβδομάδες	57(247)	DEU, JAP	Συλλογική έκθεση θέσης/ έκθεση πολιτών	Συνήθης χρήση για αστική ανάπτυξη, αλλά και άλλα θέματα
Γνώμη πολιτών σε θέματα πολιτικής							
G1000	346	1.7 μέρες	4 εβδομάδες	12(12)	NLD, ESP	Ψήφοι σε προτάσεις	Στρατηγικός σχεδιασμός: ανάπτυξη ενός οραματός για την πόλη
Συμβούλιο Πολιτών	15	1.7 μέρες	1 εβδομάδα	14(24)	AUT, DEU	Συλλογικές προτάσεις	Διάφορα θέματα, συχνότερα: περιβάλλον, στρατηγικός σχεδιασμός
Διαλόγοι Πολιτών	148	2.1 μέρες	4 εβδομάδες	38(112)	διεθνώς	Ευρείς ιδέες/προτάσεις	Διάφορα θέματα, συχνά πολλά ταυτόχρονα
Διαβουλευτική Δημοσκόπηση/Έρευνα	226	1.6 μέρες	0 εβδομάδες	14(15)	ARG, ITA, JAP, USA, KOR, MNG, CHN, BRA	Δημοσκοπικές απόψεις και αλλαγές γνώμης	Διάφορα θέματα
Διαβουλευτική Δημοσκόπηση/Έρευνα	120	1 μέρα	0 εβδομάδες	4(150)	διεθνώς	Ψήφοι σε προτάσεις	Θέματα περιβάλλοντος σε παγκόσμια κλίμακα
Ενημερωμένη αξιολόγηση πολιτών σε μέτρα ψηφοφορίας							
Αξιολόγηση Πρωτοβουλίας Πολιτών	22	22 μέρες	0 εβδομάδες	8(8)	USA	Συλλογική δήλωση βασικών γεγονότων	Διάφορα θέματα
Μόνιμα όργανα διαβούλευσης							
Το μοντέλο του Ανατολικού Βελγίου	24	Χωρίς δεδομένα ακόμα	1.5 χρόνια	1(1)	BEL	Συλλογικές προτάσεις	Εντολή να ορίσει την απτζέντα και να δημιουργηθεί πάνελ πολιτών
Παρατηρητήριο Πόλης	49	8 μέρες	1 χρόνος	1(1)	ESP	Αποφάσεις πάνω σε προτάσεις πολιτών	Εντολή να αξιολογεί προτάσεις πολιτών και να τις προτείνει για παραπομπή
Σημείωση: Όλοι οι υπολογισμοί σε αυτόν τον πίνακα έχουν γίνει από τους συγγραφείς με βάση τα δεδομένα από 289 περιπτώσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν συνολικά 763 πάνελ διαβούλευσης από χώρες μέλη και μη μέλη του ΟΟΣΑ. Η μέση διάρκεια από την πρώτη έως την τελευταία συνάντηση για το "Κύτταρο Σχεδιασμού" αποτελεί εξαίρεση λόγω έλλειψης δεδομένων. Σε αυτή την περίπτωση, συμβουλευτήκαμε το News Institute, τον κύριο φορέα υλοποίησης των "Κυττάρων Σχεδιασμού" στη Γερμανία. Η συνολική μέση διάρκεια συνεδριάσεων των Επιτροπών/Πάνελ Πολιτών υπολογίστηκε χωρίς να συμπεριληφθούν οι διαδικασίες σε εξέλιξη. Πηγή: Βάση Δεδομένων ΟΟΣΑ για Αντιπροσωπευτικές Διαβουλευτικές Διαδικασίες και Θεσμούς (2020).							

Σχήμα 1. Μοντέλα αντιπροσωπευτικών διαδικασιών διαβούλευσης. Πηγή: OECD (2020), Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. OECD Publishing: Paris. New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. OECD Publishing: Paris.

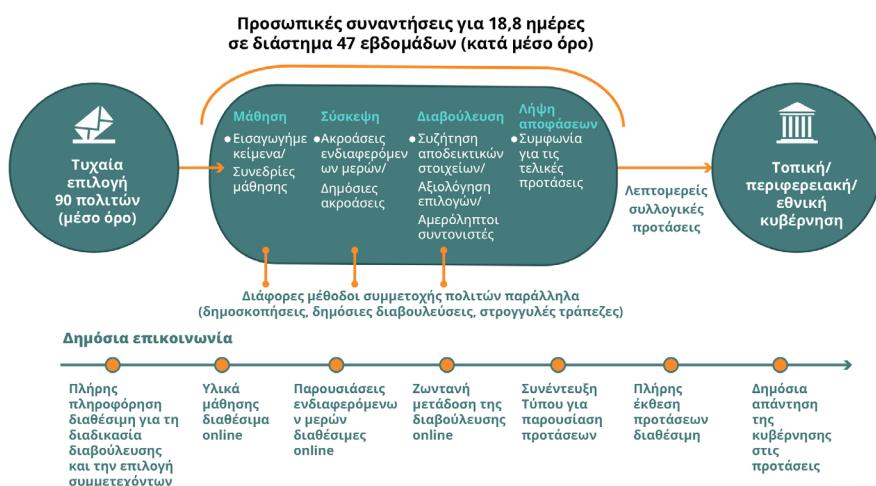
deliberative processes). Η σχετική έκθεση του ΟΟΣΑ τις ορίζει ως εξής:

«Οι αντιπροσωπευτικές διαδικασίες διαβούλευσης αναφέρονται συχνά εν συντομία ως “διαδικασίες διαβούλευσης” και ο όρος χρησιμοποιείται εναλλακτικά προς τον όρο “μικρο-ομάδα διαβούλευσης” (deliberative mini-public). Ο όρος αυτός αναφέρεται σε μια ομάδα ανθρώπων που έχει επιλεγεί τυχαία και αντιπροσωπευτικά και η οποία αφιερώνει σημαντικό χρόνο στη μάθηση και τη συνεργασία μέσω συντονισμένης διαβούλευσης, με σκοπό τη διατύπωση συλλογικών εισηγήσεων προς τους φορείς χάραξης πολιτικής».⁶

Η έκθεση του ΟΟΣΑ εντοπίζει 12 μοντέλα αντιπροσωπευτικών διαβουλευτικών διαδικασιών (βλ. Σχήμα 1), επισημαίνοντας ότι η λίστα δεν είναι κατ’ ανάγκην εξαντλητική. Τη στιγμή της έκδοσής της, το 2020, υπήρχε μόνο ένα παράδειγμα μόνιμης συνέλευσης πολιτών, το οποίο καταγράφεται ως αυτόνομο μοντέλο: το μοντέλο του Ανατολικού Βελγίου (Ostbelgien). Έκτοτε έχουν θεσπιστεί πολλά ακόμη παραδείγματα παγκοσμίως.

Σύμφωνα με την έκθεση, το μοντέλο της συνέλευσης πολιτών αποτελεί το «πιο ανθεκτικό και εκτενές μοντέλο αντιπροσωπευτικών διαβουλευτικών διαδικασιών» και χαρακτηρίζεται από τρία βασικά στοιχεία:⁷

1. **Διαβούλευση**, η οποία περιλαμβάνει: προσεκτική στάθμιση διαφορετικών επιλογών, [...] αξιοποίηση ξεκάθαρων και σχετικών πληροφοριών, ενσωμάτωση ποικιλίας οπτικών [...] και την απαίτηση οι συμμετέχοντες να [...] αναζητήσουν κοινό έδαφος προκειμένου να καταλήξουν σε συλλογική απόφαση·
2. **Αντιπροσωπευτικότητα**, που επιτυγχάνεται μέσω τυχαίας δειγματοληψίας και στη συνέχεια επιλογής ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος, ώστε η σύνθεση της ομάδας να αντανακλά ευρύτερα το δημογραφικό προφίλ της κοινότητας, με βάση απογραφικά ή αντίστοιχα δεδομένα·
3. **Αντίκτυπος**, που σημαίνει ότι οι φορείς λήψης αποφάσεων δεσμεύονται να απαντήσουν στις προτάσεις και να τις λάβουν υπόψη στη δράση τους.»

Πηγή: Δημιουργία των συγγραφέων με βάση δεδομένα από τη Βάση Δεδομένων ΟΟΣΑ για Αντιπροσωπευτικές Διαβουλευτικές Διαδικασίες και Θεσμούς (2020).

Σχήμα 2: Μοντέλο συνελεύσεων πολιτών. Πηγή: ΟΟΣΑ (2020), *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*, p. 37. *Institutions: Catching the Deliberative Wave*, p. 37.

Αυτά τα χαρακτηριστικά συνδέονται με τα βασικά στάδια μιας συνέλευσης πολιτών. Καταρχήν, συγκροτείται μια αντιπροσωπευτική ομάδα πολιτών βάσει σταθμισμένης τυχαίας επιλογής. Έπειτα, η ομάδα αυτή διαβουλευεται επί ενός ζητήματος. Τέλος, διαμορφώνει προτάσεις, στις οποίες οι αρμόδιοι φορείς καλούνται να απαντήσουν και να ενεργήσουν αναλόγως. Τα στάδια αυτά θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα, ωστόσο ένα ενδεικτικό παράδειγμα απεικονίζεται στο Σχήμα 2.

Βασικά στοιχεία των συνελεύσεων πολιτών

Ως μορφή αντιπροσωπευτικής διαβουλευτικής διαδικασίας, οι συνελεύσεις πολιτών βασίζονται σε τρία θεμελιώδη στοιχεία, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα: αντιπροσωπευτικότητα (representativeness), διαβούλευση (deliberation) και αντίκτυπος (impact). Η επόμενη ενότητα διερευνά αυτά τα στοιχεία με περισσότερη λεπτομέρεια. Καθίσταται σαφές ότι ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η συνέχεια μιας συνέλευσης πολιτών συνιστούν μια εύθραυστη και απαιτητική διαδικασία, η οποία πρέπει να μελετηθεί και να εφαρμοστεί με μεγάλη προσοχή σε κάθε της στάδιο. Διαφορετικά, η πιθανότητα να προκύψουν θετικά αποτελέσματα μειώνεται σημαντικά. Παραφράζοντας τη συγγραφέα και ειδικό σε θέματα δημοκρατικής ανανέωσης, Eva Rovers: κάντο καλά ή μην το κάνεις καθόλου (*Do it well or not at all*).⁸ Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το μοντέλο της συνέλευσης πολιτών είναι ακόμη σχετικά νέο και η διαδικασία μάθησης γύρω από αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη.

Αντιπροσωπευτικότητα

Η αντιπροσωπευτική επιλογή πολιτών επιτυγχάνεται μέσω της σταθμισμένης τυχαίας δειγματοληψίας, η οποία εξασφαλίζει ότι τα άτομα που επιλέγονται αντικατοπτρίζουν την ποικιλομορφία της ευρύτερης κοινωνίας. Τα χαρακτηριστικά που λαμβάνονται συνήθως

υπόψη κατά την επιλογή περιλαμβάνουν τουλάχιστον το φύλο, την ηλικία, την τοποθεσία και το μορφωτικό επίπεδο, ενώ μπορούν να προστεθούν και άλλα χαρακτηριστικά που να ανταποκρίνονται στο προφίλ συγκεκριμένων περιοχών. Για παράδειγμα, στις Βρυξέλλες, όπου μιλιούνται δύο επίσημες γλώσσες, λήφθηκε υπόψη και το ποια είναι η κύρια γλώσσα των συμμετεχόντων, ενώ στη Γαλλία επινοήθηκε μια ειδική κατηγορία ώστε να εξασφαλιστεί μια αντιπροσωπευτική επιλογή των ατόμων που ζουν σε αστικές και αγροτικές περιοχές. Στο Μόσταρ της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, όπου ο πληθυσμός αποτελείται κυρίως από δύο εθνοτικές ομάδες, η εθνικότητα περιλήφθηκε επίσης στα κριτήρια επιλογής.

Τα μέλη του κοινού καλούνται να συμμετάσχουν σε συνελεύσεις πολιτών συνήθως μέσω επιστολών που αποστέλλονται σε νοικοκυριά ή άτομα. Οι παραλήπτες μπορούν να δηλώσουν την επιθυμία τους να συμμετάσχουν απαντώντας στην επιστολή και υποβάλλοντας τα ζητούμενα στοιχεία. Η σταθμισμένη τυχαία επιλογή χρησιμοποιείται για να διασφαλιστεί ότι τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων αντικατοπτρίζουν αυτά του ευρύτερου πληθυσμού.

Στην πράξη, ωστόσο, απαιτούνται συχνά επιπλέον μέτρα για να διασφαλιστεί η συμμετοχή ομάδων πολιτών που είναι πιο δύσκολο να προσεγγιστούν. Είναι σημαντικό να ληφθούν εκ των προτέρων υπόψη τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν και να προβλεφθούν κατάλληλες λύσεις, όπως οι παρακάτω:

- Για ορισμένα μέλη του κοινού, τα οικονομικά προβλήματα συνιστούν εμπόδιο για τη συμμετοχή. Θα πρέπει, επομένως, να προβλέπεται μια οικονομική αποζημίωση για τη συμμετοχή στη συνέλευση.
- Η γλώσσα μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως εμπόδιο, τόσο κατά την πρόσκληση όσο και κατά την ίδια τη συμμετοχή. Οι επιστολές πρόσκλησης σε πολλαπλές γλώσσες ή με κωδικό QR που οδηγεί

σε μετάφραση μπορούν να βοηθήσουν στην υπέρβαση του εμποδίου στο πρώτο επίπεδο, ενώ η δυνατότητα συμμετοχής με συνοδό (buddy) που θα μεταφράζει –και θα αμείβεται ομοίως– μπορεί να βοηθήσει στο δεύτερο επίπεδο.

- Για τους γονείς, και ιδίως για αυτούς από μονογονεϊκές οικογένειες, οι οικογενειακές υποχρεώσεις μπορεί να καθιστούν δύσκολη τη συμμετοχή. Η παροχή παιδικής φροντίδας είναι πιθανό να άρει αυτό το εμπόδιο.
- Οι νέοι τείνουν να συμμετέχουν σπανιότερα στις συνελεύσεις πολιτών, κυρίως επειδή ανησυχούν ότι δεν γνωρίζουν αρκετά, ώστε να συμβάλουν ουσιαστικά. Μπορούν να γίνουν ειδικές προσπάθειες υποστήριξής τους, όπως ο ορισμός ενός συντονιστή που θα τους καθοδηγεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.
- Η πρόσκληση αποκλειστικά μέσω επιστολής συχνά δεν επαρκεί για την προσέγγιση όλων των κοινωνικών ομάδων. Οι προσωπικές προσκλήσεις ή η διοργάνωση ενημερωτικών συναντήσεων μετά την αποστολή των προσκλήσεων μπορούν να διευρύνουν σημαντικά την εμβέλεια της συμμετοχής.
- Η δυσκολία μετάβασης, εισόδου ή μετακίνησης στον χώρο διεξαγωγής της συνέλευσης μπορεί επίσης να αποτελέσει εμπόδιο. Οι συνελεύσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται σε σημεία εύκολα προσβάσιμα για όλους, συμπεριλαμβανομένων όσων δεν διαθέτουν αυτοκίνητο ή χρησιμοποιούν αναπηρικά αμαξίδια.

Ποιοτική και συμπεριληπτική διαβούλευση

Η διαβούλευση ορίζεται ως μια μορφή επικοινωνίας που διαφέρει από την αντιπαράθεση, τη διαπραγμάτευση ή

τη συνομιλία, καθώς βασίζεται στον συλλογισμό και την αμοιβαιότητα. Στο πλαίσιο της διαβούλευσης οι συμμετέχοντες, αντί να ασκούν πίεση, να χειραγωγούν ή να παραπλανούν, επιδιώκουν να πείσουν, προσπαθώντας να αλλάξουν κρίσεις, προτιμήσεις και απόψεις. Οι συμμετέχοντες σε συνελεύσεις πολιτών ενημερώνονται από την αρχή ότι ο ρόλος τους είναι να υπερβούν τα ατομικά τους συμφέροντα και να συνεργαστούν, έτσι ώστε να διαμορφώσουν προτάσεις που θα ωφελήσουν το σύνολο της κοινωνίας.

Για να διασφαλιστεί η υψηλή ποιότητα των διαδικασιών διαβούλευσης, είναι κρίσιμο το κεντρικό ερώτημα να μην είναι ούτε πολύ εξειδικευμένο ούτε πολύ γενικό και οι συμμετέχοντες να διαθέτουν επαρκή χρόνο για να εξετάσουν και να συζητήσουν το θέμα. Η διευκόλυνση της διαδικασίας (facilitation) διαδραματίζει επίσης καθοριστικό ρόλο.

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίζουμε ότι το αντιπροσωπευτικό δείγμα πολιτών που επιλέγεται για μια συνέλευση αντανακλά και τις υφιστάμενες σχέσεις εξουσίας στην κοινωνία. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες θα αισθάνονται πιο άνετα να μιλήσουν και να καταλάβουν χώρο, ενώ άλλες θα δυσκολευτούν. Οι μειονότητες της κοινωνίας παραμένουν μειονότητες και μέσα στη συνέλευση είναι σημαντικό να αισθάνονται σεβασμό και αυτοπεποίθηση ώστε να μπορέσουν να εκφράσουν τις απόψεις τους, καθώς και οι ιδιαίτερες ανησυχίες και εμπειρίες τους να ληφθούν υπόψη. Ένας καλός συντονιστής μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να διασφαλίσει τα παραπάνω. Εξίσου σημαντική είναι η πλήρης διαφάνεια καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, από τη φάση της κλήρωσης και της διατύπωσης των κεντρικών ερωτημάτων έως τη συζήτηση και την υποστήριξη συγκεκριμένων προτάσεων.

Κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, οι συμμετέχοντες λαμβάνουν πληροφορίες από διάφορους φορείς και πρόσωπα. Είναι

σημαντικό να εξετάζονται όλες οι πτυχές του εκάστοτε θέματος και οι ειδικοί που απευθύνονται σε μια συνέλευση να έχουν επαρκή χρόνο στη διάθεσή τους. Είναι επίσης απαραίτητο να επιτυγχάνεται η ισορροπία στον όγκο των παρεχόμενων πληροφοριών: οι πολύ λίγες πληροφορίες εμποδίζουν την εις βάθος συζήτηση, ενώ οι υπερβολικά πολλές μπορεί να είναι αποθαρρυντικές και να μειώσουν τη δημιουργικότητα των συμμετεχόντων.

Ιδανικά, όλοι οι πολίτες που επηρεάζονται από μια δημόσια απόφαση θα πρέπει να έχουν ίση δυνατότητα να συνεισφέρουν στη λήψη της, ώστε αυτή να θεωρείται νομιμοποιημένη. Ωστόσο, είναι δύσκολο να επιτευχθεί ισορροπία ανάμεσα στην πολιτική ισότητα, τη διαβούλευση και τη μαζική συμμετοχή – παρότι και οι τρεις είναι θεμελιώδεις αρχές. Συχνά, θεσμοί που επιδιώκουν την πολιτική ισότητα και τη μαζική συμμετοχή, όπως είναι οι εκλογές, αποτυγχάνουν να προωθήσουν τη διαβούλευση. Αντίθετα, μια ιδανική δομή συνδυασμού της πολιτικής ισότητας και της διαβούλευσης –όπως είναι οι συνελεύσεις πολιτών– δυσκολεύεται να εξασφαλίσει τη μαζική συμμετοχή, λόγω της ανάγκης περιορισμού του αριθμού των συμμετεχόντων για την αποτελεσματική διεξαγωγή της διαδικασίας.

Παρομοίως με τους δικαστές και τους ενόρκους, τα μέλη των συνελεύσεων πολιτών δεν λογοδοτούν άμεσα στους πολίτες που εκπροσωπούν. Αντίθετα, αποκτούν νομιμοποίηση από τη θέση τους στο ευρύτερο πολιτικό τοπίο. Ως εκ τούτου, είναι σε θέση να συσκέπτονται χωρίς να περιορίζονται από τις απαιτήσεις συγκεκριμένων εκλογικών σωματίων ή ομάδων, επιτρέποντας τόσο σε δημοφιλείς όσο και σε αντιδημοφιλείς λόγους να εκπροσωπούνται και να λαμβάνονται υπόψη.

Επιδραστικές προτάσεις

Μια συνέλευση πολιτών μπορεί να έχει πολλαπλές επιδράσεις. Η πιο άμεση είναι η ενσωμάτωση των προτάσεων της στα πλαίσια

Η διαβούλευση ορίζεται ως μια μορφή επικοινωνίας που διαφέρει από την αντιπαράθεση, τη διαπραγμάτευση ή τη συνομιλία, καθώς βασίζεται στον συλλογισμό και την αμοιβαιότητα

μιας δημόσιας πολιτικής. Για να καταστεί πιο εύκολη, η προοπτική της εφαρμογής θα πρέπει να έχει ληφθεί υπόψη πριν ακόμη συγκληθεί η συνέλευση. Κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, οι συμμετέχοντες θα πρέπει να υποστηρίζονται καταλλήλως και να ενθαρρύνονται να διαμορφώσουν προτάσεις που μπορούν να εφαρμοστούν. Πρόκειται, βέβαια, για μια λεπτή ισορροπία: οι συμμετέχοντες δεν θα πρέπει να περιορίζουν υπερβολικά τις σκέψεις και τις συζητήσεις τους, ιδίως στα αρχικά στάδια της διαδικασίας. Ωστόσο, η διατύπωση προτάσεων που είναι ανέφικτες πρακτικά ή αδύνατες νομικά είναι εξίσου προβληματική, καθώς η μη εφαρμογή τους ενδέχεται να διαβρώσει την εμπιστοσύνη τόσο προς τη συνέλευση όσο και προς τις δημοκρατικές διαδικασίες ευρύτερα.

Συχνά, οι συνελεύσεις πολιτών οργανώνονται κατά τρόπο που υποχρεώνει την κυβέρνηση να απαντήσει στις προτάσεις τους. Σε περίπτωση απόρριψης, θα πρέπει να παρέχεται επεξήγηση και να εξετάζονται εναλλακτικές λύσεις με παρόμοιο περιεχόμενο.

Μια επιπρόσθετη δυνατότητα είναι η δημιουργία μιας επιτροπής παρακολούθησης, αποτελούμενης από συμμετέχοντες επιλεγμένους με κλήρωση, με σκοπό την εποπτεία της εφαρμογής των προτάσεων. Στην περίπτωση *μόνιμων συνελεύσεων πολιτών*, το πλεονέκτημα είναι ότι μια τέτοια επιτροπή μπορεί να ενταχθεί εξαρχής στον συνολικό σχεδιασμό τους. Ένα ακόμη πλεονέκτημα είναι ότι οι *μόνιμες συνελεύσεις* επιτρέπουν στην κυβέρνηση να εξοικειωθεί με τον θεσμό και να αναγνωρίσει την αξία του. Κάθε κύκλος προσφέρει τη δυνατότητα αμοιβαίας μάθησης ανάμεσα στα δύο μέρη. Ωστόσο, ακόμη και ως προς τις *μη μόνιμες συνελεύσεις πολιτών*, μια τέτοια επιτροπή μπορεί να επιτελέσει κρίσιμο ρόλο εποπτείας και ελέγχου, ενισχύοντας τη λογοδοσία και τη διαφάνεια της κυβέρνησης, τουλάχιστον στα μάτια του κοινού που συμμετέχει. Αυτό είναι πιθανό να αυξήσει τον βαθμό εφαρμογής των προτάσεων.

Σημαντικό είναι επίσης το εξής: ακόμη κι αν οι προτάσεις μιας συνέλευσης πολιτών απορριφθούν, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να υιοθετηθούν αργότερα — ή από μια άλλη κυβέρνηση. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η *Εθνική Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα* (Convention citoyenne pour le climat) στη Γαλλία. Αν και ο πρόεδρος Εμανουέλ Μακρόν απέρριψε σχεδόν το σύνολο των προτάσεων της αρχικά, αρκετές από αυτές υιοθετήθηκαν μεταγενέστερα. Πρόσφατα, η Γαλλία απαγόρευσε τις πτήσεις μικρών αποστάσεων, καθώς και τις διαφημίσεις ορυκτών καυσίμων — αμφότερες προτάσεις της παραπάνω συνέλευσης.

Η θεωρητική συζήτηση γύρω από τις *συνελεύσεις πολιτών* εστιάζει κυρίως στη συμβολή τους στη χάραξη πολιτικής· ωστόσο, εξίσου σημαντική είναι και η επιρροή τους στον δημόσιο διάλογο. Οι ιρλανδικές συνελεύσεις πολιτών, οι οποίες έγιναν εύκολα προσβάσιμες στο κοινό μέσω ζωντανής μετάδοσης από την εθνική τηλεόραση και το ραδιόφωνο, κατάφεραν να προσελκύσουν ευρεία προσοχή και να συμβάλουν ουσιαστικά στη δημόσια συζήτηση για αμφιλεγόμενα θέματα, όπως η άμβλωση και ο γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, όπως αποδεικνύεται από τις παρακάτω μαρτυρίες:

«Δεν υπήρξε πρόβλημα πρόσβασης στα θέματα της συνέλευσης, καθώς κάθε φορά που συνεδρίαζε, τα εθνικά τηλεοπτικά κανάλια, οι εφημερίδες και τα ψηφιακά μέσα μετέδιδαν αναλυτικά τις δραστηριότητές της. Εκτός αν κάποιος επέλεγε να ζει με το κεφάλι μες στα σύννεφα, δεν υπήρχε τρόπος να μην ακούσει ή να μη διαβάσει για τη συνέλευση.»

«Ήταν μια βαθιά δημοκρατική εμπειρία. Όλες οι πλευρές ακούστηκαν. Εμένα με βοήθησε πολύ — όχι για να αποφασίσω, γιατί ήξερα ήδη τι θα ψηφίσω, αλλά για να ακούσω, να καταλάβω και να καλλιεργήσω ενσυναίσθηση για όσους θα ψήφιζαν διαφορετικά. Το θέμα ήταν εξαιρετικά σύνθετο και διχαστικό, και

η Συνέλευση Πολιτών βοήθησε να το δούμε από όλες τις πλευρές.»⁹

Η ιρλανδική συνέλευση πολιτών της περιόδου 2016–18 οδήγησε τελικά σε δημοψήφισμα [για τη ρύθμιση της άμβλωσης, στις 25 Μαΐου 2018], το οποίο βασίστηκε, πιθανότατα, σε καλύτερα δουλεμένες αποφάσεις — ή, έστω, σε αποφάσεις μέσα από ουσιαστική διαβούλευση. Ωστόσο, αυτή είναι ίσως μια ιδιαίτερη περίπτωση. Συνήθως, είναι δύσκολο να προσελκυστεί η προσοχή της κοινής γνώμης στα γεγονότα μιας συνέλευσης πολιτών. Έτσι, είναι πιθανό οι προτάσεις της να εκλαμβάνονται ως «κεραυνοί εν αιθρία» και να μην θεωρούνται νόμιμες. Η ενημέρωση για την αξία των συνελεύσεων πολιτών μπορεί να βοηθήσει στην υπέρβαση αυτής της πρόκλησης.

Οι συνελεύσεις πολιτών επηρεάζουν και τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Βάσει αναφορών, το ενδιαφέρον τους για το εκάστοτε θέμα αυξάνεται παράλληλα με την πληροφόρηση και τη γνώση. Επιπλέον, πολλοί συμμετέχοντες τείνουν να μετασχηματίσουν την προσωπική και οικογενειακή τους ζωή με βάση τις νέες ευαισθησίες που έχουν αποκτήσει. Σε αρκετές περιπτώσεις, το ενδιαφέρον τους για τον θεσμό όχι μόνο διατηρείται, αλλά και εντείνεται. Υπάρχουν, επίσης, πολλές αναφορές για θετική επίδραση της συμμετοχής στις συνελεύσεις πολιτών πάνω στις ατομικές αξίες και συμπεριφορές.¹⁰

«Σε μια συνέλευση που λειτουργεί σωστά, οι άνθρωποι ανθίζουν. Κατανοούν την αξία του σεβασμού, της αξιοπρέπειας, της δημιουργικής συνεργασίας, της κοινότητας, του σκοπού και μιας συνολικής αίσθησης του ανήκειν. Η καλλιέργεια των δημοκρατικών ικανοτήτων μέσα στο σύστημά μας είναι ο πυρήνας μιας διαδικασίας διαβούλευσης. Ως εκ τούτου, οι αρχές που διέπουν μια συνέλευση πολιτών βρίσκονται στον πυρήνα της απάντησης στα σημερινά προβλήματα του δημοκρατικού μας συστήματος.»¹¹

Οι συνελεύσεις πολιτών επηρεάζουν και τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Βάσει αναφορών, το ενδιαφέρον τους για το εκάστοτε θέμα αυξάνεται παράλληλα με την πληροφόρηση και τη γνώση.

Βασικές αρχές των συνελεύσεων πολιτών

Οι συνελεύσεις πολιτών αποτελούν μια συγκεκριμένη πρακτική εφαρμογή της δημοκρατίας της διαβούλευσης. Κύριος στόχος τους είναι να επιτευχθεί συναίνεση γύρω από το υπό συζήτηση ζήτημα. Η δομή τους οφείλει να είναι πλουραλιστική, να διασφαλίζει την ισότητα και να βασίζεται σε τεκμηριωμένο διάλογο. Μόνο τότε μπορούμε να μεγιστοποιήσουμε τη δημοκρατική τους νομιμοποίηση και επιρροή.

Διαμόρφωση συναίνεσης

Στόχος της δημοκρατίας της διαβούλευσης δεν είναι να «κερδίσει» ένα άτομο ή μια ομάδα σε μια αντιπαράθεση, αλλά να εργαστούν όλοι μαζί για μια απόφαση που να αντανakλά τη συλλογική σοφία των συμμετεχόντων. Το μοντέλο αυτό αντιπαραβάλλεται σε εκείνο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, όπου οι θέσεις είναι συχνά προκαθορισμένες και επικρατεί η άποψη της πλειοψηφίας. Οι συνελεύσεις πολιτών επιδιώκουν μια συλλογική διαδικασία λήψης αποφάσεων, που ενσωματώνει διαφορετικές απόψεις· αντίθετα από μια άθροιση ψήφων, είναι μια άθροιση οπτικών.

Η συναίνεση μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα από την απόφαση της πλειοψηφίας, καθώς βασίζεται σε βαθύτερη διερεύνηση και κατανόηση του θέματος. Επιπλέον, το ότι η απόφαση δεν αντανakλά απλώς την πιο δημοφιλή άποψη, αλλά είναι προϊόν συμπεριληπτικής και προσεκτικής διαβούλευσης, ενισχύει τη δημοκρατική της νομιμοποίηση.

Οι αποφάσεις που λαμβάνονται μέσω συναίνεσης είναι και πιο βιώσιμες μακροπρόθεσμα. Εφόσον συγκεντρώνουν ευρύτερη υποστήριξη και αντικατοπτρίζουν μια πολύπλευρη κατανόηση του ζητήματος, είναι λιγότερο πιθανό να αμφισβητηθούν στο μέλλον.

Πλουραλισμός

Σε μια πραγματικά διαβουλευτική διαδικασία, κάθε άτομο που συμμετέχει έχει την ευκαιρία να μιλήσει, να ακούσει και να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα – συμπεριλαμβανομένων εκείνων από περιθωριοποιημένες ή υποεκπροσωπούμενες κοινότητες.

Το γεγονός αυτό επιτρέπει την ενσωμάτωση ενός μεγάλου φάσματος εμπειριών και οπτικών κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Έτσι, περισσότεροι άνθρωποι θα αισθανθούν ότι οι απόψεις τους ελήφθησαν υπόψη και οι αποφάσεις θα αντανakλούν επαρκέστερα το σύνολο του πληθυσμού και όχι μόνο μια μειοψηφία. Αυτό αυξάνει τη νομιμοποίηση τόσο της διαδικασίας όσο και των αποτελεσμάτων της. Επιπλέον, όταν γίνεται σαφές ότι μια διαδικασία έλαβε σοβαρά υπόψη πολλές και διαφορετικές απόψεις, η αποδοχή των αποφάσεων – ακόμη και από όσους διαφωνούν με αυτές – ενισχύεται. Τέλος, μια ποικιλόμορφη σύνθεση απόψεων μπορεί να οδηγήσει σε βαθύτερη κατανόηση ενός ζητήματος και πιο καινοτόμες λύσεις.

Ισότητα

Στις διαβουλευτικές δημοκρατικές διαδικασίες, όλες οι φωνές –ανεξαρτήτως υποβάθρου ή τρόπου έκφρασης– πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ισοτιμία. Μια τέτοια αντιμετώπιση αποτελεί θεμέλιο για τη δημιουργία μιας ατμόσφαιρας αμοιβαίου σεβασμού και ελεύθερης ανταλλαγής ιδεών. Είναι, επίσης, βασική προϋπόθεση για τη διαμόρφωση συναίνεσης. Και παρότι αυτή είναι ο στόχος, είναι πιθανό να πρέπει να διεξαχθεί ψηφοφορία. Σε αυτή την περίπτωση, η ψήφος κάθε συμμετέχοντα πρέπει να έχει την ίδια βαρύτητα.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο των συνελεύσεων πολιτών είναι η πληροφόρηση από ειδικούς. Η πρόσβαση σε αυτή πρέπει να είναι ίση για όλους. Αυτό σημαίνει τόσο την ισότιμη πρόσβαση στο

περιεχόμενο όσο και την παρουσίασή του με τρόπο σαφή και κατανοητό. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα κατανόησης.

Δεν έχουν όλοι την ίδια δυνατότητα να πάρουν μέρος σε μια συνέλευση πολιτών. Κατά τη διοργάνωσή της, πρέπει να προλαμβάνονται τα εμπόδια των κοινωνικών και οικονομικών διαφορών, ώστε η πρόσβαση να είναι πραγματικά ισότιμη. Αυτό, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μπορεί να απαιτεί πρόβλεψη για ανθρώπους με οικογένεια, αναπηρίες ή διαφορετικές ικανότητες. Μέτρα όπως η οικονομική αποζημίωση για τον χρόνο των συμμετεχόντων και η πραγματοποίηση των συνεδριάσεων σε ώρες που διευκολύνουν τους περισσότερους, πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη.

Διαβούλευση και τεκμηριωμένος διάλογος

Η διαβούλευση αποτελεί αυτονόητα κεντρικό στοιχείο της δημοκρατίας της διαβούλευσης. Μέσω αυτής και της πρακτικής του τεκμηριωμένου διαλόγου υλοποιούνται στην πράξη οι αξίες του πλουραλισμού, της ισότητας, της διαφάνειας και της συναίνεσης.

Η διαβούλευση απαιτεί από τους συμμετέχοντες να εξετάζουν ένα εύρος οπτικών, να κατανοούν τα επιχειρήματα των άλλων και να διατυπώνουν με σαφήνεια τις δικές τους απόψεις. Οι συμμετέχοντες ανταλλάσσουν θέσεις σε μια προσπάθεια να πείσουν και όχι να εξαναγκάσουν, να χειραγωγήσουν ή να εξαπατήσουν – με στόχο να αλλάξουν κρίσεις, προτιμήσεις και απόψεις.

Η λήψη αποφάσεων μέσω της διαβούλευσης προσφέρει πολυάριθμα οφέλη:

- Οι διαδικασίες διαβούλευσης δημιουργούν ένα περιβάλλον μάθησης και συζήτησης, ενισχύοντας τη γνωστική βάση της λήψης αποφάσεων: ανταλλάσσοντας επιχειρήματα, οι

Η συναίνεση μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα από την απόφαση της πλειοψηφίας, καθώς βασίζεται σε βαθύτερη διερεύνηση και κατανόηση του θέματος.

συμμετέχοντες μπορούν να διευρύνουν τις προοπτικές τους, να κατανοήσουν το σκεπτικό πίσω από τις θέσεις των άλλων και να εντοπίσουν πιθανές αδυναμίες ή προκαταλήψεις. Αυτό οδηγεί στη διαμόρφωση καλά πληροφορημένων προτάσεων, οι οποίες είναι πιο πολύτιμες για τους φορείς χάραξης πολιτικής και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων.

- Μέσω της έμφασης στα δεδομένα, τη λογική και τις ηθικές παραμέτρους, μια τεκμηριωμένη συζήτηση μπορεί να οδηγήσει σε αποφάσεις πιο ανθεκτικές στον έλεγχο.
- Η διαβούλευση προάγει την αμοιβαία κατανόηση και ενσυναίσθηση, ακόμη και μεταξύ ατόμων που διαφωνούν έντονα. Αν δεν υπάρχει αντιπαλότητα και μπορούν να αναδειχθούν κοινά συμφέροντα ή αξίες, τότε η πόλωση μειώνεται.
- Οι διαδικασίες διαβούλευσης βοηθούν τους φορείς χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν καλύτερα τις κοινές προτεραιότητες, τις αξίες και τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν και να εντοπίζουν πού μπορεί να υπάρξει συναίνεση και πού όχι. Έρευνες δείχνουν ότι οι διαδικασίες αυτές είναι ιδιαίτερα χρήσιμες σε περιπτώσεις πολιτικού αδιεξόδου και δύσκολων επιλογών.
- Μέσω της συμμετοχής των πολιτών στις δημόσιες αποφάσεις, ενισχύεται η εμπιστοσύνη προς το κράτος και τους θεσμούς. Οι πολίτες τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο μια απόφαση που έχει διαμορφωθεί με τη συμβολή απλών ανθρώπων παρά μια απόφαση αποκλειστικά κυβερνητική.

θεωρία της δημοκρατίας της διαβούλευσης έχει επικεντρωθεί κυρίως στην επίδραση των συνελεύσεων στη χάραξη πολιτικής – συγκεκριμένα, στο πώς οι προτάσεις τους βοηθούν τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να είναι πιο ενημερωμένοι και ευαίσθητοι ως προς τα αιτήματα των πολιτών. Ωστόσο, η δημόσια επιρροή τους εκτείνεται πέραν αυτού. Όταν οι προτάσεις μιας συνέλευσης κοινοποιούνται σωστά και με διαφάνεια, τότε η ίδια μπορεί να καταστεί πολιτικό υποκείμενο. Παρότι έχει περιορισμένη διάρκεια, ένα τέτοιο συλλογικό όργανο λήψης αποφάσεων μπορεί να ενισχύσει τη δημόσια κατανόηση και να μεταβάλει τις απόψεις του κοινού γύρω από ένα κεντρικό ζήτημα.¹²

Δημόσια επιρροή

Ο σκοπός των συνελεύσεων πολιτών είναι να επηρεάσουν τη δημόσια σφαίρα. Αυτή η επιρροή μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους, όπως η αλλαγή της κοινής γνώμης ή η διαμόρφωση πολιτικών. Μέχρι σήμερα, η

Σημειώσεις

- 1 <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/green-deal-is-no-longer-an-ecological-but-an-economic-agenda-says-senior-eu-climate-official/>
- 2 <https://eeb.org/library/public-participation-and-social-climate-plans-the-need-for-ongoing-citizen-engagement/>
- 3 André Bächtiger et al. (2018). "Deliberative Democracy: An Introduction", in Andre Bächtiger et al. (eds). *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*. OUP: Oxford. Emphasis in original.
- 4 <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/open-government-and-citizen-participation/innovative-public-participation.html>
- 5 OECD (2020). *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*. OECD Publishing: Paris. <https://doi.org/10.1787/339306da-en>. Emphasis in original.
- 6 Ibid.
- 7 Ibid.
- 8 Eva Rovers (2022). Nu is het aan ons: Oproep tot echte democratie. Amsterdam: De Correspondent.
- 9 Caroline Bannock and Guardian readers (2019). "Transparency and fairness: Irish readers on why the Citizens' Assembly worked". *The Guardian (online)*. 22 January 2019. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jan/22/irish-readers-citizens-assembly-worked-brexite>
- 10 <https://www.knoca.eu/news/the-long-term-impact-of-participation-in-climate-assemblies-evidence-from-the-uk>
- 11 Testimony of a practitioner, https://www.g1000.org/sites/default/files/2022-10/KNOCA_Key_Drivers_of_Impact_Rovers-Fide.pdf.
- 12 <https://www.buergerrat.de/en/news/citizens-assemblies-just-go-for-it/>

Μελέτες περίπτωσης (Case Studies)

Επισκόπηση

Οι παρακάτω μελέτες περίπτωσης εξετάζουν τη σύλληψη, τη λειτουργία και τις εμπειρίες συνελεύσεων πολιτών σε πέντε διαφορετικές ευρωπαϊκές περιοχές: την πόλη του Μιλάνο (Ιταλία), την Ιρλανδία, την πόλη των Βρυξελλών (Βέλγιο), την πόλη του Βάλιεβο (Σερβία) και την περιφέρεια της Καταλονίας (Ισπανία). Οι μελέτες βασίστηκαν σε συνεντεύξεις με βασικούς πρωταγωνιστές και είναι δομημένες γύρω από τις εξής θεματικές: πλαίσιο, θέμα, οργανωτική δομή, επιλογή συμμετεχόντων, μεθοδολογία εργασίας, ανάπτυξη εμπειρογνωμοσύνης, ομάδες εργασίας, διαδικασία διαβούλευσης, τελική έκθεση, θεσμική ανταπόκριση, επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα, ανατροφοδότηση, διδάγματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες.

Παρόλο που, κατά την περίοδο υλοποίησης του έργου μας, πραγματοποιήθηκε μεγάλος αριθμός συνελεύσεων πολιτών για θέματα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, επιδιώξαμε να καταγράψουμε ένα γεωγραφικά,

πολιτισμικά και πολιτικά ποικιλόμορφο τοπίο, με διαφορετικά επίπεδα διοίκησης (τοπικό / περιφερειακό / εθνικό) και διάφορα θέματα. Τα πέντε παραδείγματα δεν παρουσιάζονται ως βέλτιστες πρακτικές —ανεξάρτητα από την ποιότητά τους— αλλά ως ενδεικτικές των διαφορετικών συνθηκών μέσα στις οποίες λειτουργούν οι συνελεύσεις πολιτών, πώς αυτές αναπτύσσονται και πώς γίνεται αντιληπτό το έργο τους στο τοπικό πλαίσιο. Το πιο σημαντικό είναι ότι αυτές οι σύντομες και δομημένες παρουσιάσεις δεν στοχεύουν σε οριστικές απαντήσεις, αλλά στο να κεντρίσουν την περιέργειά σας και να σας παρακινήσουν να μάθετε περισσότερα για την πολυμορφία των συνελεύσεων πολιτών, διευρύνοντας έτσι τον χώρο για δημοκρατική καινοτομία πέρα από παλιούς ή νέους κανόνες.

Μόνιμη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα του Μιλάνο¹

Μιλάνο, Ιταλία: 2022 – 2030

του Vedran Horvat, Διευθυντή του Ινστιτούτου Πολιτικής Οικολογίας

Πλαίσιο και θέμα

Η δημοτική συνέλευση για το κλίμα του Μιλάνο (*Assemblea Permanente dei Cittadini sul Clima di Milano*) προέκυψε μέσα από τη συνεργασία μεταξύ της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και της Διεύθυνσης Συμμετοχής των Πολιτών του δήμου.

Η συνέλευση είναι ενταγμένη στο **Σχέδιο για τον Αέρα και το Κλίμα** της πόλης (*Piano Aria e Clima – PAC*), το οποίο στοχεύει στην **απαλλαγή της από τον άνθρακα** έως το 2050, μέσα από ένα πακέτο 49 συγκεκριμένων δράσεων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την ενίσχυση πολιτικών προσαρμογής και μετριασμού των επιπτώσεων της. Πέρα από τη συμμετοχή θεσμικών φορέων, η ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε όλα τα στάδια του κύκλου διαμόρφωσης μιας τέτοιας πολιτικής –από τον σχεδιασμό έως τη διακυβέρνηση, εφαρμογή και παρακολούθησή της– θεωρείται κρίσιμη για την επιτυχία του σχεδίου και αποτελεί το αντικείμενο του πέμπτου κεφαλαίου του PAC.

Ειδικότερα, στο κεφάλαιο 5 προβλέπεται ρητά η δημιουργία συνέλευσης πολιτών (δράση 5.1.4). Η συνέλευση αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συνόλου δράσεων επικοινωνίας,

ευαισθητοποίησης και συμμετοχής, υπό τον τίτλο **Το Μιλάνο αλλάζει αέρα** (*Milano Cambia Aria*), που αντιστοιχούν στους επιμέρους τομείς παρέμβασης του σχεδίου. Στόχος της συνέλευσης είναι να ενισχύσει τη συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση του σχεδίου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ενσωμάτωση των οπτικών διαφορετικών κοινωνικών ομάδων –ιδίως μειονοτικών– στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η **Μόνιμη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα του Μιλάνο** ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2022, έπειτα από δημόσια διαβούλευση σχετική τόσο με το σχέδιο PAC όσο και με τη συνέλευση. Κατά την περίοδο 2020-21, οργανώθηκε ένα «τραπέζι πολιτών» (*tavolo dei cittadini*), με στόχο αφενός την οριστικοποίηση του περιεχομένου του σχεδίου PAC και αφετέρου τη δοκιμή της μεθοδολογίας συμμετοχής που θα χρησιμοποιούνταν κατά την υλοποίηση της συνέλευσης. Αφού ολοκληρώθηκε αυτή η πιλοτική φάση και ενσωματώθηκαν οι απαραίτητες βελτιώσεις στο σχέδιο υλοποίησης της συνέλευσης, προχώρησε και η διαδικασία επιλογής των συμμετεχόντων (βλ. επόμενο κεφάλαιο).

Συγκεκριμένα, η συνέλευση επικεντρώνεται στην **στρατηγική υλοποίηση**, την

παρακολούθηση και την **εξειδικευμένη αξιολόγηση** του PAC, επιδιώκοντας παράλληλα τη συμπερίληψη της μέγιστης δυνατής ποικιλίας απόψεων. Από το 2025 και μετά, οι εισηγήσεις και οι αποφάσεις της συνέλευσης θα τροφοδοτούν τη διαδικασία αναθεώρησης του σχεδίου από τον δήμο. Η συνέλευση χαρακτηρίζεται ως «μόνιμη» επειδή συνοδεύει **αδιάκοπα** ολόκληρη τη διάρκεια υλοποίησης του PAC έως το 2030.

Οργανωτική δομή

Η συνέλευση βασίζεται σε έναν κυκλικό μηχανισμό συμμετοχής, κατά τον οποίο διαφορετικές ομάδες επιλεγμένων πολιτών εισέρχονται και εξέρχονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Η επιλογή αυτής της δομής στοχεύει αφενός στη διατήρηση του μόνιμου χαρακτήρα της συνέλευσης, και αφετέρου στη μεταβίβαση γνώσης από τη μία ομάδα στην επόμενη. Όλα τα μέλη καλούνται να υπογράψουν συμφωνία συμμετοχής και να αποδεχτούν ένα σύνολο κοινών κανόνων πριν

από την έναρξη της εξάμηνης θητείας τους. Κάθε χρόνο, συμμετέχουν στη συνέλευση συνολικά 180 πολίτες.

■ Για τον σκοπό αυτών των μελετών περίπτωσης, οι όροι «συμμετέχων» και «μέλος», που δηλώνουν το άτομο που συμμετέχει σε μια συνέλευση πολιτών, χρησιμοποιούνται εναλλάξ.

Επιλογή συμμετεχόντων

Για τη συγκρότηση της συνέλευσης κατά την πρώτη της χρονιά (2022–2023), το δημοτικό γραφείο στατιστικής της πόλης επέλεξε τυχαία 10.000 πολίτες. Ο δήμος τους απέστειλε ονομαστικές προσκλήσεις μέσω επιστολής και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, καλώντας τους να συμμετάσχουν. Από αυτούς, 700 ανταποκρίθηκαν δηλώνοντας άμεση διαθεσιμότητα. Παράλληλα, συμπλήρωσαν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις που αφορούσαν την ηλικία, το φύλο, την περιοχή κατοικίας, την εθνικότητα, το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική τους κατάσταση. Αποφασίστηκε να μη συλλεχθούν δεδομένα σε κατηγορίες όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή οι πολιτικές πεποιθήσεις, ώστε να προστατευθεί η ιδιωτικότητα τους,

παρόλο που τα εν λόγω δεδομένα κρίθηκαν κατά τόπους σημαντικά.

Από το σύνολο των 700 ενδιαφερομένων, επελέγησαν τελικώς 180 για να συμμετάσχουν στη συνέλευση. Αυτοί χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες των 45 ατόμων, με κάθε ομάδα να εντάσσεται στη συνέλευση ανά τρίμηνο. Η πρώτη ομάδα μπήκε στη συνέλευση τον Δεκέμβριο του 2022· η δεύτερη προστέθηκε τον Μάρτιο του 2023, σχηματίζοντας μια σύνθεση 90 μελών.² Στο τέλος Μαΐου του 2023, οι πρώτοι συμμετέχοντες (του Δεκεμβρίου του 2022) αποχώρησαν, έχοντας ολοκληρώσει το εξάμηνο συμμετοχής τους. Η τελευταία ομάδα των 45 ατόμων προστέθηκε στη συνέλευση τον Νοέμβριο του 2023. Αυτό το κυκλικό σύστημα επιτρέπει σε κάθε νέα ομάδα να καλωσορίζεται και να καθοδηγείται από τα «έμπειρα» μέλη της συνέλευσης.

Μεθοδολογία λειτουργίας

Κάθε πολίτης που αποδέχεται να συμμετάσχει υπογράφει ένα «συμβόλαιο συμμετοχής» (*participatory pact*), ώστε να ενταχθεί επίσημα στη συνέλευση για έξι μήνες· η υπογραφή αυτού του συμφώνου συνεπάγεται τη συμμετοχή σε τέσσερις ολομέλειες. Ως ανταπόδοση για τη συμμετοχή τους, τα μέλη της συνέλευσης λαμβάνουν επτά δωρεάν εισιτήρια για μουσεία, πινακοθήκες, αθλητικά κέντρα κ.ά. της πόλης του Μιλάνο.

Τα μέλη της συνέλευσης καλούνται επίσης να συμμετάσχουν σε θεματικές ομάδες εργασίας. Οι ομάδες αυτές έχουν ως στόχο την περαιτέρω επεξεργασία των 49 συγκεκριμένων δράσεων του Σχεδίου για τον Αέρα και το Κλίμα (PAC) μεταξύ των ολομελειών, με την υποστήριξη ειδικών του δήμου και συντονιστών. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία, προτείνονται αναθεωρήσεις ή εναλλακτικές λύσεις. Κάθε συνεδρία ομάδας ξεκινά με καλωσόρισμα των νέων μελών.

Κατά τη διάρκεια των ολομελειών, οι συντονιστές υποστηρίζουν τις ομάδες

εργασίας στη διαμόρφωση προτάσεων πάνω σε συγκεκριμένα θέματα. Παρόντες είναι και οι ειδικοί του δήμου που δίνουν ανατροφοδότηση και απαντούν σε τεχνικές ερωτήσεις. Στο τέλος κάθε ολομέλειας, κάθε ομάδα ενημερώνει τις υπόλοιπες για το θέμα της, τις συζητήσεις που έγιναν και τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

Ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων

Όλα τα νέα μέλη λαμβάνουν εισαγωγική εκπαίδευση σχετική με:

- τη λειτουργία της συνέλευσης
- τους στόχους, τις κύριες θεματικές και πρωτοβουλίες του Σχεδίου για τον Αέρα και το Κλίμα του Μιλάνο
- τις βασικές αρχές της κλιματικής αλλαγής.

Ως προς το τελευταίο, με την είσοδό τους στη συνέλευση, οι συμμετέχοντες αποκτούν πρόσβαση σε μια σειρά από εκπαιδευτικά υλικά, με τη μορφή video και podcast, που καλύπτουν δέκα βασικά θέματα σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Το υλικό αυτό είναι διαθέσιμο στο κοινό μέσω της ιστοσελίδας *Milano Cambia Aria* και, παράλληλα, μέσω ενός διαδραστικού πίνακα² αποκλειστικά για χρήση των μελών της συνέλευσης.

Τα υλικά έχουν συγκεντρωθεί από την ομάδα υποστήριξης της συνέλευσης, με στόχο να διασφαλιστεί μια κοινή κατανόηση των βασικών πτυχών της περιβαλλοντικής κρίσης και των πιθανών λύσεων. Οι διοργανωτές έχουν ήδη σχεδιάσει να ζητήσουν ανατροφοδότηση από τους συμμετέχοντες για το εκπαιδευτικό υλικό, προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητά του.

Ομάδες εργασίας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η Μόνιμη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα του Μιλάνο αποτελείται από διάφορες ομάδες εργασίας, ώστε να προσφέρεται στα μέλη της ένας πιο

άμεσος και οικείος χώρος συζήτησης, όπου μπορούν να διαμορφώσουν νέες ιδέες και προτάσεις σχετικά με το Σχέδιο για τον Αέρα και το Κλίμα (PAC). Οι συμμετέχοντες είναι ελεύθεροι να επιλέξουν την ομάδα εργασίας στην οποία επιθυμούν να ενταχθούν.

Κάθε ομάδα εργασίας ασχολείται με ένα συγκεκριμένο θέμα (όπως η κυκλική οικονομία ή η ποιότητα του αέρα), επιλεγμένο από τις 49 δράσεις του Σχεδίου. Η επιλογή γίνεται από την ομάδα υποστήριξης της συνέλευσης και ειδικούς, με βάση την καταλληλότητά τους ως προς το θέμα συζήτησης. Νέα θέματα μπορούν να προστεθούν σταδιακά ή να αντικαταστήσουν εκείνα που έχουν ολοκληρωθεί.

Οι ομάδες εργασίας συνεδριάζουν μεταξύ των ολομελειών, με συχνότητα και τρόπο που αποφασίζουν τα ίδια τα μέλη τους. Κάθε ομάδα έχει έναν ή περισσότερους συντονιστές, οι οποίοι έχουν και την ευθύνη επικοινωνίας με την ομάδα υποστήριξης της συνέλευσης. Μετά από κάθε συνάντηση, ο συντονιστής αποστέλλει μια σύντομη αναφορά ως προς το περιεχόμενο της συζήτησης στους ειδικούς του δήμου που έχουν αναλάβει να υποστηρίξουν την εκάστοτε ομάδα. Οι ομάδες μπορούν επίσης να απευθύνονται στους συντονιστές για συμβουλές σχετικά με την οργάνωση των συναντήσεων και τη διαχείριση των σχέσεων μεταξύ των μελών.

Οι δραστηριότητες των ομάδων εργασίας περιλαμβάνουν:

- Τη σύνταξη ερωτήσεων σχετικά με μια συγκεκριμένη πτυχή του Σχεδίου, οι οποίες απευθύνονται σε ειδικούς του δήμου, δημόσιων υπηρεσιών και της επιστημονικής-τεχνικής επιτροπής του Σχεδίου· επίσης, την ανάλυση των απαντήσεων που λαμβάνονται
- Τη διατύπωση σχολίων και παρατηρήσεων πάνω στο Σχέδιο

- Τη μελέτη και εξοικείωση με το Σχέδιο και τα θεματικά πεδία της ομάδας
- Την ανάπτυξη ιδεών, προτάσεων, αλλαγών ή προσθηκών πάνω στο Σχέδιο, επιμέρους δράσεις του ή ειδικά θέματα που πραγματεύεται η ομάδα
- Την εκπόνηση πρωτότυπων προτάσεων για την εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων του Σχεδίου· εφόσον το επιθυμούν, οι ομάδες μπορούν να χρησιμοποιήσουν μια πρότυπη φόρμα που έχει ετοιμάσει η ομάδα υποστήριξης της συνέλευσης. Οι τελικές προτάσεις τίθενται στη συνέλευση προς ψήφιση
- Τη συγκέντρωση καλών πρακτικών και πληροφοριών για την τρέχουσα κατάσταση, καθώς και την καταγραφή φορέων, συλλογικοτήτων και εμπλεκόμενων που θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στην υλοποίηση του Σχεδίου
- Την οργάνωση τοπικών πρωτοβουλιών σχετικών με το Σχέδιο, καθώς και τη διοργάνωση συναντήσεων και ανταλλαγών με άλλες ομάδες εργασίας
- Τη διαμόρφωση επικοινωνιακών στρατηγικών για την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού σχετικά με τις δραστηριότητες της συνέλευσης
- Τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις σχετικές με θέματα του Σχεδίου, με στόχο τη συλλογή επιπλέον ιδεών και πληροφοριών.

[Η συνέλευση] αποτελείται από διάφορες ομάδες εργασίας, ώστε να προσφέρεται στα μέλη της ένας πιο άμεσος και οικείος χώρος συζήτησης.

Διαδικασία διαβούλευσης

- Όπως έχει ήδη εξηγηθεί, μια ομάδα 45 μελών αποχωρεί από τη Συνέλευση μετά από έξι μήνες συμμετοχής, σε κυλιόμενη βάση. Κατά την τελευταία της ολομέλεια, η Συνέλευση καλείται να ψηφίσει επί των προτάσεων των ομάδων εργασίας, εφόσον αυτές τις έχουν επεξεργαστεί επαρκώς ώστε να μπορούν να τεθούν προς συζήτηση στο σύνολο της Συνέλευσης.

- Η διαδικασία διαβούλευσης περιλαμβάνει δύο στάδια. Κάθε πρόταση παρουσιάζεται στην ολομέλεια και καταγράφονται οι συμφωνίες, οι διαφωνίες και οι προτάσεις βελτίωσης. Στη συνέχεια, καταβάλλεται προσπάθεια για την επίτευξη του υψηλότερου δυνατού επιπέδου συναίνεσης μεταξύ των μελών της Συνέλευσης.

Η διαδικασία περιλαμβάνει:

- Την παρουσίαση των προτάσεων κάθε ομάδας εργασίας στην ολομέλεια, από μέλη της ομάδας και ειδικούς
- Συνεδρίες ερωτήσεων - απαντήσεων (Q&A) στην ολομέλεια, για την παροχή διευκρινίσεων, με υποστήριξη από ειδικούς
- Συζητήσεις εντός των ομάδων εργασίας, με στόχο την κατάθεση παρατηρήσεων, ενστάσεων και αντιπροτάσεων επί των προτάσεων των άλλων ομάδων
- Την ενσωμάτωση των παραπάνω στις αρχικές προτάσεις και τη σύνταξη αναθεωρημένων εκδοχών τους, με σκοπό τη μείωση των αντιρρήσεων
- Την παρουσίαση των αναθεωρημένων προτάσεων στην ολομέλεια από κάθε ομάδα εργασίας
- Τη συγκέντρωση επιπλέον αντιρρήσεων και παρατηρήσεων επί των αναθεωρημένων προτάσεων
- Την τελική ψηφοφορία.

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Δήμου του Μιλάνο για τη συμμετοχή των πολιτών, οι προτάσεις εγκρίνονται με απόλυτη πλειοψηφία (50% +1) των παρόντων μελών κατά την ψηφοφορία. Οι συμμετέχοντες ψηφίζουν με κάρτα ψήφου, εκφράζοντας απλώς συμφωνία ή διαφωνία. Οι εγκεκριμένες προτάσεις περιλαμβάνονται στην «ετήσια αναφορά προς τη δημοτική αρχή» (*report annuale dei lavori*), με σαφή ένδειξη του ποσοστού συναίνεσης που συγκέντρωσε κάθε

πρόταση. Η ετήσια αναφορά περιλαμβάνει επίσης τις αντιρρήσεις, τροποποιήσεις και παρατηρήσεις των συμμετεχόντων και το κατά πόσον συνέβαλαν στην αποδοχή ή απόρριψη των προτάσεων.

Τελική αναφορά

Η Συνέλευση συντάσσει μια ετήσια αναφορά προς τη δημοτική αρχή, με τις εγκεκριμένες προτάσεις (*report annuale dei lavori*). Η πρώτη τέτοια αναφορά καταρτίστηκε τον Δεκέμβριο του 2023.³

Θεσμική απάντηση

Ο Δήμος του Μιλάνο υποχρεούται να παραλάβει την ετήσια αναφορά της Συνέλευσης και να αποστείλει εντός δύο μηνών λεπτομερή απάντηση (*dossier di risposta al report annuale dei lavori*), η οποία θα δηλώνει εάν –και σε ποιον βαθμό– οι προτάσεις της Συνέλευσης θα ενσωματωθούν στο Σχέδιο Δράσης για το Κλίμα (PAC). Οι απαντήσεις αυτές δημοσιεύονται διαδικτυακά και ενσωματώνονται επίσης στις ετήσιες αναφορές.⁴

Επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα

Δεδομένου ότι στόχος της Μόνιμης Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα είναι να εκπροσωπεί τη φωνή ολόκληρης της πόλης του Μιλάνο, οι διοργανωτές της δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην αποτελεσματική επικοινωνία, προκειμένου να ενισχυθεί η κοινωνική νομιμοποίησή της και να ενταθεί το ενδιαφέρον του κοινού για τα αποτελέσματά της.

Η ανακοίνωση της Συνέλευσης γίνεται με διάφορους τρόπους:

- Δια ζώσης παρουσιάσεις σε συλλόγους (ιδίως σε όσους ασχολούνται με περιβαλλοντικά ζητήματα ή τη συμμετοχή των πολιτών)
- Παρουσία σε δημόσιες εκδηλώσεις, όπως η ετήσια Εβδομάδα Πρασίνου και

το «Κάνε το σωστό» (Fa' la cosa giusta!), ένα φεστιβάλ που διοργανώνεται κάθε χρόνο στο Μιλάνο με θέμα τη βιώσιμη ζωή και την κριτική κατανάλωση

- Εκστρατείες επικοινωνίας σε δημόσιους χώρους (όπως βιβλιοθήκες)
- Διαδικτυακή επικοινωνία μέσω του ενημερωτικού δελτίου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Δήμου
- Ζωντανή μετάδοση συνεδρίας της Συνέλευσης από την ιστοσελίδα Milano Cambia Aria και την πλατφόρμα Milano Partecipa.

Οι αναφορές της ολομέλειας, καθώς και πληροφορίες για τη διαδικασία και τη λειτουργία της Συνέλευσης, είναι διαθέσιμες στο Milano Partecipa, την ανοικτή ψηφιακή πλατφόρμα συμμετοχής των πολιτών (Decidim).⁵

Ανατροφοδότηση, διδάγματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες

Στην πρώτη συνεδρίαση της Συνέλευσης, τον Δεκέμβριο του 2022, συλλέχθηκαν από τους συμμετέχοντες σχόλια και προτάσεις βελτίωσης σχετικά με τη λειτουργία της. Στους επόμενους κύκλους, η ανατροφοδότηση βασίστηκε στην «εμπειρία συμμετοχής» των μελών –πάνω τόσο σε γενικά όσο και ειδικότερα ζητήματα όπως η διαδικασία διαβούλευσης, το παρεχόμενο υλικό και η εκπαίδευση– προκειμένου να εντοπιστούν σημεία προς βελτίωση για μελλοντικούς συμμετέχοντες.

Παράλληλα, έχει θεσπιστεί επίσημη διαδικασία εμπλοκής τοπικών συλλόγων και εταιρών στις δραστηριότητες της Συνέλευσης. Ορισμένοι φορείς –ανάμεσά τους, το Εθνικό Δίκτυο Κέντρων Υποστήριξης Εθελοντισμού (Centri di Servizio per il Volontariato, CSV), η ActionAid και το Ιταλικό Παρατηρητήριο για τις Συνελεύσεις Πολιτών (Osservatorio Italiano delle Assemblee Cittadine)– έχουν ζητήσει άδεια από τον Δήμο για να μελετήσουν τη Συνέλευση, με σκοπό να καταρτίσουν έκθεση αξιολόγησης και να προτείνουν βελτιώσεις.

Με τον καιρό, είναι πιθανό περισσότεροι σύλλογοι που δραστηριοποιούνται σε θέματα περιβάλλοντος, κλίματος, συμμετοχής και δημοκρατίας να αναπτύξουν συγκεκριμένο ρόλο στη συνέχιση του θεσμού. Οι οργανώσεις αυτές αποτελούν τον πρώτο κύκλο εμπλεκόμενων φορέων γύρω από τη Συνέλευση.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πολλά από τα άτομα που συμμετείχαν εξακολουθούν να ενδιαφέρονται προσωπικά για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, ακόμη και μετά το πέρας της επίσημης συμμετοχής τους. Για να αξιοποιηθεί αυτό το ενδιαφέρον, η ομάδα υποστήριξης της Συνέλευσης αναπτύσσει ένα πρόγραμμα εθελοντισμού, το οποίο περιλαμβάνει και τον θεσμό των πρεσβευτών για το κλίμα (*climate ambassadors*). Ο στόχος είναι να προσφέρεται στο ευρύ κοινό η δυνατότητα να συμμετάσχει ενεργά σε δράσεις που προκύπτουν από τη Συνέλευση. Η σχετική πρόσκληση απευθύνεται λίγο πριν από την τελική ολομέλεια κάθε απερχόμενης ομάδας.

Σημειώσεις

- 1 Οι πηγές για την APCC περιλαμβάνουν:
<https://partecipazione.comune.milano.it/processes/assemblea-permanente-dei-cittadini-sul-clima>
and
<https://www.comune.milano.it/web/milano-cambia-aria/come-posso-partecipare/sono-un-cittadino/assemblea-permanente-dei-cittadini-sul-clima>.
- 2 https://miro.com/app/board/uXjVP5c1vwU=?share_link_id=113798063006
- 3 Report Annuale dei Lavori dell'Assemblea Permanente dei Cittadini sul Clima (December 2023),
https://partecipazione.comune.milano.it/uploads/decidim/attachment/file/610/Report_Annuale_dei_Lavori_2023.pdf.
- 4 <https://www.poliedra.polimi.it/en/project/milan-permanent-citizens-assembly-on-climate/>
- 5 <https://partecipazione.comune.milano.it/processes/assemblea-permanente-dei-cittadini-sul-clima>

Συνέλευση Παιδιών και Νέων για την Απώλεια Βιοποικιλότητας¹

Ιρλανδία: Οκτώβριος και Νοέμβριος 2022

της Lana Pukanić, Ινστιτούτο Πολιτικής Οικολογίας

Πλαίσιο

Η Ιρλανδία, η οποία έχει διοργανώσει έξι συνελεύσεις πολιτών, έχει καθιερωθεί ως πρωτοπόρος της δημοκρατίας της διαβούλευσης στην Ευρώπη. Οι συνελεύσεις προτείνονται από την ιρλανδική κυβέρνηση και, αφού προηγηθεί συζήτηση στην κάτω βουλή (Dáil Éireann) και στη γερουσία (Seanad Éireann), συστήνονται επίσημα από το κοινοβούλιο (Oireachtas). Αφού συγκροτηθούν, λειτουργούν ανεξάρτητα. Έως η πιο γνωστή από τις ιρλανδικές συνελεύσεις είναι εκείνη της περιόδου 2016-18, η οποία προετοίμασε το έδαφος για το επιτυχημένο δημοψήφισμα που οδήγησε στην κατάργηση της καθολικής απαγόρευσης των αμβλώσεων στη χώρα.

Τον Φεβρουάριο του 2022 συστήθηκε η Συνέλευση Πολιτών για την Απώλεια Βιοποικιλότητας (Citizens' Assembly on Biodiversity Loss), με στόχο τη διαβούλευση και την υποβολή προτάσεων σχετικά με το «πώς μπορεί το κράτος να βελτιώσει την αντιμετώπισή του στο ζήτημα της απώλειας βιοποικιλότητας».

Παράλληλα, η ακαδημαϊκή κοινότητα της Ιρλανδίας δέχθηκε πρόταση από το Υπουργείο Στέγασης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και

Κληρονομιάς, το οποίο είναι αρμόδιο για θέματα φύσης και βιοποικιλότητας (και έπειτα από πρωτοβουλία του υφυπουργού για την Πολιτιστική Κληρονομιά και τη Μεταρρύθμιση του Εκλογικού Συστήματος, Malcolm Noonan), να δημιουργήσει μια ερευνητική σύμπραξη (consortium): αυτή θα αφορούσε τον σχεδιασμό και υλοποίηση μιας Συνέλευσης Παιδιών και Νέων για την Απώλεια Βιοποικιλότητας, της πρώτης του είδους της στην Ιρλανδία. Η σύμπραξη, υπό τον συντονισμό του Dublin City University (DCU), περιλάμβανε επίσης το University College Cork (UCC), καθώς και την οργάνωση «γη των ανθρώπων» (terre des hommes - tdh), η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων των παιδιών.

Αν και η Συνέλευση Πολιτών για την Απώλεια Βιοποικιλότητας αποτέλεσε την αφορμή για τη δημιουργία μιας συνέλευσης παιδιών και νέων, οι δύο διαδικασίες ανατέθηκαν από διαφορετικά κυβερνητικά όργανα και διεξήχθησαν ξεχωριστά.

Θεματική

Δεν είναι τυχαίο ότι η πρώτη συνέλευση παιδιών και νέων επικεντρώθηκε στην απώλεια βιοποικιλότητας. Σύμφωνα με τον υπεύθυνο

του έργου, Diarmuid Torney, το υπουργείο θεώρησε πως «οι νέοι πρέπει να έχουν λόγο σε όλες τις πολιτικές, αλλά ιδίως στις πολιτικές περιβάλλοντος και βιοποικιλότητας», καθώς αυτές θα επηρεάσουν βαθιά το μέλλον τους και το μέλλον των επόμενων γενεών. Το κατώτατο ηλικιακό όριο συμμετοχής στις συνέλεύσεις πολιτών της Ιρλανδίας είναι τα 18 έτη –το όριο ψήφου–, το οποίο απέκλειε ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Γι’ αυτόν τον λόγο, η συνέλευση αυτή περιλάμβανε παιδιά και νέους ηλικίας από επτά έως δεκαεπτά ετών.

«Σε ολόκληρο τον κόσμο, τα παιδιά και οι νέοι διεκδικούν ενεργά τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν την προστασία της φύσης, του περιβάλλοντος και του μέλλοντός τους. Αυτή η γενιά ενδέχεται να είναι η τελευταία που έχει τη δυνατότητα να αντιστρέψει τη ζημιά που έχει προκληθεί στον φυσικό κόσμο και να επαναφέρει την ισορροπία στα οικοσυστήματα», αναφέρει η τελική έκθεση της συνέλευσης.

Η έκθεση δηλώνει επίσης ότι ο στόχος της συνέλευσης ήταν «η ουσιαστική εφαρμογή του δικαιώματος συμμετοχής των παιδιών και των νέων και η δημιουργία ενός χώρου διαγενεακού διαλόγου για το πώς θα προστατεύσει η Ιρλανδία τη βιοποικιλότητά της».

Οργανωτική δομή

Η σύμπραξη έκρινε απαραίτητο να υπάρχει μια διαγενεακή ομάδα έργου, που να απαρτίζεται όχι μόνο από ενήλικες (συμπεριλαμβανομένων κορυφαίων ειδικών στους τομείς της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης και της δημοκρατίας της διαβούλευσης, των δικαιωμάτων των παιδιών, της συμμετοχής, της εκπαίδευσης, της βιοποικιλότητας και της φύσης), αλλά και από παιδιά και νέους. Έτσι, η συνέλευση σχεδιάστηκε με τρόπο που τα παιδιά και οι νέοι να τη βρουν ενδιαφέρουσα.

Τον Μάιο του 2022, παιδιά και νέοι από όλη την Ιρλανδία κλήθηκαν να υποβάλουν αίτηση για να γίνουν Νέοι Σύμβουλοι (Young Advisors),

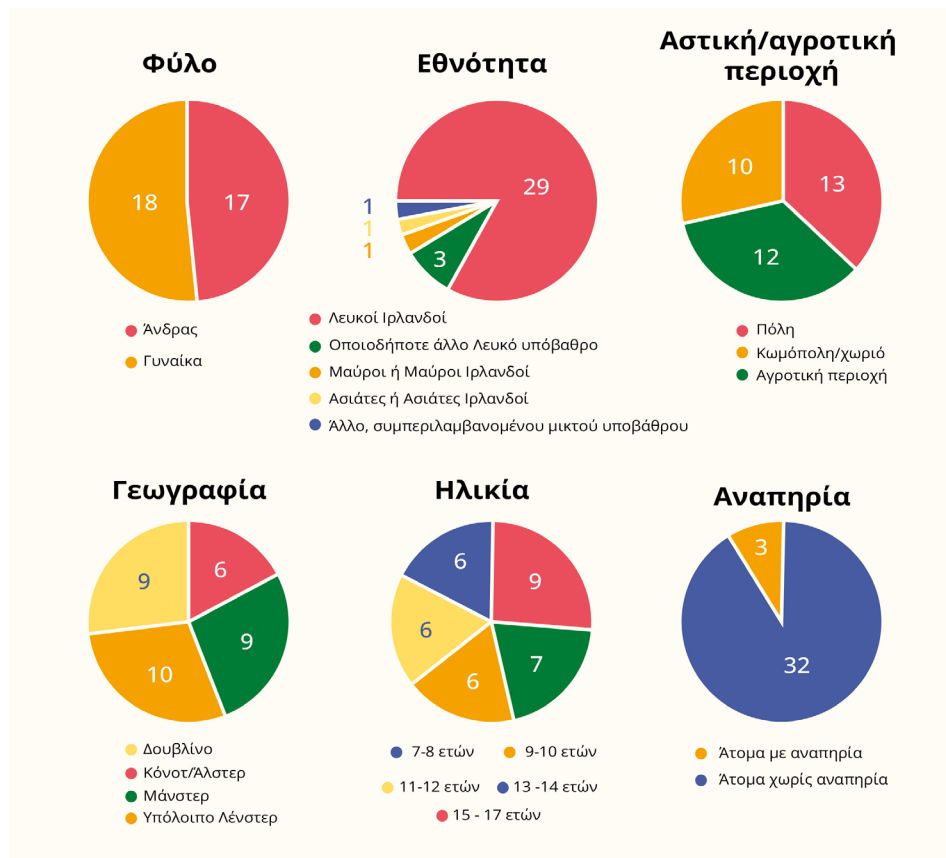
βασισμένοι στο πάθος και το ενδιαφέρον τους για τη φύση και τη βιοποικιλότητα. Τον Ιούνιο του 2022, εννέα Νέοι Σύμβουλοι ηλικίας 8–16 ετών εντάχθηκαν στην ομάδα: συναντιούνταν με τους ενήλικες δύο φορές κάθε μήνα για να σχεδιάσουν από κοινού τη συνέλευση. Επίσης, συμμετείχαν στα δύο διήμερα της συνέλευσης.

Η νεαρότερη Νέα Σύμβουλος έπεισε την ομάδα να μειώσει το κατώτατο όριο ηλικίας από τα οκτώ στα επτά έτη, θεωρώντας το ως πιο κατάλληλο. Έτσι, το τελικό ηλικιακό εύρος ορίστηκε από τα επτά έως τα δεκαεπτά έτη.

Επιλογή συμμετεχόντων

Ο Torney επισημαίνει ότι το πρόβλημα που η ομάδα έπρεπε να αντιμετωπίσει άμεσα ήταν ότι οι συνήθεις τρόποι προσέγγισης ενηλίκων δεν είναι (τόσο) αποτελεσματικοί στα παιδιά. Για παράδειγμα, ένας συχνός τρόπος ένταξης είναι η κλήση τυχαία επιλεγμένων τηλεφωνικών αριθμών· όμως πολλά παιδιά δεν έχουν τηλέφωνο. Μια άλλη μέθοδος είναι η αποστολή προσκλήσεων· όμως δεν έχουν όλα τα νοικοκυριά παιδιά. Οι επαγγελματικές εταιρείες δημοσκοπήσεων, που χρησιμοποιούνται συχνά στην Ιρλανδία, συνεργάζονται μόνο με ενήλικες. Υπήρχε επίσης σημαντική πίεση χρόνου, καθώς για τη διαδικασία ένταξης είχαν διατεθεί μόλις δύο εβδομάδες.

Μετά από πολλές συζητήσεις κατά το καλοκαίρι του 2022, η ομάδα διοργάνωσης αποφάσισε να αντιμετωπίσει τα σχολεία ως νοικοκυριά. Στην Ιρλανδία υπάρχουν περίπου 4.000 σχολεία· η ομάδα δημιούργησε ένα διαστρωματωμένο τυχαίο δείγμα του 5% αυτών με κριτήρια διαφοροποίησης (π.χ. διαχωρισμός φύλων και γεωγραφία). Στη συνέχεια σχεδίασε μια πρόσκληση που απέστειλε μέσω email στα σχολεία αυτά, με την προσδοκία ότι εκείνα θα το μοιράσουν σε όλο το μαθητικό τους δυναμικό. Οποιοσδήποτε μαθητής μπορούσε να δηλώσει ενδιαφέρον. Η διαδικασία ξεκίνησε κατά την επιστροφή τους από τις καλοκαιρινές διακοπές. Μετά

Σχήμα 3. Επισκόπηση των δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων. Πηγή: Children and Young People's Assembly on Biodiversity Loss Final Report.

από μια εβδομάδα, η ομάδα είχε λάβει μόλις επτά εκδηλώσεις ενδιαφέροντος, ενώ περίμενε εκατοντάδες. Ήταν προφανές, κατά τον Torney, ότι η καλύτερη προσπάθεια να αντιγραφεί μια διαδικασία που εφαρμοσμένη σε ενήλικες «είχε αποτύχει εντυπωσιακά».

Η ομάδα άλλαξε γρήγορα στρατηγική και διέδωσε την πληροφορία με κάθε δυνατό τρόπο, όπως διαφημίσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και διακίνηση μέσα από διάφορα δίκτυα. Στο τέλος, συγκεντρώθηκαν 510 έγκυρες αιτήσεις. Η ομάδα συνέλεξε έξι δημογραφικά στοιχεία από αυτές — φύλο, εθνικότητα, αστική/αγροτική τοποθεσία, γεωγραφία, ηλικία και αναπηρία. Έπειτα βασίστηκε στα δεδομένα της απογραφής του 2016, για τον πληθυσμό κάτω των 18 ετών, ώστε να καθορίσει τις

αναλογίες των παραπάνω στοιχείων στον συνολικό πληθυσμό· επίσης, εισήγαγε έναν αλγόριθμο επιλογής ενός τυχαίου δείγματος 35 αιτούντων, σύμφωνα με τα έξι αυτά στοιχεία (βλ. Σχήμα 3).

Μεθοδολογία εργασίας

Η συνέλευση πραγματοποιήθηκε σε δύο Σαββατοκύριακα, τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2022. Εκτός από τις συνεδριάσεις, τα μέλη της κλήθηκαν να κάνουν ανεξάρτητες έρευνες, με το υλικό της διοργανώτριας ομάδας.

Το πρώτο Σαββατοκύριακο (8-9 Οκτωβρίου 2022) αφιερώθηκε στο να γνωριστούν τα μέλη μεταξύ τους και να ενημερωθούν για

τα δικαιώματα των παιδιών, τη δημοκρατία της διαβούλευσης και την απώλεια βιοποικιλότητας. Χωρίστηκε σε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη, με θέμα «Τι είναι τα Δικαιώματα των Παιδιών», βοήθησε τα μέλη της συνέλευσης να εντοπίσουν τη σύνδεση ανάμεσα στα δικαιώματα των παιδιών, τη βιοποικιλότητα και τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, μέσα από μεθόδους συζήτησης που είχαν αναπτυχθεί από κοινού με τους Νέους Συμβούλους. Η δεύτερη, με θέμα «Τι είναι η Απώλεια Βιοποικιλότητας», ζήτησε από τα μέλη να περιγράψουν τι σημαίνει γι' αυτά η βιοποικιλότητα. Έπειτα, τα μέλη εντόπισαν τις διάφορες συνδέσεις του ανθρώπινου και του φυσικού κόσμου. Η τρίτη ενότητα περιλάμβανε μια υπαίθρια δραστηριότητα, όπου τα μέλη ήρθαν σε επαφή με τη φύση και μεταξύ τους μέσω βόλτας και κυνηγιού θησαυρού — επρόκειτο για μια ιδιαίτερα δημοφιλή ενότητα. Στην τελευταία ενότητα, με θέμα «Ποιοι είναι οι Πέντε Παράγοντες που Οδηγούν στην Απώλεια Βιοποικιλότητας;», οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε πέντε θεματικές ομάδες. Η κάθε ομάδα είχε ως καθήκον να διερευνήσει τον αντίστοιχο παράγοντα, υπό την καθοδήγηση των συντονιστών της ομάδας έργου, και ενθαρρύνθηκε να εντοπίσει τα προβλήματα και τις λύσεις.

Το δεύτερο Σαββατοκύριακο (22-23 Οκτωβρίου 2022) αφιερώθηκε στο να συζητήσουν τα μέλη της συνέλευσης όσα είχαν μάθει ως τότε και να αναπτύξουν μια συλλογική οπτική, τα βασικά μηνύματα και τις εκκλήσεις για δράση, τις οποίες παρουσίασαν το τελευταίο πρωινό στον Υπουργό Malcolm Noonan. Η πρώτη ενότητα του Σαββατοκύριακου, «Τι Σημαίνει η Απώλεια Βιοποικιλότητας για Διαφορετικούς Ανθρώπους;», βασίστηκε σε μεθοδολογίες όπως το συμμετοχικό θέατρο και το παιχνίδι ρόλων, προκειμένου να ενθαρρύνει τα μέλη να σκεφτούν διάφορες οπτικές στο ζήτημα. Η δεύτερη ενότητα, «Τι Είναι οι Νόμοι και οι Πολιτικές, και Πώς Μπορούμε να Επηρεάσουμε την Αλλαγή;», εισήγαγε τους συμμετέχοντες στο νομικό και πολιτικό πλαίσιο της Ιρλανδίας, συμπεριλαμβανομένων

Η νεαρότερη Νέα Σύμβουλος έπεισε την ομάδα να μειώσει το κατώτατο όριο ηλικίας από τα οκτώ στα επτά έτη, θεωρώντας το ως πιο κατάλληλο. Έτσι, το τελικό ηλικιακό εύρος ορίστηκε από τα επτά έως τα δεκαεπτά έτη.

των διαφορετικών τύπων πολιτικών που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα. Η τρίτη ενότητα αφορούσε το έργο της Συνέλευσης Πολιτών για την Απώλεια Βιοποικιλότητας. Στην τελευταία ενότητα οι θεματικές ομάδες συνεργάστηκαν για να δημιουργήσουν πάνω από εκατό εκκλήσεις για δράση.

Ανάπτυξη εξειδίκευσης

Μια από τις ανησυχίες της ομάδας ήταν πώς θα αξιολογούνταν η διαδικασία από εξωτερικούς παρατηρητές· μήπως θα δεχόταν κριτική για ανεπαρκή ποικιλία απόψεων; Γι' αυτό η ενότητα με θέμα «Τι Σημαίνει η Απώλεια Βιοποικιλότητας για Διαφορετικούς Ανθρώπους;» ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Το παιχνίδι ρόλων περιλάμβανε την προσομοίωση ενός σεναρίου με μια μεσαίου μεγέθους πόλη, όπου υπήρχαν προτάσεις πάνω στην κατασκευή νέας κατοικίας. Τα μέλη χωρίστηκαν σε ομάδες και ο καθένας είχε διαφορετικό ρόλο και οπτική — αγρότης, κατασκευαστής, περιβαλλοντιστής, παιδί κ.ά. Με αυτόν τον τρόπο, η ομάδα όχι μόνο εκτέθηκε σε μια ποικιλία απόψεων, αλλά και προωθήθηκε η σκέψη γύρω από το γιατί διαφορετικοί άνθρωποι έχουν τόσο διαφορετικές αντιλήψεις.

Ομάδες Εργασίας

Οι 35 συμμετέχοντες χωρίστηκαν με δύο τρόπους – ανά ηλικία, σε ομάδες που ονομάστηκαν «οικογενειακές ομάδες», και ανά θέμα, σε «θεματικές ομάδες».

Κάθε μέλος ανήκε σε μια οικογενειακή ομάδα με παιδιά παρόμοιας ηλικίας. Σύμφωνα με την τελική έκθεση, «ο σκοπός των οικογενειακών ομάδων ήταν να επιτρέψουν στα παιδιά και τους νέους να συνδεθούν με συνομήλικα άτομα και να λάβουν υποστήριξη προσαρμοσμένη στην ηλικία τους καθ' όλη τη διάρκεια της Συνέλευσης». Η κάθε ημέρα ξεκινούσε με την οικογενειακή ομάδα και στη συνέχεια τα μέλη χωρίζονταν σε πέντε θεματικές ομάδες, όπου συμμετείχαν άτομα από όλες

τις ηλικίες. Στο τέλος της ημέρας, επέστρεφαν στις οικογενειακές ομάδες και μπορούσαν να μοιραστούν όσα έμαθαν.

Οι πέντε θεματικές ομάδες εξειδικεύτηκαν σε έναν από τους βασικούς παράγοντες απώλειας βιοποικιλότητας: την απώλεια ενδιαιτημάτων, την κλιματική αλλαγή, τα χωροκατακτητικά είδη, την υπερεκμετάλλευση και τη ρύπανση. Ο διαχωρισμός των μελών σε ομάδες είχε στόχο να διευκολύνει την εμβάθυνσή τους στα ζητήματα αυτά, ώστε να μην κατακλυστούν από την πολυπλοκότητα του θέματος σε τόσο περιορισμένο χρονικό διάστημα.

Κατά τα δύο σαββατοκύριακα πραγματοποιήθηκαν ποικίλες δραστηριότητες, με τα μεγαλύτερα παιδιά να αναλαμβάνουν επιπλέον καθήκοντα. Τα μέλη ενθαρρύνθηκαν να εκφραστούν με διαφορετικούς τρόπους: ενώ τα μεγαλύτερα έγραφαν οραματικά κείμενα για το μέλλον, τα μικρότερα χρησιμοποιούσαν πλαστελίνη για να παίζουν και να δημιουργήσουν τις δικές τους απεικονίσεις του μέλλοντος.

Διαδικασία διαβούλευσης

Για να βοηθήσει τα μέλη να αναπτύξουν τις δικές τους προτάσεις, η ομάδα του έργου δημιούργησε ένα πλαίσιο εργασίας που περιλάμβανε αφίσες με ερωτήματα για το θέμα, ώστε να υποδειχθούν διαφορετικές προσεγγίσεις.

Παρότι οι συνελεύσεις ενηλίκων συνήθως καταλήγουν σε ψηφοφορία, εδώ εκφράστηκαν ανησυχίες ότι αυτή θα μπορούσε να μετατραπεί σε «διαγωνισμό δημοφιλίας». Έτσι, η ομάδα αποφάσισε να «καταγράψει ουσιαστικά όλα» όσα είπαν τα μέλη. Το αποτέλεσμα ήταν 58 προτάσεις ή εκκλήσεις για δράση, οι οποίες συγκεντρώθηκαν κυρίως το απόγευμα του Σαββάτου του δεύτερου σαββατοκύριακου ως αυθεντικές και ανεπεξέργαστες ιδέες των παιδιών και νέων.

Η ομάδα εργάστηκε με τα μέλη για να διαμορφώσουν από κοινού τα βασικά μηνύματα της συνέλευσης και να συγγράψουν ένα κείμενο οράματος. Το όραμα και τα έξι βασικά μηνύματα βασίστηκαν στις ιδέες όλων των μελών.

Το πρωί της τελευταίας ημέρας της συνέλευσης, η ομάδα παρουσίασε προσχέδια του οράματος, των βασικών μηνυμάτων και των εκκλήσεων για δράση, δίνοντας στη συνέχεια χρόνο στα μέλη να «αναθεωρήσουν, να βελτιώσουν και να συμφωνήσουν» επί των προτάσεων, μέσα από μια διαδικασία συναίνεσης.

Το μήνυμα που αγαπήθηκε περισσότερο από τους συμμετέχοντες ήταν: «Πρέπει να φερόμαστε στη Γη όπως σε ένα μέλος της οικογένειας ή έναν φίλο.»

Τελική έκθεση

Το 2023 δημοσιεύθηκε η τελική έκθεση της συνέλευσης –γραμμένη από τους Valery Molay, Katie Reid και Diarmuid Torney με τη συμβολή της ευρύτερης ομάδας του έργου– η οποία περιγράφει τη διαδικασία, την εμπειρία των συμμετεχόντων και περιλαμβάνει το όραμα, τα βασικά μηνύματα και τις εκκλήσεις για δράση. Η έκθεση είναι διαθέσιμη διαδικτυακά.²

Θεσμική ανταπόκριση

Στον αρχικό σχεδιασμό της συνέλευσης, η ομάδα έργου είχε προβλέψει τρεις διαύλους επιρροής: (i) διάλογο με τη Συνέλευση Πολιτών για την Απώλεια Βιοποικιλότητας, (ii) επαφή με τον υπουργό και τους συνεργάτες του, και (iii) κοινοβουλευτική διαδικασία. Η Ιρλανδία διαθέτει έναν ιδιαίτερο μηχανισμό, βάσει του οποίου μια ειδική κοινοβουλευτική επιτροπή έχει την εντολή να εξετάζει τις προτάσεις των συνελεύσεων πολιτών, να ακούει ένα ευρύτερο φάσμα εμπλεκόμενων φορέων και στη συνέχεια να εκδίδει τη δική της έκθεση και τις δικές της συστάσεις.

Ο πρώτος διάυλος περιλάμβανε την παρουσία έξι μελών της συνέλευσης παιδιών και νέων στην ενήλικη Συνέλευση Πολιτών για την Απώλεια Βιοποικιλότητας, τον Νοέμβριο του 2022, ενώ η ενήλικη συνέλευση παρακολούθησε και σχετικό video. Στην τελική της έκθεση, η ενήλικη συνέλευση συμπεριέλαβε την εξής βασική σύσταση: «Το Κράτος καλείται να λάβει υπόψη τις συστάσεις της Συνέλευσης Παιδιών και Νέων για την Απώλεια Βιοποικιλότητας, μιας πρωτοβουλίας που περιλαμβάνει τη νέα γενιά, και να συνεχίσει να εμπλέκει τα παιδιά και τους νέους σε ζητήματα περιβάλλοντος.»³

Ως προς τον δεύτερο διάυλο, ο υπουργός Malcolm Noonan, εμπνευστής της συνέλευσης, υποστήριξε ενεργά το εγχείρημα καθ' όλη τη διάρκεια και παρευρέθηκε στη συνάντηση επανένωσης έναν χρόνο μετά, προκειμένου να ενημερώσει τα μέλη για το πώς αξιοποιήθηκαν οι προτάσεις τους. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Βιοποικιλότητα, που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2024, περιλαμβάνει αρκετές δεσμεύσεις που αντανακλούν τις προτάσεις των παιδιών και των νέων, όπως η δημιουργία μιας μόνιμης Συνέλευσης Παιδιών και Νέων για τη Βιοποικιλότητα (Children and Young People's Biodiversity Forum), ώστε να διασφαλιστεί ότι οι προτάσεις θα εφαρμοστούν και δεν θα ξεχαστούν.

Ο τρίτος διάυλος αφορούσε την κοινοβουλευτική επιτροπή, η οποία συνεδρίασε το φθινόπωρο του 2023 για αρκετό καιρό, κυρίως προκειμένου να εξετάσει τις συστάσεις της ενήλικης συνέλευσης. Τον Νοέμβριο του 2023, έξι μέλη της συνέλευσης παιδιών και νέων κατέθεσαν στην επιτροπή – μια πρωτιά, σύμφωνα με τον Diarmuid Torney. Τον Δεκέμβριο του 2023, η επιτροπή δημοσίευσε τις δικές της συστάσεις σε κοινοβουλευτική έκθεση, η οποία επανεπιβεβαίωσε την υποστήριξη της στις εκκλήσεις των παιδιών για δράση, επισημαίνοντας την εξής σύσταση της ενήλικης συνέλευσης: «Σε εξέλιξη – το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Βιοποικιλότητα και τις Προστατευόμενες Περιοχές (NBAP) προτείνει δράσεις προς την Υπηρεσία Πάρκων και

Άγριας Ζωής (NPWS), ώστε να στηρίξει τη δημιουργία Συνέλευσης Παιδιών και Νέων για τη Βιοποικιλότητα.»⁴

Επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα

Η Συνέλευση Παιδιών και Νέων έτυχε σχετικά ικανοποιητικής και διαρκούς κάλυψης από τα μέσα, με δημοσιεύματα για τη διαδικασία, την τελική έκθεση και την παρουσία της στην κοινοβουλευτική επιτροπή. Παράλληλα, παρατηρήθηκαν απροσδόκητες επιδράσεις σε τοπικό επίπεδο: πολλά μέλη έδωσαν συνεντεύξεις σε τοπικές εφημερίδες ή ανέλαβαν δράσεις ευαισθητοποίησης στις κοινότητές τους. Δύο χρόνια αργότερα, το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης για τη συνέλευση συνεχίζεται.

Ανατροφοδότηση, μαθήματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες

Παρά τις προκλήσεις που αντιμετώπισε η ομάδα κατά την οργάνωση της πρώτης συνέλευσης παιδιών και νέων στην Ιρλανδία, το εγχείρημα αποτέλεσε μια σημαντική εμπειρία μάθησης και πέτυχε τους περισσότερους στόχους του. Το σημαντικότερο ίσως εύρημα, όπως αποκαλύφθηκε στις ομάδες εστίασης (focus groups) κατά τη συνάντηση επανένωσης, ήταν ότι τα παιδιά και οι νέοι απέκτησαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αίσθηση του προσωπικού τους ρόλου και της ικανότητάς τους να επηρεάζουν τα πράγματα.

Σημειώσεις

- 1 Αυτή η μελέτη περίπτωσης βασίζεται σε συνέντευξη με τον Diarmuid Torney, υπεύθυνο του έργου Children and Young People's Assembly on Biodiversity Loss, καθώς και στην τελική έκθεση της συνέλευσης (<https://cyp-biodiversity.ie/?r3d=final-report>). Όλα τα αποσπάσματα προέρχονται από αυτές τις πηγές, εκτός αν αναφέρονται διαφορετικά.
- 2 Children and Young People's Assembly on Biodiversity Loss Final Report, <https://cyp-biodiversity.ie/?r3d=final-report>.
- 3 Citizens' Assembly on Biodiversity Loss Final Report, March 2023, <https://citizensassembly.ie/previous-assemblies/citizens-assembly-on-biodiversity-loss/>.
- 4 Joint Committee on Environment and Climate Action: "Report on the examination of recommendations of the Citizens' Assembly report on biodiversity loss", December 2023

Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα στις Βρυξέλλες¹

Βρυξέλλες, Βέλγιο: 2023 – σε εξέλιξη

της Elze Vermaas, Oikos

Πλαίσιο

Ως χώρα, το Βέλγιο διαθέτει σημαντική εμπειρία στη δημοκρατία της διαβούλευσης. Το 2011, η διαδικασία σχηματισμού κυβέρνησης διήρκεσε ασυνήθιστα πολύ. Ως απάντηση, 27 πολίτες παρουσίασαν ένα μανιφέστο με μια απλή ιδέα: να συναντηθούν 1.000 τυχαία επιλεγμένα άτομα για να σκεφτούν και να συντάξουν προτάσεις προς τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Επρόκειτο για ένα αποφασιστικό σώμα παρόμοιο με την G20, αλλά με 1.000 μέλη. Έτσι, γεννήθηκε η G1000.

Το 2019, το κοινοβούλιο της γερμανόφωνης κοινότητας του Βελγίου, γνωστής και ως Ανατολικής Βελγικής Κοινότητας (Ostbelgien), υιοθέτησε ένα διάταγμα με το οποίο ιδρύθηκε η πρώτη μόνιμη συνέλευση πολιτών στον κόσμο. Το πλαίσιο για τον Διάλογο Πολιτών στην Ανατολική Βελγική Κοινότητα (Bürgerdialog in Ostbelgien) σχεδιάστηκε από την G1000, η οποία έκτοτε έχει εξελιχθεί σε πλατφόρμα για τον δημοκρατικό μετασχηματισμό στο Βέλγιο.

Το 2019, επίσης, η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας (Brussels-Capital Region) ανακοίνωσε τα σχέδιά της για τη διεξαγωγή δημόσιου

διαλόγου με τους κατοίκους της, καθώς και με οικονομικούς, κοινωνικούς και θεσμικούς φορείς, πρωτοβουλίες μετάβασης και τοπικές αρχές, με στόχο τη μείωση του CO₂ της πόλης έως το 2050. Η πρωτοβουλία αυτή ενσωματώθηκε στη νομοθεσία για το κλίμα (Code Bruxellois de l'Air, du Climat et de la maîtrise de l'Energie, CoBrACE / Brussels Wetboek voor Lucht, Klimaat en Energiebeheersing, BWLKE). Ως αποτέλεσμα, η Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα των Βρυξελλών (Assemblée citoyenne pour le climat / Burgerraad voor het klimaat) συστάθηκε λίγα χρόνια αργότερα, το 2023. Η συνέλευση αυτή είναι μόνιμη και συνεδριάζει κάθε χρόνο, κάθε φορά με νέα σύνθεση. Η συνέχεια της διαδικασίας επιτρέπει στα μέλη της μιας θητείας να μεταφέρουν γνώσεις στα μέλη της επόμενης, ενώ δίνει τη δυνατότητα μακροπρόθεσμης παρακολούθησης της διαμόρφωσης πολιτικής, καθώς και εποπτείας της κυβερνητικής δράσης.

Η συνέλευση πολιτών θεσμοθετήθηκε επίσημα από την Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας το 2022, στο πλαίσιο των «άνευ» [...] την πανδημία Covid-19, που θέτει υπό αμφισβήτηση τον τρόπο ζωής μας» τις καταστροφικές πλημμύρες του καλοκαιριού του 2021 στη Βαλлонία και τον πόλεμο

στην Ουκρανία, που υπογραμμίζει την εξάρτησή μας από τα ορυκτά καύσιμα. Ζούμε επίσης μια άνευ προηγουμένου ακολουθία κλιματικών φαινομένων στις Βρυξέλλες: επαναλαμβανόμενοι καύσωνες, απώλεια βιοποικιλότητας και πρωτοφανείς αυξήσεις στις τιμές του φυσικού αερίου, των καυσίμων και της ηλεκτρικής ενέργειας. [...] Ο στόχος; Η επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας, με ενδιάμεσους στόχους για το 2030 και το 2040. Σήμερα ήδη δρούμε: σε σύγκριση με το 2005, οι εκπομπές είναι ήδη μειωμένες κατά 21% έως το 2021. Τώρα πρέπει να επιταχύνουμε τον ρυθμό για να πετύχουμε τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας μέσα σε 27 χρόνια.»²

Η δήλωση αναφερόταν επίσης στη σημασία της συμμετοχής των πολιτών:

«Γιατί Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα; Η Περιφέρεια θέλει να βρει τρόπους ενίσχυσης των μέτρων που θα βοηθήσουν στην επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Ωστόσο, υπάρχουν όρια στις συνθήκες και στο κόστος. Για παράδειγμα, τα μέτρα δεν θα πρέπει να μελετώνται μόνο τεχνικά από ειδικούς. Η Περιφέρεια θέλει τα μέτρα να συμβάλλουν στις καλύτερες συνθήκες ζωής για τους κατοίκους των Βρυξελλών και να καθοριστούν από κοινού από όλους τους κατοίκους. Γι' αυτό αποφάσισε να δημιουργήσει μια μόνιμη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα. Μια διαδικασία που θα επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, για να επεξεργάζεται νέα θέματα που θα ορίζονται από τα μέλη της Συνέλευσης, αναφορικά με την κλιματική αλλαγή.»³

Θέμα

Τόσο ο αντίκτυπος των προτάσεων της συνέλευσης όσο και ο αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας της ομάδας επηρεάζονται σημαντικά από την επιλογή του θέματος και τον τρόπο διατύπωσης των ερωτημάτων προς διαβούλευση. Για να προσελκυστούν περισσότεροι –και όχι ένα περιορισμένο κοινό– το θέμα πρέπει να είναι αρκετά

ευρύ, αλλά και να μπορεί να οδηγήσει σε εφαρμόσιμες προτάσεις. Για να εξασφαλιστεί η εφαρμοσιμότητα, είναι σημαντικό το θέμα να διαμορφώνεται σε συνεργασία με τους φορείς που θα αναλάβουν την πολιτική συνέχεια του έργου της συνέλευσης.

Για να γνωρίζουν οι συμμετέχοντες τι αναμένεται από αυτούς και, αντίστοιχα, τι μπορούν να προσδοκούν από τη συνέλευση, είναι επίσης σημαντικό να ξεκαθαριστεί εκ των προτέρων η εντολή της συνέλευσης και η φύση της πολιτικής της συνέχειας – δηλαδή τι πρόκειται ή δεν πρόκειται να συμβεί στο τέλος της διαδικασίας σε σχέση με τις προτάσεις της.

Η προπαρασκευαστική φάση απαιτεί χρόνο, αλλά είναι μια επένδυση που αξίζει: όσο πιο ξεκάθαρες είναι η εντολή, το θέμα, τα ερωτήματα και το αναμενόμενο πολιτικό αποτέλεσμα, τόσο πιο ομαλά εξελίσσεται η διαδικασία. Και, κυρίως, τόσο πιο ικανοποιημένοι είναι οι συμμετέχοντες, καθώς και οι πολιτικοί φορείς που καλούνται να διαχειριστούν τις προτάσεις της συνέλευσης. Το θέμα της πρώτης συνέλευσης πολιτών, το 2023, επιλέχθηκε κατ' εξαίρεση από την κυβέρνηση. Έκτοτε, τα θέματα επιλέγονται από μια ομάδα 25 πολιτών που κληρώνονται από την προηγούμενη συνέλευση. Αυτή η διαδικασία επιτρέπει τη μεταβίβαση της σκυτάλης από κύκλο σε κύκλο, διασφαλίζοντας τη μετάδοση γνώσης και τη συνέχεια της πρωτοβουλίας.

Ο πρώτος κύκλος, που αποτελεί το αντικείμενο αυτής της μελέτης περίπτωσης, εστίασε στα εξής ερωτήματα: Πώς μπορούμε να ζήσουμε στις Βρυξέλλες ώστε να ανταποκριθούμε στις κλιματικές προκλήσεις έως το 2050; Και ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν ώστε το αστικό περιβάλλον να είναι ποιοτικό, προσίτο και φιλικό προς το περιβάλλον και να επιτρέπει σε όλους να ζουν με αξιοπρέπεια;

Ο δεύτερος κύκλος επικεντρώθηκε στο θέμα της διατροφής, το οποίο επέλεξαν οι ίδιοι οι πολίτες. Τα ερωτήματα που τέθηκαν ήταν: Πώς

διασφαλίζουμε ότι όλοι οι κάτοικοι των Βρυξελλών μπορούν να στραφούν σε ένα πιο βιώσιμο και ποιοτικό διατροφικό σύστημα έως το 2050; Τι χρειάζεστε εσείς, ως κάτοικοι των Βρυξελλών, για να αλλάξετε το διατροφικό σύστημα του αύριο; Τι περιμένετε από την κυβέρνηση, τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία γενικότερα για να σας στηρίξουν σε αυτό;

Ο τρίτος κύκλος ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2025 και ασχολείται με την κοινή χρήση και τη συνεργασία στους τρόπους κατανάλωσης και παραγωγής, και τη θέση που θέλουν να τους δώσουν οι πολίτες στις Βρυξέλλες έως το 2050.

Οργανωτική δομή

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η συνέλευση των πολιτών ιδρύθηκε από την κυβέρνηση της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας. Ο συντονιστής της συνέλευσης είναι υπάλληλος της δημόσιας διοίκησης. Παρότι δεν ασκείται πολιτική επιρροή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, έχει φανεί χρήσιμο ο συντονιστής να είναι σε επαφή με κυβερνητικούς εμπειρογνώμονες κατά τη διάρκεια του έργου. Μεταξύ άλλων, η επαφή αυτή διασφαλίζει ότι οι προτάσεις που διαμορφώνονται στη συνέλευση δεν έχουν ήδη κατατεθεί ή εφαρμοστεί. Οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για τις υφιστάμενες πρωτοβουλίες καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, βοηθώντας να διασφαλιστεί ότι το έργο τους είναι πρωτότυπο και έχει δυνατότητες υλοποίησης.

Υπάρχει επίσης μια εποπτική επιτροπή, αρμόδια για τη διασφάλιση της ποιότητας της διαδικασίας σε βάθος χρόνου. Απαρτίζεται από ειδικούς σε θέματα ένταξης, κλίματος και δημοκρατικής συμμετοχής. Η επιτροπή αξιολογεί την επιτυχία της συνέλευσης σε αυτούς τους τομείς, καθώς και τη δημοκρατική ποιότητα της διαδικασίας συνολικά.

Επιλογή συμμετεχόντων

Δέκα χιλιάδες προσκλήσεις εστάλησαν ταχυδρομικά σε διευθύνσεις τυχαία επιλεγμένες από μια δημόσια βάση δεδομένων.

Παρότι δεν ασκείται πολιτική επιρροή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, έχει φανεί χρήσιμο ο συντονιστής να είναι σε επαφή με κυβερνητικούς εμπειρογνώμονες κατά τη διάρκεια του έργου.

Το ποσοστό ανταπόκρισης στο πρώτο στάδιο της διαδικασίας επιλογής έφτασε περίπου στο 3%.

Κατόπιν αυτής της πρώτης κλήρωσης, 100 από τα 297 μέλη του κοινού που είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον επελέγησαν να συμμετάσχουν στη συνέλευση, με βάση συγκεκριμένες ποσοστώσεις ως προς τα εξής κριτήρια: φύλο, ηλικία, τόπος διαμονής, γλωσσικό υπόβαθρο και κοινωνικοοικονομικός δείκτης. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώχθηκε η σύνθεση της συνέλευσης να αντανakλά τη διαφορετικότητα του πληθυσμού της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας. Τα 100 αυτά άτομα προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν στη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα.

Δυστυχώς, η αντιπροσωπευτικότητα της πρώτης συνέλευσης διαταράχθηκε, καθώς 16 άτομα αποχώρησαν στο διάστημα ανάμεσα στην επιλογή και την έναρξη της συνέλευσης, ενώ ακόμη 7 αποχώρησαν κατά τη διαδικασία. Αν και δεν είναι εφικτή η παράθεση ακριβών στατιστικών (εν μέρει λόγω της χρήσης διαφορετικών δεικτών), οι διοργανωτές σχημάτισαν την εντύπωση ότι άτομα κάτω των 25 ετών και άτομα με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο (ιδίως μορφωτικό επίπεδο) υποεκπροσωπήθηκαν, όπως και οι εθνοτικές ή/και γλωσσικές μειονότητες και τα άτομα με περιορισμένη ενασχόληση με θέματα κλίματος. Αντίθετα, υπερεκπροσωπήθηκαν άτομα άνω των 50 ετών και άτομα με υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο (ιδίως μορφωτικό επίπεδο, επίσης). Οι ανισορροπίες αυτές φάνηκαν ήδη από το πρώτο στάδιο της επιλογής, αλλά σε μεγάλο βαθμό διορθώθηκαν στον δεύτερο γύρο.

Μεθοδολογία εργασίας

Η μεθοδολογία εργασίας της συνέλευσης αναπτύχθηκε από την οργάνωση G1000. Για τον σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκε ένα πολυήμερο εργαστήριο σχεδιασμού με τη συμμετοχή εκπροσώπων των Βρυξελλών και ειδικών σε θέματα δημοκρατίας από

το Βέλγιο και το εξωτερικό. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας σχεδιασμού, υπήρχε διαρκής διαβούλευση με την κυβέρνηση της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας.

Ο πρώτος κύκλος της Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα περιλάμβανε έξι ολόημερα Σάββατα μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουνίου του 2023. Οι συμμετέχοντες λάμβαναν 40 ευρώ για κάθε ημέρα συμμετοχής.

Η διάρθρωση των έξι αυτών ημερών είχε ως εξής:

- 1η ημέρα: Παρουσίαση της συνέλευσης των πολιτών
- 2η ημέρα: Στοχασμός και συζήτηση με αφετηρία το ερώτημα: «Πώς είναι να ζει κανείς στις Βρυξέλλες σήμερα;»
- 3η ημέρα: Προσανατολισμός στο μέλλον
- 4η ημέρα: Διάλογος με 45 διαφορετικούς φορείς
- 5η ημέρα: Επεξεργασία και βελτίωση των προτάσεων
- 6η ημέρα: Ψηφοφορία.

Ανάπτυξη τεχνογνωσίας

Οι συμμετέχοντες προσκαλούνται αρχικά να μοιραστούν τις προσωπικές τους εμπειρίες και γνώσεις. Στη συνέχεια, λαμβάνουν πληροφορίες για διάφορες πτυχές του υπό συζήτηση θέματος, μέσω μιας διαδραστικής προσέγγισης. Πραγματοποιούνται ακόμη και επισκέψεις πεδίου στο πλαίσιο της διαδικασίας.

Μια συμβουλευτική επιτροπή διασφαλίζει ότι οι πληροφορίες που δίνονται στα μέλη είναι αντικειμενικές και ότι εκπροσωπούνται όλοι οι σχετικοί φορείς: δημόσιος και ιδιωτικός τομέας, σύλλογοι και πανεπιστημιακή κοινότητα.

Ομάδες εργασίας

Το ότι η Περιφέρεια Βρυξελλών-Πρωτεύουσας είναι δίγλωσση (γαλλόφωνη και ολλανδόφωνη) αποτελεί παράγοντα πολυπλοκότητας. Επιπλέον, μιλούνται και πολλές άλλες γλώσσες. Ως εκ τούτου, ορισμένες ομάδες εργασίας είναι κυρίως γαλλόφωνες, ενώ άλλες λειτουργούν κυρίως στα αγγλικά.

Διαδικασία διαβούλευσης

Η διαδικασία διαβούλευσης της συνέλευσης εκτυλίσσεται σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη, τα μέλη μοιράζονται τις προσωπικές τους εμπειρίες και γνώσεις –συνήθειες, επιτυχίες και προκλήσεις– σε σχέση με το θέμα. Αυτό το μοίρασμα οδηγεί σε μια πρώτη αποτίμηση της κατάστασης από τη σκοπιά των πολιτών. Εντυπωσιακό στοιχείο της διαδικασίας είναι ότι μια ετερόκλητη ομάδα πολιτών συχνά καταφέρνει να συνθέσει, μέσα σε μία μόνο ημέρα, μια ανάλυση που θα απαιτούσε μήνες ή και χρόνια από μια ερευνητική ομάδα.

Στη δεύτερη φάση, οι συμμετέχοντες συνομιλούν με ειδικούς από τη δημόσια διοίκηση, την ακαδημαϊκή κοινότητα, τον ιδιωτικό και συνεργατικό τομέα, καθώς και συναφείς πρωτοβουλίες πολιτών. Κρίσιμο στοιχείο αυτής της φάσης είναι ο αμφίδρομος χαρακτήρας της: οι συμμετέχοντες αποκτούν πρόσβαση σε αναλυτική πληροφόρηση, ενώ οι ειδικοί αποκομίζουν νέες ιδέες, αντιλήψεις και προσεγγίσεις. Βάσει αυτής της ανταλλαγής, γίνονται οι πρώτες διαβουλευσεις μεταξύ των πολιτών, οι οποίες οδηγούν στις αρχικές προτάσεις της συνέλευσης.

Στην τρίτη και τελική φάση, οι συμμετέχοντες συνεργάζονται για την οριστικοποίηση των προτάσεών τους. Σε αυτό το στάδιο, δέχονται συμβουλευτική υποστήριξη από μια τεχνική επιτροπή αποτελούμενη από ανεξάρτητους ειδικούς. Ο ρόλος της επιτροπής είναι να ενημερώσει ως προς την πρωτοτυπία των προτάσεων, αλλά και να προκαλέσει τους πολίτες να τις πάνε παραπέρα.

Την τελευταία ημέρα της συνέλευσης, οι προτάσεις τίθενται σε ψηφοφορία. Κάθε επιμέρους πρόταση εξετάζεται χωριστά και οι λόγοι διαφωνίας καταγράφονται. Αν μια πρόταση ή μέρος της δεν συγκεντρώσει την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων (80%), δεν εντάσσεται στον τελικό κατάλογο προτάσεων των μελών. Ωστόσο, καταχωρίζεται στα παραρτήματα της έκθεσης για λόγους διαφάνειας.

Για να αποδώσει αυτή η διαδικασία, είναι καθοριστικής σημασίας η παρουσία έμπειρων συντονιστών, ιδιαίτερα σε ομάδες με έντονη ποικιλομορφία. Όταν οι συμμετέχοντες δεν έχουν το ίδιο γλωσσικό ή μορφωτικό υπόβαθρο, ορισμένοι μπορεί να παίρνουν τον λόγο συχνότερα. Ένας ικανός συντονιστής διασφαλίζει ότι όλες οι απόψεις καταγράφονται, ότι κάθε άτομο έχει την ευκαιρία να μιλήσει και ότι η συζήτηση διεξάγεται με σεβασμό. Η ποιότητα αυτής της διαδικασίας έχει τεράστιο αντίκτυπο στο τελικό αποτέλεσμα. Συχνά, στην αρχή της διαβούλευσης, οι συμμετέχοντες συμφωνούν σε έναν χάρτη αρχών. Ο χάρτης αυτός περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την υποχρέωση σεβασμού τους προς τους άλλους και τη δέσμευση να ενεργούν ως άτομα και όχι ως εκπρόσωποι συλλογικών συμφερόντων.

Τελική έκθεση

Στην τελευταία συνεδρίαση της συνέλευσης, οι συμμετέχοντες υποβάλλουν την έκθεσή τους στη δημόσια διοίκηση και στον/στην υπουργό Περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, καλούνται να την παρουσιάσουν σε δημόσια εκδήλωση.

Η τελική έκθεση της Συνέλευσης Πολιτών του 2023 επικεντρώθηκε σε τρεις βασικές προτεραιότητες και περιλάμβανε περίπου 60 προτάσεις.⁴

Θεσμική ανταπόκριση

Η κυβέρνηση της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας έχει δεσμευτεί να εξετάσει τη σκοπιμότητα των προτάσεων που κατατέθηκαν

από τη Συνέλευση για το Κλίμα. Οι αρμόδιοι υπουργοί αποφασίζουν και ανακοινώνουν τις ενέργειες που θα ακολουθήσουν, δίνοντας μια πρώτη απάντηση εντός τριών μηνών και μια δεύτερη εντός δώδεκα μηνών από την πρώτη. Η απάντηση αυτή είτε επιβεβαιώνει την πρόθεση της κυβέρνησης να εξετάσει τη σκοπιμότητα των προτάσεων είτε εξηγεί λεπτομερώς γιατί αυτές δεν μπορούν να υλοποιηθούν.

Μια αυτοδιαχειριζόμενη ομάδα δέκα μελών της συνέλευσης, τα οποία επιλέγονται τυχαία, καλείται να παρακολουθεί τις κυβερνητικές ενέργειες για διάστημα ενός έτους, κατά τη διάρκεια του οποίου συναντάται δύο φορές με υπουργούς. Επιπλέον, η κυβέρνηση σχεδιάζει έναν «οδικό χάρτη» για την ενσωμάτωση της μακροπρόθεσμης οπτικής και των προτάσεων της συνέλευσης στην περιφερειακή κλιματική πολιτική. Η στενή αυτή συνεργασία με την κυβέρνηση αναμένεται να ενισχύσει τον αντίκτυπο των προτάσεων στην περιφερειακή πολιτική για το κλίμα.

Καθώς ορισμένες προτάσεις υπερβαίνουν τις αρμοδιότητες της Περιφέρειας, η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί να τις διαβιβάσει στα αντίστοιχα επίπεδα διακυβέρνησης. Μετά τον πρώτο κύκλο, διαπιστώθηκε ότι οι επίσημες απαντήσεις της κυβέρνησης ήταν ιδιαίτερα τεχνικού χαρακτήρα. Συχνά περιλάμβαναν το επιχείρημα ότι οι προτάσεις εφαρμόζονταν ήδη στο πλαίσιο της ισχύουσας νομοθεσίας. Ωστόσο, η κυβέρνηση ήταν πράγματι ανοιχτή στις προτάσεις της συνέλευσης.

Επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα

Ο πρώτος κύκλος των εργασιών της συνέλευσης καλύφθηκε εκτενώς μέσω διαφόρων μορφών και μέσων: video, άρθρων και αναρτήσεων στα κοινωνικά δίκτυα. Παρότι αυτό το ποιοτικό υλικό αποτελεί εξαιρετικό εργαλείο ευαισθητοποίησης γύρω από τη Συνέλευση για το Κλίμα, απαιτείται περαιτέρω προώθηση. Ειδικότερα, η διαφοροποίηση των διαύλων

επικοινωνίας θα βοηθούσε στην προσέγγιση ενός ευρύτερου κοινού και στην ουσιαστική του σύνδεση με τη συνέλευση των πολιτών.

Η κάλυψη από τις εφημερίδες ακολούθησε παρόμοιο μοτίβο: ένα άρθρο στην αρχή, ένα κατά την παρουσίαση των προτάσεων και ένα τρίτο με αφορμή την κυβερνητική απάντηση. Παρά τη δημοσιότητα αυτή, η συνέλευση παρέμεινε σχετικά άγνωστη στο ευρύ κοινό.

Ανατροφοδότηση, διδάγματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες

Ο πρώτος κύκλος εστίασε κυρίως στη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών προτάσεων από τα μέλη της συνέλευσης. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η κυβέρνηση επεσήμανε ότι πολλές από αυτές είτε βρίσκονταν ήδη σε διαδικασία υλοποίησης είτε είχαν προγραμματιστεί. Ένα από τα βασικά συμπεράσματα ήταν η σημασία της εκκίνησης από τις ήδη υφιστάμενες πολιτικές και τους στόχους τους, πριν δοθεί η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να προβούν σε ευρύτερες αναλύσεις και προτάσεις.

Προς επίλυση αυτού του θέματος, αποφασίστηκε ότι τα μέλη της συνέλευσης δεν πρέπει να τοποθετούνται ως ad hoc σχεδιαστές πολιτικής σε τεχνικό επίπεδο, αλλά ως πολίτες που συνεισφέρουν στη διαμόρφωση γενικών πολιτικών και προτεραιοτήτων. Η προσέγγιση αυτή αναμένεται να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των φορέων λήψης αποφάσεων και της κοινωνίας, καθώς τα μέλη της συνέλευσης συχνά αναδεικνύουν κοινωνικές διαστάσεις και πτυχές που μπορεί να παραβλέπονται από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Ένα ακόμη δίδαγμα σχετίζεται με τη διαδικασία καθορισμού της θεματολογίας. Για τον δεύτερο κύκλο, οι διοργανωτές της συνέλευσης ζήτησαν τη γνώμη διαφόρων φορέων – της κυβέρνησης, του κοινοβουλίου, των δήμων, των κοινωνικών εταίρων και περιβαλλοντικών οργανώσεων. Οι συνεισφορές αυτές παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες

υπό μορφή έκθεσης πριν επιλέξουν οι ίδιοι το θέμα του επόμενου κύκλου. Για τον τρίτο κύκλο, η διαδικασία αντιστράφηκε: πρώτα ζητήθηκαν ιδέες από το ευρύ κοινό και έπειτα ζητήθηκε εξειδικευμένη καθοδήγηση από τους φορείς με βάση τις προτάσεις αυτές.

Ένα ακόμη συμπέρασμα που αρχίζει να διαφαίνεται –αν και χρήζει επιβεβαίωσης– αφορά το εύρος του αντικειμένου της συνέλευσης και τον αριθμό των προτάσεων που παράγονται. Για να επιτευχθεί πιο συγκεκριμένος και αποτελεσματικός αντίκτυπος στη διακυβέρνηση του κλίματος, ίσως είναι σκόπιμο να περιοριστεί η θεματολογία και να μειωθεί ο αριθμός των προτάσεων.

Η εμπειρία του πρώτου κύκλου κατέδειξε ότι η εκπροσώπηση αποτελεί σύνθετο ζήτημα. Ο στόχος ενός τέτοιου σώματος είναι να αποτελεί μικρογραφία της κοινωνίας, ώστε κάθε πολίτης να μπορεί να αναγνωρίσει τον εαυτό του σε αυτό. Για την ενίσχυση της ποικιλομορφίας της Συνέλευσης των Πολιτών για το Κλίμα στις Βρυξέλλες, απαιτούνται οι εξής προσαρμογές στη δειγματοληπτική μέθοδο δύο σταδίων:

- Συνεργασία με φορείς και οργανώσεις που έχουν άμεση επαφή με υποεκπροσωπούμενες ομάδες κατά τον πρώτο κύκλο (π.χ. γλωσσικές μειονότητες, άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, νέοι/νέες, άτομα που βιώνουν τη φτώχεια, κάτοικοι συγκεκριμένων περιοχών). Οι φορείς αυτοί μπορούν να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή όταν τα άτομα από αυτές τις ομάδες επιλέγονται τυχαία.
- Ενισχυμένη δειγματοληψία (oversampling) σε δήμους με χαμηλά ποσοστά ανταπόκρισης στον πρώτο κύκλο, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου οι κάτοικοι, για κοινωνικο-δημογραφικούς λόγους, συμμετέχουν σπανιότερα σε τέτοιες διαδικασίες – ως απάντηση στο ποσοστό εγκατάλειψης της διαδικασίας.

Όσον αφορά τη μελλοντική εξέλιξη των συνελεύσεων πολιτών στις Βρυξέλλες, είναι απαραίτητο να θεσπιστεί ένα νομικό πλαίσιο, προκειμένου η περιφερειακή κυβέρνηση και η διοίκηση να συνεχίσουν να οργανώνουν τέτοιες συνελεύσεις και να παρακολουθούν την υλοποίηση των αποτελεσμάτων τους. Το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να ορίζει με σαφήνεια την αποστολή και την εντολή τους, ενώ θα πρέπει επίσης να εξασφαλίζει τους αναγκαίους πόρους για τη συνέχιση της λειτουργίας τους.

Ειδικότερα αναφορικά με τη Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα, εγκρίθηκε νομικό πλαίσιο τον Μάρτιο του 2024. Πρόκειται για ένα σημαντικό πρώτο βήμα προς τη θεσμοθέτηση του εγχειρήματος. Ωστόσο, αυτό από μόνο του δεν αρκεί για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά του. Το επόμενο βήμα είναι να καθοριστούν η αποστολή και οι όροι χρηματοδότησης της συνέλευσης με κυβερνητικό διάταγμα – ένα έργο που θα πρέπει να αναλάβει η νέα κυβέρνηση της Περιφέρειας Βρυξελλών-Πρωτεύουσας.

Κρίσιμο σε αυτό το στάδιο θα είναι να επιτευχθεί η κατάλληλη ισορροπία ανάμεσα στην εξασφάλιση σταθερότητας και τυποποίησης –στοιχείων απαραίτητων για τη συνέχιση του έργου– και στη διατήρηση αρκετής ευελιξίας ώστε να μπορούν να γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές ενόσω η πρωτοβουλία εξελίσσεται.

Σημειώσεις

- 1 Αυτή η μελέτη περίπτωσης βασίζεται σε συνομιλίες με τον Merlijn de Rijcke, γραμματέα της Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα στις Βρυξέλλες, καθώς και στις εξής πηγές: <https://www.klimaatraad.brussels/>; <https://www.g1000.org/en/news/brussels-launches-worlds-first-permanent-citizens-assembly-climate>; <https://www.buergerrat.de/en/news/brussels-climate-assembly-faces-and-stories/>.
- 2 Attachment 3 of report: (NL) Aanbevelingen van de Raad, eerste cyclus Wonen, zie <https://www.klimaatraad.brussels/> (FR) Recommandations de l'Assemblée, premier cycle Habitat, sur <https://www.assembleeclimat.brussels/>
- 3 Ibid.
- 4 Έκθεση με όλες τις προτάσεις του πρώτου κύκλου: (NL) Aanbevelingen van de Raad, <https://www.klimaatraad.brussels/> (FR) Recommandations de l'Assemblée, <https://www.assembleeclimat.brussels/>

Μικρο-ομάδα διαβούλευσης του Βάλιεβο¹

Βάλιεβο, Σερβία: Νοέμβριος 2020

του Predrag Momčilonić, Διευθυντή του Κέντρου για την Πράσινη Πολιτική

Πλαίσιο

Με στόχο τη διερεύνηση της πιθανής εφαρμογής καινοτόμων συμμετοχικών μεθόδων στη Σερβία, διοργανώθηκαν δύο πιλοτικές συνελεύσεις πολιτών με τη μορφή μικρο-ομάδων διαβούλευσης (deliberative mini-publics, DMP) στις πόλεις του Βελιγραδίου και του Βάλιεβο, στις 21 και 28 Νοεμβρίου 2020 αντίστοιχα. Οι συνελεύσεις υποστηρίχθηκαν από το δίκτυο Jean Monnet ACT WB (Active Citizenship in the Western Balkans) και συντονίστηκαν από το Ινστιτούτο Φιλοσοφίας και Κοινωνικής Θεωρίας του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου.

Οι μικρο-ομάδες διαβούλευσης (DMP) είναι φόρουμ στα οποία ένα δείγμα πολιτών, επιλεγμένων από μια κοινωνική ομάδα που επηρεάζεται από ένα συγκεκριμένο δημόσιο ζήτημα, συγκεντρώνεται για να συζητήσει τεκμηριωμένα πάνω σε αυτό. Στόχος είναι η ανταλλαγή πληροφοριών, επιχειρημάτων, απόψεων και προτάσεων μέσα από έναν διάλογο που υποδέχεται τη διαφορετικότητα και την αντιπαράθεση. Το αποτέλεσμα της διαβούλευσης συνήθως συνίσταται σε συγκεκριμένες προτάσεις που διαμορφώνονται από τους συμμετέχοντες.

Η Σερβία αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση του πρόσφατου κύματος αυταρχικοποίησης, με αποτέλεσμα να έχει μετατραπεί σε ένα υβριδικό καθεστώς, χωρίς πρότερη εμπειρία σε διαβουλευτικές καινοτομίες. Οι πολίτες της χώρας παρουσιάζουν γενικά χαμηλό ενδιαφέρον για την πολιτική, αν και το ενδιαφέρον για τα τοπικά ζητήματα είναι κάπως αυξημένο. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ESS) του 2018, μόνο το 5% των ερωτηθέντων δήλωσε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για την πολιτική και το 16% αρκετό.

Θέμα

Η μικρο-ομάδα διαβούλευσης που πραγματοποιήθηκε στο Βάλιεβο (*deliberativna mini javnost u Valjevu*) συγκέντρωσε ένα δείγμα πολιτών με διαφορετικές οπτικές και κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά για μια συμπεριληπτική συζήτηση σχετικά με το ζήτημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Το Βάλιεβο, πόλη της δυτικής Σερβίας με περίπου 80.000 κατοίκους, συγκαταλέγεται στις πλέον επιβαρυνμένες από ρύπανση πόλεις της χώρας. Η ατμόσφαιρα της πόλης παρουσιάζει εδώ και χρόνια εξαιρετικά αυξημένα επίπεδα επικίνδυνων σωματιδίων. Οι βασικές

πηγές ρύπανσης –για τις οποίες υπάρχουν ανησυχητικά ελλιπή στοιχεία– περιλαμβάνουν τις εγκαταστάσεις θέρμανσης της πόλης, ατομικές καυσεις και εργοστάσια της εταιρείας Krušik Holding Corporation, μιας κρατικής βιομηχανίας παραγωγής στρατιωτικού και πολιτικού εξοπλισμού. Σύμφωνα με ειδικούς, η τελευταία αποτελεί τον κύριο ρυπαντή της περιοχής.

Τα τελευταία χρόνια, τοπικές οργανώσεις πολιτών έχουν αρχίσει να ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη για το πρόβλημα της ρύπανσης, το οποίο θεωρείται πολύ εμφανές από τους κατοίκους της πόλης. Το τοπικό ειδησεογραφικό portal *ValjevskaPosla.info* δημοσιεύει τακτικά ρεπορτάζ για την ατμοσφαιρική ρύπανση, ενώ η ΜΚΟ «Να ανασάνει το Βάλιεβο» (*Da Valjevo prodiše*) δραστηριοποιείται κυρίως μέσω των παραστατικών τεχνών για την ενημέρωση του κοινού. Μια ακόμη τοπική οργάνωση, το «Τοπικό Μέτωπο Βάλιεβο» (*Lokalni front Valjevo*), οργάνωσε δημόσια συζήτηση στο δημαρχείο, αφού πρώτα συγκέντρωσε πάνω από χίλιες υπογραφές κατοίκων της πόλης και ανέλαβε σχετικές πρωτοβουλίες.

Οι προσπάθειες αυτές ανάγκασαν τις δημοτικές αρχές να παρουσιάσουν ένα πακέτο μέτρων για τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα της πόλης. Ωστόσο, δεν υπάρχει μέχρι σήμερα συστηματική αναφορά για την εφαρμογή αυτών των μέτρων, ούτε καν έχουν ταυτοποιηθεί οι κύριες πηγές ρύπανσης. Βέβαια, εφόσον καταγράφηκαν επισήμως υπερβολικά επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης στο Βάλιεβο, οι δημοτικές αρχές είχαν τη νομική υποχρέωση να καταρτίσουν ένα σχέδιο ποιότητας αέρα για την περίοδο 2016-2021 και ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής προστασίας για την περίοδο 2016-2025.

Η μικρο-ομάδα του Νοεμβρίου του 2020 οργανώθηκε ώστε να δοθεί στους πολίτες η δυνατότητα να εκφράσουν τις ανάγκες, τις απόψεις και τις προτάσεις τους, αλλά και να ενημερωθούν τεκμηριωμένα πάνω στην

ατμοσφαιρική ρύπανση της πόλης τους και στα προτεινόμενα σχέδια αντιμετώπισής της.

Οι στόχοι και τα προς συζήτηση θέματα της μικρο-ομάδας καθορίστηκαν σύμφωνα με τρία βασικά κριτήρια: τη συνάφεια για τους συμμετέχοντες, τη δυνατότητα παρουσιάσής τους εντός του διαθέσιμου χρόνου και την απουσία σαφούς κοινωνικής συναίνεσης.

Οργανωτική δομή

Οι μικρο-ομάδες διοργανώθηκαν με την υποστήριξη του δικτύου Jean Monnet ACT WB (Active Citizenship in the Western Balkans) και υλοποιήθηκαν από το Ινστιτούτο Φιλοσοφίας και Κοινωνικής Θεωρίας του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου.

Πίνακες 1-4. Επισκόπηση δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων.

ΗΛΙΚΙΑ	#	%
16-30	6	18,2
31-60	19	57,6
60+	8	24,7

ΦΥΛΟ	#	%
Άντρες	12	36,4
Γυναίκες	21	63,6

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	#	%
Δευτεροβάθμια	17	51,5
Τριτοβάθμια	16	48,5

ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ	#	%
“Απλοί” πολίτες	25	75,8
“Ενεργοί” πολίτες	8	24,2

Επιλογή συμμετεχόντων

Ένα τυχαίο δείγμα 50 πολιτών, αντιπροσωπευτικό του ενήλικου πληθυσμού της Σερβίας, επιλέχθηκε από ιδιωτική εταιρεία που είχε αναλάβει τη σχετική ανάθεση. Από αυτούς, οι 40 ορίστηκαν ως κύριοι συμμετέχοντες και οι 10 ως αναπληρωματικοί, για την κάλυψη ακυρώσεων της τελευταίας στιγμής. Τελικώς, 33 άτομα συμμετείχαν στη διαβούλευση.[■] Οι επιλεγμένοι –και οι 50– έλαβαν δωροεπιταγές ως αναγνώριση της συμβολής τους.

Η ένταξη των συμμετεχόντων έγινε σε δύο στάδια. Αρχικά, στάλθηκαν προσκλήσεις σε ένα δείγμα 1.000 ατόμων, που επιλέχθηκαν τυχαία από την εταιρεία. Όσοι αποδέχθηκαν την πρόσκληση κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο

■ Αν και αρχικά προβλεπόταν να συμμετάσχουν 40 άτομα, λόγω της πανδημίας Covid-19 και της ανάγκης οι συζητήσεις να διεξαχθούν διαδικτυακά, ο αριθμός αυτός μειώθηκε – τόσο για να εξασφαλιστεί η επαρκής ποικιλομορφία του δείγματος όσο και για να δοθεί σε όλες και όλους τους συμμετέχοντες ο απαραίτητος χρόνος να εκφραστούν πλήρως.

επιλογής, το οποίο είχε διαμορφωθεί από τους διοργανωτές και περιείχε ουσιαστικά ερωτήματα σχετικά με τα θέματα της διαβούλευσης. Τα δεδομένα που προέκυψαν συλλέχθηκαν από την

εταιρεία και παραδόθηκαν στους διοργανωτές. Έπειτα, οι συμμετέχοντες επελέγησαν με βάση ρητές ποσοτώσεις ως προς την ηλικία, το φύλο και το μορφωτικό επίπεδο, ώστε το τελικό δείγμα να αντανakλά τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού. Η τελική επιλογή στόχευε επίσης στην αντιπροσώπευση της ποικιλίας των απόψεων.

Μεθοδολογία εργασίας

Η μικρο-ομάδα του Βάλιεβο πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά λόγω της πανδημίας Covid-19. Η δομή της ήταν η ακόλουθη:

- Πρώτος γύρος συντονισμένων συζητήσεων σε μικρές ομάδες
- Ολομέλεια με τη συμμετοχή ειδικών
- Δεύτερος γύρος συντονισμένων συζητήσεων σε μικρές ομάδες

- Ολομέλεια με τη συμμετοχή υπεύθυνων λήψης αποφάσεων
- Τελική συνεδρία για τη διαμόρφωση των τελικών προτάσεων και τη διεξαγωγή ψηφοφορίας.

Ανάπτυξη τεχνογνωσίας

Η σωστή πληροφόρηση αποτελεί βασική προϋπόθεση για μια επιτυχημένη δράση. Οι συμμετέχοντες επιθυμούσαν έντονα την παροχή τεκμηριωμένης γνώσης από ειδικούς πάνω σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, τα οποία μπορούν να ομαδοποιηθούν ενδεικτικά μέσα από τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι συγκεκριμένες επιπτώσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην υγεία;
- Ποιοι είναι οι βασικοί ρυπαντές;
- Τι δείχνουν τα διαθέσιμα δεδομένα για τη ρύπανση, τους ρυπαντές και τις πιθανές λύσεις;
- Ποια είναι η σημασία και η δυναμική των πράσινων περιοχών;
- Τι μπορούμε να κάνουμε ατομικά;

Οι ειδικοί παρακολούθησαν με προσοχή τις ολομέλειες και προσπάθησαν να δώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες εντός του διαθέσιμου χρόνου. Ερωτήματα που διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια των εργασιών σε ομάδες αλλά δεν απαντήθηκαν στην ολομέλεια, καταγράφηκαν με σκοπό να απαντηθούν σε επόμενο στάδιο.

Ομάδες εργασίας

Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε τέσσερις μικρές ομάδες, καθεμία αποτελούμενη από περίπου οκτώ άτομα και έναν εκπαιδευμένο συντονιστή. Κάθε ομάδα περιλάμβανε έξι έως επτά «απλούς» πολίτες που επηρεάζονταν άμεσα από το εξεταζόμενο ζήτημα, καθώς και έναν ή δύο «ενεργούς» πολίτες, οι οποίοι είχαν δημόσια και ενεργή ενασχόληση με αυτό.

Διαδικασία διαβούλευσης

Κατά την πρώτη φάση των συζητήσεων σε μικρές ομάδες, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να διεξάγουν έναν ανοιχτό και τεκμηριωμένο διάλογο πάνω στο θέμα και να διαμορφώσουν ερωτήματα απευθυνόμενα προς ένα πάνελ ανεξάρτητων ειδικών, το οποίο θα συμμετείχε στην πρώτη ολομέλεια. Κάθε ομάδα επέλεξε έναν εκπρόσωπο για να παρουσιάσει τα ερωτήματά της.

Το επόμενο βήμα ήταν η πρώτη ολομέλεια. Σε αυτήν συμμετείχαν, εκτός από τους πολίτες, και ειδικοί, καθώς και εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων που υποστήριζαν διαφορετικές απόψεις. Οι εκπρόσωποι των ομάδων είχαν τη δυνατότητα να απευθύνουν ερωτήσεις για το επίμαχο θέμα, να επιστημονούν προβλήματα και να προτείνουν λύσεις.

Στον δεύτερο γύρο των συζητήσεων σε μικρές ομάδες, οι συμμετέχοντες επεξεργάστηκαν τις πληροφορίες που είχαν λάβει από τους ειδικούς και ανέπτυξαν ένα σύνολο πολιτικών προτάσεων. Οι προτάσεις αυτές παρουσιάστηκαν στη δεύτερη ολομέλεια, όπου συζητήθηκαν με υπεύθυνους λήψης αποφάσεων. Έπειτα, κάθε μικρή ομάδα εργάστηκε για την οριστικοποίηση των προτάσεών της με βάση την ανατροφοδότηση που έλαβε.

Στο τέλος της διαδικασίας, κάθε ομάδα επέλεξε τρεις έως τέσσερις βασικές προτάσεις μέσω ψηφοφορίας και τις παρουσίασε στην τελική ολομέλεια. Συνολικά, δέκα προτάσεις τέθηκαν σε ψηφοφορία από όλα τα μέλη. Ο κάθε συμμετέχων κλήθηκε να επιλέξει τις τρεις προτιμώμενες προτάσεις του, δίνοντας τρεις βαθμούς στην πρώτη επιλογή, δύο στη δεύτερη και έναν στην τρίτη. Λόγω περιορισμένου χρόνου, δεν καταρτίστηκαν αναλυτικές εισηγήσεις, αλλά κατευθυντήριες προτάσεις που θα απαιτούσαν περαιτέρω επεξεργασία και αποσαφήνιση.

Οι ειδικοί παρακολούθησαν με προσοχή τις ολομέλειες και προσπάθησαν να δώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες εντός του διαθέσιμου χρόνου.

Τελική έκθεση

Τελικά, δέκα προτάσεις υιοθετήθηκαν ομόφωνα. Ως αφετηρία, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την επιθυμία να έχουν πρόσβαση σε σαφή πληροφόρηση για τη ρύπανση του αέρα και σε συγκεκριμένες συμβουλές για μέτρα προστασίας. Διατυπώθηκαν αρκετές προτάσεις ως προς τη ρύθμιση των μεθόδων θέρμανσης, ενώ καταγράφηκε έντονη υποστήριξη υπέρ της νομικής ρύθμισης των περιβαλλοντικά επιβλαβών συμπεριφορών.

Θεσμική απάντηση

Δυστυχώς, ορισμένοι εκπρόσωποι των δημοτικών αρχών και δημόσιων φορέων, παρότι είχαν επιβεβαιώσει τη συμμετοχή τους, τελικά δεν πήραν μέρος στη συνέλευση. Ως αποτέλεσμα, τα περισσότερα ερωτήματα που αφορούσαν τα σχέδια και τη δράση της τοπικής αυτοδιοίκησης έμειναν αναπάντητα.

Επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα

Η ευαισθητοποίηση των πολιτών πάνω στο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης αυξάνεται και είναι σαφές ότι το πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπιστεί συστηματικά. Οι πρωτοβουλίες πολιτών αναγνωρίζονται ως σημαντικοί φορείς ευαισθητοποίησης — τα τοπικά μέσα ενημέρωσης αναμένεται να ασκήσουν ακόμα μεγαλύτερη πίεση προς την κυβέρνηση, καθώς η τοπική αυτοδιοίκηση δείχνει αδιάφορη και η εθνική κυβέρνηση είναι εκείνη που χρηματοδοτεί και εποπτεύει τη δράση της. Υπάρχει έντονη διάθεση συμμετοχής των πολιτών στην επίλυση του προβλήματος, στον βαθμό που κάτι τέτοιο είναι εφικτό στο πλαίσιο της καθημερινής τους δράσης, αλλά αυτό εξαρτάται από την ύπαρξη σχετικής υποστήριξης από τους φορείς λήψης αποφάσεων. Τέλος, τα τοπικά μέσα ενημέρωσης κάλυψαν ολόκληρη τη διαδικασία της μικρο-ομάδας του Βάλιεβο.

Ανατροφοδότηση, διδάγματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες

Μετά την εκδήλωση, οι διοργανωτές πήραν ανατροφοδότηση από τους συμμετέχοντες μέσω ενός ερωτηματολογίου αξιολόγησης, σε έντυπη μορφή με γραπτή καταχώριση των απαντήσεων. Η ανάδοχος εταιρεία συνέλεξε επιπλέον δεδομένα μέσω ενός ερωτηματολογίου ελέγχου, το οποίο περιλάμβανε παρόμοιες ερωτήσεις με το ερωτηματολόγιο προσέλευσης και αξιολόγησης. Το ερωτηματολόγιο αυτό διανεμήθηκε σε 50 άτομα, τυχαία επιλεγμένα από το αρχικό δείγμα των 1.000 που δεν έφτασαν στην τελική φάση, καθώς και σε 50 άτομα εκτός αυτού του δείγματος. Οι διοργανωτές έλαβαν τα αντίστοιχα δεδομένα. Η εταιρεία ανωνυμοποίησε τα δεδομένα που έστειλε στους διοργανωτές, ώστε να είναι ανιχνεύσιμα μόνο μέσω μοναδικών κωδικών, εξαιρουμένων των δειγματοληπτικών δεδομένων, τα οποία περιείχαν προσωπικά ονόματα.

Ως προς την ανατροφοδότηση των συμμετεχόντων για την εκδήλωση, οι εντυπώσεις από τον διάλογο με τους ειδικούς ήταν εξαιρετικά θετικές. Ιδιαίτερα εκτιμήθηκαν το ενδιαφέρον των ειδικών, τα δεδομένα που παρουσίασαν, οι διευκρινίσεις και οι συμβουλές τους, καθώς και οι λύσεις που πρότειναν.

Αντιθέτως, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πολύ λιγότερο ικανοποιημένοι από τη συμβολή των εκπροσώπων της πολιτείας. Σύμφωνα με το 50%, τα σχόλια των κυβερνητικών εκπροσώπων βοήθησαν ελάχιστα στην κατανόηση του προβλήματος. Μεταξύ άλλων, αυτό οφειλόταν στην έλλειψη γνώσης ή αρμοδιότητάς τους πάνω στα θέματα που ενδιέφεραν περισσότερο τους συμμετέχοντες, αλλά και στον περιορισμένο διαθέσιμο χρόνο και στα γενικά χαμηλά ποσοστά συμμετοχής. Οι παράγοντες αυτοί ενίσχυαν την εντύπωση των πολιτών ότι οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων επιδεικνύουν έλλειψη πρωτοβουλίας και

ανταπόκρισης απέναντι στο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες εξέφρασαν απογοήτευση για την απροθυμία των υπευθύνων να εμπλακούν σε μια ουσιαστική διαβούλευση με το κοινό. Ένα βασικό δίδαγμα από αυτή την εμπειρία είναι ότι, σε πολιτικά συστήματα με χαμηλό βαθμό ανταπόκρισης, οι διοργανωτές διαδικασιών διαβούλευσης θα πρέπει να ενθαρρύνουν ενεργά τους υπεύθυνους να συμμετέχουν και να δεσμεύονται από αυτήν. Η ενθάρρυνση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει ενημέρωση των πολιτικών με σκοπό την καλύτερη κατανόηση από μέρους τους των ωφελειών της ενσωμάτωσης της δημόσιας διαβούλευσης στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ανάλογες προσπάθειες θα πρέπει να απευθύνονται στο ευρύ κοινό, με στόχο την αύξηση της κοινωνικής απαίτησης για μια δημοκρατία της διαβούλευσης.

Σε συνέχεια των μικρο-ομάδων που πραγματοποιήθηκαν το 2020, το Ινστιτούτο Φιλοσοφίας και Κοινωνικής Θεωρίας, σε συνεργασία με άλλους φορείς, οργάνωσε νέες διαβουλεύσεις πάνω σε θέματα όπως: η ασφάλεια τροφίμων, ο χωρικός σχεδιασμός και η εργασία με κοινωνικά ευάλωτες ομάδες. Παρά το γεγονός ότι έχει πλέον συσσωρευτεί γνώση και εμπειρία γύρω από τις συνελεύσεις και μικρο-ομάδες πολιτών, και ότι στη Σερβία υφίσταται μια ομάδα ερευνητών που εργάζεται πάνω στο θέμα, προς το παρόν δεν υπάρχει πρόθεση θεσμοθέτησης αυτών των διαδικασιών.

Σημειώσεις

- 1 Αυτή η μελέτη περίπτωσης βασίζεται στο έργο της Irena Fiket, ερευνήτριας στο Ινστιτούτο Φιλοσοφίας και Κοινωνικής Θεωρίας του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου.

Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας¹

Καταλονία, Ισπανία: Νοέμβριος 2023 – Φεβρουάριος 2024

του Vedran Horvat, Διευθυντή του Ινστιτούτου Πολιτικής Οικολογίας

Πλαίσιο

Η ιδέα της *Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας* (*Assemblea Ciutadana pel Clima, Asamblea Ciutadana por el Clima*) αναπτύχθηκε από τη Μονάδα Πολιτικής Συμμετοχής της κυβέρνησης της Καταλονίας (*Generalitat de Catalunya*). Η μονάδα αυτή διαθέτει σημαντική εμπειρία στη διοργάνωση συμμετοχικών διαδικασιών, με περισσότερες από 400 τέτοιες πρωτοβουλίες από το 2005. Το 2019, τα στελέχη της συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης για τη δημοκρατική διαβούλευση. Από εκεί γεννήθηκε η φιλόδοξη ιδέα της σύγκλησης μιας συνέλευσης πολιτών.

Υπό την πίεση οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και με την πολιτική βούληση για τον μετασχηματισμό της περιφερειακής πολιτικής για το κλίμα, το υπουργείο Κλίματος –σε συνεργασία με την προεδρία– δεσμεύτηκε ρητά να προχωρήσει στη σύγκληση μιας συνέλευσης πολιτών και να λάβει υπόψη τις (μη δεσμευτικές) προτάσεις της κατά τον σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών. Η Συνέλευση Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας συνεδρίασε για πρώτη φορά τον Νοέμβριο του 2023 και ολοκλήρωσε το έργο της τον Φεβρουάριο του 2024.²

Θέμα

Η διαδικασία λήψης απόφασης πάνω στο θέμα της συνέλευσης πολιτών ήταν χρονοβόρα – διήρκεσε σχεδόν 18 μήνες, με τις περιφερειακές εκλογές του 2021 να μεσολαβούν. Με τη βοήθεια εργαλείων που είχαν αναπτυχθεί από οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ και το Δίκτυο Γνώσης πάνω στις Συνελεύσεις για το Κλίμα (*Knowledge Network on Climate Assemblies – KNOCA*), καθώς και μέσα από διαβουλεύσεις με τους πολίτες, διαμορφώθηκαν δέκα κριτήρια για τη διευκόλυνση της απόφασης.

Με βάση αυτά τα κριτήρια, συζητήθηκε και περιορίστηκε ένα φάσμα δυνατών θεματικών, με σκοπό να ικανοποιηθούν δύο βασικές πτυχές: η συμμετοχή των πολιτών και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Έπειτα, δημιουργήθηκαν ομάδες εργασίας για την περαιτέρω επεξεργασία των ερωτημάτων – μια καινοτόμα προσέγγιση που επηρέασε καθοριστικά τον τελικό σχεδιασμό της συνέλευσης. Τα συγκεκριμένα ερωτήματα που προέκυψαν από αυτήν τη διαδικασία εστίασαν σε δύο θεματικές: 1) την ανάπτυξη υποδομών βιώσιμης ενέργειας και 2) το αγροδιατροφικό μοντέλο που θα πρέπει να αναπτυχθεί στην Καταλονία. Στόχος ήταν να συγκεντρωθούν 100 άτομα, τυχαία επιλεγμένα, ώστε να διαμορφώσουν προτάσεις πάνω στις δύο

αυτές θεματικές, με αντίκτυπο στις δημόσιες πολιτικές της περιοχής.³

Οργανωτική δομή

Ο σχεδιασμός της Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας βασίστηκε στο σκωτσέζικο μοντέλο⁴ και την ευθύνη της υλοποίησής του είχε μια γραμματεία αποτελούμενη από εκπροσώπους του Υπουργείου Κλιματικής Αλλαγής και του Υπουργείου Συμμετοχής των Πολιτών. Δημιουργήθηκαν επίσης ομάδες εργασίας με αρμοδιότητες σε πολύ ειδικά ζητήματα (σχεδιασμός των συνεδριών, προτάσεις για εισηγητές κ.ά.). Υπήρξε και πολιτική στήριξη, καθώς εκπρόσωποι υπουργείων συμμετείχαν στις εργασίες της συνέλευσης.

Επιπλέον, συγκροτήθηκε μια επιτροπή διακυβέρνησης, αποτελούμενη από ειδικούς στη δημοκρατία και την κλιματική αλλαγή. Ο ρόλος της ήταν εποπτικός, τόσο κατά τη διάρκεια της συνέλευσης όσο και μετά την ολοκλήρωσή της. Η επιτροπή συμμετείχε επίσης στον σχεδιασμό της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και στην παρακολούθηση της εφαρμογής των προτάσεων της συνέλευσης. Παράλληλα, συγκροτήθηκε μια ευρύτερη ομάδα, αποτελούμενη από ένα μεγάλο φάσμα ενδιαφερόμενων φορέων, όπως ενώσεις πολιτών και περιβαλλοντικές οργανώσεις. Ταυτόχρονα, πραγματοποιούνταν τακτικές συναντήσεις και διαβουλεύσεις με πολιτικούς εκπροσώπους.

Επιλογή συμμετεχόντων

Η επιλογή πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια κλήρωσης. Ορίστηκε ένα δείγμα 20.000 ατόμων από ολόκληρη την Καταλονία, με βάση δημογραφικά κριτήρια που διαμορφώθηκαν σε συνεργασία με το Στατιστικό Ινστιτούτο της Καταλονίας. Στα άτομα αυτά στάλθηκαν προσκλήσεις υπογεγραμμένες από τον πρόεδρο της Κυβέρνησης της Καταλονίας. Όσοι επιθυμούσαν να συμμετάσχουν μπορούσαν να υποβάλουν αίτηση μέσω ιστοσελίδας, η οποία συγκέντρωνε πληροφορίες με βάση

Η φιλοδοξία του έργου CLIMAS (στο πλαίσιο του οποίου διοργανώθηκε η συνέλευση) ήταν να υποστηρίξει τη μετάβαση προς την κλιματική ανθεκτικότητα μέσω μιας καινοτόμου εργαλειοθήκης προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, εστιασμένης στην επίλυση προβλημάτων.

οκτώ επιπλέον κριτήρια διαστρωμάτωσης. Τελικά, υποβλήθηκαν 700 έγκυρες αιτήσεις και από τις οποίες επιλέχθηκαν οι 100, σύμφωνα με τους στόχους διαστρωμάτωσης της πρωτοβουλίας. Την πρώτη ημέρα της συνέλευσης παρευρέθηκαν 97 άτομα.

Μεθοδολογία εργασίας

Η συνέλευση οργανώθηκε σε δύο ομάδες, σύμφωνα με τα δύο υπό εξέταση θέματα (υποδομές ενέργειας και αγροδιατροφικό μοντέλο) — στην ουσία, επρόκειτο για δύο παράλληλες συνελεύσεις. Η φιλοδοξία του έργου CLIMAS (στο πλαίσιο του οποίου διοργανώθηκε η συνέλευση) ήταν να υποστηρίξει τη μετάβαση προς την κλιματική ανθεκτικότητα μέσω μιας καινοτόμου εργαλειοθήκης προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, εστιασμένης στην επίλυση προβλημάτων. Η εργαλειοθήκη αυτή ονομάστηκε **Εργαλειοθήκη Πολιτικής Συμμετοχής για την Κλιματική Αλλαγή** (*Climate Change Citizens Engagement Toolbox*) και συ-σχεδιάστηκε με τους ενδιαφερόμενους φορείς, εφαρμόζοντας προσεγγίσεις βασισμένες σε αξίες, μεθόδους σχεδιαστικής σκέψης (*design thinking methods*) και μηχανισμούς επιστήμης των πολιτών (*citizen science mechanisms*).⁵ Μια άλλη σημαντική καινοτομία της συνέλευσης ήταν η υιοθέτηση της προσέγγισης του πολιτικού διλήμματος (*political dilemma approach*), η οποία ενσωμάτωνε τις εντάσεις μεταξύ κοινών τόπων και συμβιβασμών, με σκοπό να διαμορφωθούν τεκμηριωμένες κρίσεις από τους πολίτες (όπου τόσο η μάθηση όσο και η διαβούλευση έκριναν τα τελικά αποτελέσματα).

Κάθε θεματική συνέλευση χωρίστηκε σε τρεις επιμέρους ομάδες. Σε κάθε ομάδα παρουσιάζονταν οι προκλήσεις, το πλαίσιο και τα ερωτήματα. Η αποτύπωση και ιεράρχηση του τεράστιου όγκου του περιεχομένου αποτέλεσε σημαντική πρόκληση για τη σύνθεση των προτάσεων, κυρίως λόγω του περιορισμένου χρόνου. Στο επόμενο στάδιο πραγματοποιήθηκαν πιο εστιασμένες

συζητήσεις και διαμορφώθηκαν προτάσεις από κάθε ομάδα. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην άρση γνωστικών στρεβλώσεων, στην επιλογή εισηγητών και στη συντακτική διαμόρφωση των τελικών προτάσεων.

Πραγματοποιήθηκαν πέντε δια ζώσης συνεδρίες της συνέλευσης, σε πέντε διαφορετικές πόλεις, μεταξύ 18 Νοεμβρίου 2023 και 10 Φεβρουαρίου 2024. Κάθε συνεδρία διαρκούσε επτά έως οκτώ ώρες και διεξαγόταν Σαββατοκύριακο. Οι συμμετέχοντες λάμβαναν αποζημίωση 65 ευρώ ανά συνεδρία, καθώς και επιπλέον υποστήριξη (π.χ. φροντίδα, μεταφορές), αν χρειαζόταν. Συνολικά, δεκατέσσερις ειδικοί και επαγγελματίες συντονιστές προσλήφθηκαν ειδικά για τη διευκόλυνση της διαδικασίας. Το ποσοστό συμμετοχής έφτασε το 83%, ενώ το συνολικό κόστος διοργάνωσης της συνέλευσης ανήλθε σε 1,3 εκατομμύρια ευρώ.

Ανάπτυξη τεχνογνωσίας

Η φάση της μάθησης περιλάμβανε μόνο τρεις συνεδρίες, λιγότερες απ' όσες είχαν αρχικά προβλεφθεί. Κάθε ομάδα εργασίας συναντήθηκε με μια σειρά ειδικών, οι οποίοι προσέγγισαν τα ζητήματα με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Παρείχαν πληροφορίες πάνω στα θέματα (ενέργεια και τρόφιμα εντός της κλιματικής κρίσης), για τις συνελεύσεις πολιτών, για τις δημόσιες πολιτικές και, κυρίως, για τις ποικίλες προσεγγίσεις στην επίλυση πολιτικών διλημμάτων. Οι συμμετέχοντες έλαβαν επίσης ενημερωτικά πακέτα που είχαν συνταχθεί με τη βοήθεια δημοσιογράφων, ειδικών στην επιστημονική αρθρογραφία. Συνολικά, 30 ειδικοί συμμετείχαν στη φάση της μάθησης, με διαφορετικό βαθμό εμπλοκής ο καθένας.

Οι συμμετέχοντες έλαβαν διάφορα είδη πληροφόρησης, όπως: πραγματολογικά στοιχεία για τα υπό συζήτηση θέματα, πληροφορίες για τις πολιτικές και αρμοδιότητες της κυβέρνησης της Καταλονίας, καθώς και τις διαφορετικές θέσεις που έχουν εντοπιστεί σε

κάθε θέμα. Παρουσιάστηκε η πραγματική κατάσταση στη χάραξη δημόσιας πολιτικής, τονίζοντας ότι κάθε απόφαση συνοδεύεται από πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και απαιτείται μια σφαιρική θεώρηση του αντικειμένου. Ήταν καθοριστικής σημασίας οι συμμετέχοντες να κατανοήσουν την παρούσα κατάσταση στους τομείς της ενέργειας, των τροφίμων και της γεωργίας στην Καταλονία, το θεσμικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων, αλλά και τις δράσεις που έχουν αναληφθεί έως σήμερα (σε παγκόσμιο, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο). Με αυτή τη γνώση, οι συμμετέχοντες μπορούσαν να διαμορφώσουν άποψη για το «πού πηγαίνουμε» και, κυρίως, να εστιάσουν στο «πώς θα φτάσουμε εκεί».

Ομάδες εργασίας

Καθώς η Συνέλευση συγκροτήθηκε από 100 συμμετέχοντες, χωρισμένους σε δύο ομάδες των 50 (μία για κάθε θέμα), δημιουργήθηκαν υποομάδες συζήτησης. Κύριο κριτήριο για τη συγκρότηση των ομάδων και υποομάδων ήταν η ποικιλομορφία, ώστε να αντικατοπτριστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος απόψεων στη διαδικασία διαβούλευσης.

Διαδικασία της διαβούλευσης

Για κάθε θέμα, διαμορφώθηκε ένας κατάλογος προτεινόμενων δράσεων από κάθε ομάδα, μαζί με το σκεπτικό που τις υποστήριζε, μέσω μιας διαδικασίας που βασίστηκε στη συναίνεση. Όλοι οι συμμετέχοντες ενθαρρύνθηκαν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Τελικά, διατυπώθηκαν 25 προτάσεις για το αγροδιατροφικό μοντέλο και 23 για την ενέργεια, σε συνεργασία με τους συντονιστές. Οι προτάσεις τέθηκαν σε ψηφοφορία στην ολομέλεια, όταν οι ομάδες ολοκλήρωσαν τη χωριστή εργασία τους. Η μεγάλη πλειονότητα των προτάσεων εγκρίθηκε με πλειοψηφία τουλάχιστον δύο τρίτων, ενώ αρκετές είχαν ομόφωνη αποδοχή (100%).

Θεσμική απάντηση

Μία από τις βασικές προκλήσεις για τους διοργανωτές ήταν το πώς θα αντιμετώπιζε η νέα κυβέρνηση τα αποτελέσματα της συνέλευσης, δεδομένου ότι αυτή οργανώθηκε από δημόσιους θεσμούς υπό την προηγούμενη πολιτική ηγεσία. Σημαντικό, σε αυτό το πλαίσιο, είναι ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί πρόβλημα μακράς πνοής, για την επίλυση του οποίου έχουμε όλοι ευθύνη και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσα στα χρονικά όρια μιας κυβερνητικής θητείας.

Προέκυψαν ορισμένα διδάγματα σχετικά με το υπουργείο που ήταν αρμόδιο για την εφαρμογή των αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, θα ήταν επωφελές να είχαν επενδυθεί περισσότερος χρόνος και πόροι στην προετοιμασία της συνέλευσης. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι οι διοικητικές διαδικασίες με αυστηρά κριτήρια και προδιαγραφές (π.χ. στον τομέα των προμηθειών) παρεμπόδισαν σε κάποιες περιπτώσεις την ομαλή πορεία της διαδικασίας.

Τελικά, η εφαρμογή των 48 προτάσεων παραμένει ασαφής και με αδιευκρίνιστο αποτέλεσμα, καθώς δεν υπήρξε σαφής απολογισμός ή μηχανισμός παρακολούθησης που να αποτυπώνει ποιες προτάσεις έγιναν αποδεκτές και ποιες όχι.

Επικοινωνία και κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης

Καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες (επικοινωνία με τα μέσα, προσέγγιση δημοσιογράφων και αρχισυντακτών), ώστε να προσελκυστεί η προσοχή του κοινού και να αυξηθεί το ενδιαφέρον για τη συνέλευση. Η έναρξη της διαδικασίας συγκέντρωσε την προσοχή των μέσων, η οποία όμως μειώθηκε αισθητά στην πορεία της — αν και δημοσιεύθηκαν ορισμένες συνεντεύξεις με πολιτικούς εκπροσώπους σχετικά. Το ενδιαφέρον εντάθηκε ξανά στο τέλος της διαδικασίας, όταν δόθηκαν στη δημοσιότητα

οι τελικές προτάσεις. Δημοσιεύθηκαν αρκετά άρθρα για τη συνέλευση λίγο πριν από τις περιφερειακές εκλογές του Μαΐου 2024.

Ανατροφοδότηση, διδάγματα και μελλοντικές πρωτοβουλίες

Η ανατροφοδότηση για τη διαδικασία διαβούλευσης έδειξε ότι, παρόλο που η προσέγγιση του «πολιτικού διλήμματος» εστιάζει στη συζήτηση επί αμφιλεγόμενων ζητημάτων, οι συμμετέχοντες συχνά απέφευγαν τις συγκρούσεις και τις δύσκολες συζητήσεις. Ως εκ τούτου, ήταν μερικές φορές δύσκολο να διατηρηθεί η συζήτηση εστιασμένη στα κρίσιμα ζητήματα. Παρ' όλα αυτά, η διαδικασία αξιολογήθηκε θετικά από τους συμμετέχοντες, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων δήλωσε ότι θα συμμετείχε ξανά σε αντίστοιχη συνέλευση.

Τέλος, από οργανωτική άποψη, παρουσιάστηκαν ορισμένα πρακτικά ζητήματα λόγω των αποστάσεων. Αν και οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ικανοποιημένοι από τις παρεχόμενες επιλογές μεταφοράς, θα ήταν χρήσιμο να υπήρχαν περισσότερες διαθέσιμες εναλλακτικές.

Η επιτυχία της συνέλευσης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αφοσίωση όλων όσοι συμμετείχαν. Παρόλο που η επίδρασή της στη διαμόρφωση δημόσιας πολιτικής παραμένει ασαφής, είχε σημαντικό αντίκτυπο στους ίδιους τους συμμετέχοντες. Περίπου το 86% —πολλοί από τους οποίους δεν είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση— δήλωσαν ότι έμαθαν πολλά για την κλιματική αλλαγή μέσω της συμμετοχής τους, ενώ πολλοί είπαν ότι άλλαξαν απόψεις για το θέμα. Τελικά, το 95% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι στηρίζει τις προτάσεις της συνέλευσης.⁶

Σημειώσεις

- 1 Η μελέτη περίπτωσης βασίζεται σε συνέντευξη με τους Pablo Garcia Arcos και Núria Pérez Milán, συντονιστές της Συνέλευσης Πολιτών για το Κλίμα της Καταλονίας, καθώς και στην ακόλουθη πηγή: <https://participa.gencat.cat/processes/assembleaclima?locale=en>.
- 2 <https://www.climas-project.eu/an-assembly-of-100-catalan-citizens/>
- 3 <https://participa.gencat.cat/processes/assembleaclima/f/3828/?locale=en>
- 4 <https://www.knoca.eu/national-assemblies/scotlands-climate-assembly>
- 5 <https://www.climas-project.eu/resources/tools-and-guidelines/>
- 6 <https://participa.gencat.cat/processes/assembleaclima/f/4057/>

Συμπεράσματα και Διδάγματα

Ένας ρόλος να παίξουμε – αν όχι τώρα, τότε;

Το κύμα της δημοκρατίας της διαβούλευσης που σάρωσε την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια κατέδειξε ότι οι πολίτες διψούν για δημοκρατία –ακόμη και εκείνοι που είναι υπερβολικά φτωχοί για να συμμετάσχουν σε αυτήν– και ότι είναι πρόθυμοι να λάβουν μέρος σε δημοκρατικές διαδικασίες. Το κύμα αυτό εκφράστηκε μέσα από εκατοντάδες συνελεύσεις πολιτών, μικρο-ομάδες, πάνελ και κληρωτά σώματα.¹ Αυτά τα φόρα είχαν ποικίλους βαθμούς επιτυχίας, αλλά όλα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να δείξουν ότι τα όρια της δημοκρατικής ζωής μπορούν να επεκταθούν προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος.

Καθώς αυτό το κύμα συμμετοχής ξεδιπλωνόταν στην Ευρώπη, έγινε σαφές ότι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί έχασαν την ευκαιρία να μετατρέψουν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία σε μια δημοκρατική διαδικασία που θα αναπτυσσόταν μέσω των πολιτών και θα εδραίωνε την κοινωνική αλλαγή σε βάθος. Η ευρωπαϊκή χάραξη πολιτικής παραμένει ολόένα και πιο αποκομμένη και αποξενωμένη από την καθημερινή ζωή των Ευρωπαίων.

Οι συνελεύσεις πολιτών δεν ήταν απλώς μια προσπάθεια δημοκρατικής καινοτομίας: αποτέλεσαν την απάντηση ανθρώπων των οποίων οι φωνές έπρεπε να ακουστούν

– και δεν ακούστηκαν. Τα επιτυχημένα παραδείγματα δείχνουν ότι τέτοιες συνελεύσεις μπορούν να ενισχύσουν την πολιτική αυτονομία των πολιτών και να αυξήσουν τη ικανότητα συλλογικής δράσης. Ωστόσο, στην περίπτωση της Πράσινης Συμφωνίας, είναι εμφανές ότι χάθηκε η ευκαιρία οι πολίτες να δουν πως η φωνή τους μετράει και ότι η ευημερία τους βρίσκεται στο επίκεντρο της πράσινης μετάβασης. Δεν μπορούμε να πούμε ότι αυτή η παράλειψη ήταν πλήρως εσκεμμένη, αλλά μας δείχνει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσουμε για να επανορθώσουμε τις δημοκρατίες μας.

Η συνέχιση της Πράσινης Συμφωνίας μέσα από τη λεγόμενη «Καθαρή Βιομηχανική Συμφωνία» και άλλα πακέτα πολιτικής δεν γεννά, προς το παρόν, πολλές ελπίδες για διαφορετική προσέγγιση. Αντίθετα, δίνοντας προτεραιότητα στους μετόχους και τις μεγάλες επιχειρήσεις έναντι των πολιτών και θυσιάζοντας κανόνες βιωσιμότητας και το δημόσιο συμφέρον, υπάρχει ο κίνδυνος η Συμφωνία αυτή να αμφισβητηθεί και να απορριφθεί εξίσου γρήγορα από κοινωνικές πλειοψηφίες.

Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν ακόμη να παίξουν ρόλο, όχι όμως προσχηματικό και

σε ένα στημένο παιχνίδι. Αντίθετα, μέσω της βαθιάς δημοκρατικής τους φύσης, πρέπει να αποτελέσουν ανάχωμα απέναντι στον αυταρχισμό και την άρνηση της κλιματικής κρίσης, στις νέες μορφές εξορκτισμού και την απορρύθμιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και όπως υπαινίσσονται ορισμένες από τις μελέτες περίπτωσης που παρουσιάσαμε, ίσως οι συνελεύσεις αυτές να μην χρειάζονται θεσμική έγκριση ή «πράσινο φως» για να έχουν αντίκτυπο, να διαμορφώνουν τον δημόσιο διάλογο ή ακόμη και να συγκροτούν πολιτική δύναμη.

Τι θα γινόταν αν οι συνελεύσεις πολιτών μπορούσαν να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διάσωση του βιώσιμου μέλλοντος της Ευρώπης μαζί με όσους –μέχρι στιγμής– έχουν αποκλειστεί, υποεκπροσωπηθεί ή λησμονηθεί; Ας φανταστούμε ένα μέλλον όπου αντιδημοκρατικές πολιτικές θα πέφτουν πάνω σε εκατοντάδες δημαρχεία και δημόσια κτίρια γεμάτα αυτοοργανωμένες συνελεύσεις πολιτών που δεν θα επιτρέπουν άλλη οπισθοδρόμηση. Σε ένα τέτοιο σενάριο, οι συνελεύσεις πολιτών –σε όλες τους τις μορφές– μπορούν πράγματι να αποτελέσουν το τελευταίο μας οχυρό στην υπεράσπιση μιας βιώσιμης και δημοκρατικής Ευρώπης.

Για τον σκοπό αυτό, σε αυτή την καταληκτική ενότητα, συνοψίζουμε τα διδάγματα που προέκυψαν από την έρευνά μας και επισημαίνουμε κρίσιμα σημεία έντασης που απαιτούν περαιτέρω προσοχή.

Θεσμοθέτηση vs. Αυτονομία

Προς το παρόν, η κυρίαρχη άποψη που προωθείται από οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ, το European Climate Foundation και το KNOCA είναι ότι το έργο των συνελεύσεων πολιτών οφείλει να ενσωματωθεί στο πολιτικό σύστημα, γεγονός που συχνά συνεπάγεται έναν τύπο θεσμοθέτησης.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, «οι διαρθρωτικές αλλαγές για να αποτελέσει η αντιπροσωπευτική

Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν ακόμη να παίξουν ρόλο, όχι όμως προσηματικό και σε ένα στημένο παιχνίδι.

δημόσια διαβούλευση αναπόσπαστο μέρος της δημοκρατικής αρχιτεκτονικής μιας χώρας είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για την προώθηση ουσιαστικού μετασχηματισμού, καθώς η θεσμοθέτηση εδραιώνει μηχανισμούς παρακολούθησης και ανταπόκρισης στους κανονισμούς. Η δημιουργία τακτικών ευκαιριών για να έχουν περισσότεροι πολίτες το προνόμιο να συμμετάσχουν σε συνελεύσεις πολιτών όχι μόνο βελτιώνει τις πολιτικές και τις υπηρεσίες, αλλά επεκτείνει και τον θετικό αντίκτυπο που έχει η συμμετοχή στην αντίληψη των ανθρώπων για τον εαυτό τους και τους άλλους, ενισχύοντας την κοινωνική εμπιστοσύνη και τη συνοχή.»²

Αν και η θεσμοθέτηση προσφέρει πράγματι οφέλη –διασφαλίζοντας επιδράσεις στις πολιτικές, στους θεσμούς, στο ευρύτερο κοινό και στους συμμετέχοντες³ και ενισχύοντας την υλοποίηση των προτάσεων– μπορεί παράλληλα να μειώσει την αυτονομία και την πολιτική δύναμη των συνελεύσεων. Επιπλέον, η πρόωρη θεσμοθέτηση ενδέχεται να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη των πολιτών στους πολιτικούς θεσμούς. Οι πολίτες χρειάζονται έναν αυτόνομο χώρο, από τον οποίο να μπορούν να ασκούν μετασχηματιστική επιρροή στους θεσμούς ή στις πολιτικές. Η ενσωμάτωση των συνελεύσεων πολιτών στην κυβερνητική αρχιτεκτονική πρέπει, συνεπώς, να προκύπτει ως αποτέλεσμα του μετασχηματισμού του συστήματος διακυβέρνησης και όχι ως απόπειρα ενσωμάτωσής τους σε ένα κλειστό πολιτικό σύστημα όπου ο ρόλος τους μπορεί να ελέγχεται και να καθορίζεται από την εξουσία των πολιτικών κομμάτων με στόχο την εξουδετέρωση των φωνών των πολιτών. Αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο σε κοινωνίες με ασθενέστερη δημοκρατία και ελλιπείς μηχανισμούς διασφάλισης ανεξαρτησίας.

Εγγύτητα με τις Αρχές

Μια ακόμη ευρέως διαδεδομένη άποψη είναι ότι το έργο των συνελεύσεων πολιτών μπορεί να είναι αποτελεσματικό και ουσιαστικό μόνο αν ανατίθεται από τις αρχές, καθώς

αυτός θεωρείται ο μόνος τρόπος επίτευξης κοινωνικού ή πολιτικού αντίκτυπου. Αν και αυτή η θέση είναι εν μέρει αληθής, ισχύει κυρίως για τις δυτικοευρωπαϊκές δημοκρατίες και δεν μπορεί να γενικευτεί σε ολόκληρη την Ευρώπη. Σε ορισμένα πλαίσια, η διαβούλευση αποτελεί κρίσιμο εργαλείο ενδυνάμωσης των πολιτών και δεν μπορεί να εξαρτάται από τη βούληση ή την αναγνώριση των αρχών (ιδίως στις περιπτώσεις διεφθαρμένων κρατών, όπου οι αρχές δεν σέβονται τα δημοκρατικά πρότυπα ή κάνουν κατάχρηση του δημόσιου λειτουργήματος). Η αποτίμηση της αξίας μιας συνέλευσης πολιτών αποκλειστικά βάσει της αναγνώρισής της από την κυβέρνηση ενδέχεται να είναι υπερβολικά περιοριστική και να υπονομεύει την αυτονομία και την περαιτέρω εξέλιξή της.

Στις μελέτες περίπτωσης αυτής της έκθεσης και στη γενικότερη πρακτική, οι συνελεύσεις πολιτών θεωρείται συχνά ότι λειτουργούν σε στενή συνεργασία με τις τοπικές, εθνικές ή ευρωπαϊκές αρχές. Αυτή η αντίληψη είναι ελλιπής και δεν ισχύει για κράτη ή κοινωνίες όπου οι σχέσεις μεταξύ βασικών πολιτικών παραγόντων είναι εχθρικές ή διαρρηγμένες. Η διαδεδομένη αυτή θεώρηση που έχει διαμορφωθεί από εμπειρίες διαβούλευσης στις δυτικές δημοκρατίες –ότι οι συνελεύσεις πολιτών αποκτούν νόημα κυρίως ή μόνο όταν έχουν την έγκριση των αρχών– δεν ανταποκρίνεται στις συνθήκες των διεφθαρμένων κρατών ή της πολιτικής βίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν έχει νόημα η αναζήτηση άδειας ή συναίνεσης για τη διεξαγωγή μιας συνέλευσης πολιτών. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η πρακτική δεν έχει αξία ανεξαρτήτως.

Η κατανόηση του εύρους και του αντίκτυπου της διαβούλευσης πρέπει να διαφοροποιείται και να λαμβάνει υπόψη διαφορετικούς ρόλους και αξίες που μπορεί να φέρουν οι συνελεύσεις πολιτών, ακόμη και όταν αντιμετωπίζουν εχθρικές αρχές. Ο αντίκτυπος πρέπει να εκλαμβάνεται πέραν του άμεσου πολιτικού πεδίου και η συλλογική δράση που συνεπάγεται μια συνέλευση πολιτών να

αναγνωρίζεται για τις μετασχηματιστικές της δυνατότητες – όχι μόνο σε σχέση με τις αρχές, αλλά και με την κοινωνία στο σύνολό της. Η διαφωνία και η διαμαρτυρία μπορούν να αποτελέσουν εξίσου ισχυρό κίνητρο για τη συγκρότηση ενός τέτοιου σώματος με την επιδίωξη κοινών πολιτικών στόχων.

Εγγύτητα με την Πολιτική Εξουσία

Η επίδραση της ιδεολογίας των κομμάτων στην ανάθεση συντελεύσεων πολιτών εξακολουθεί να υποτιμάται στη σχετική βιβλιογραφία για τις δημοκρατικές καινοτομίες. Ωστόσο, η θέση του κυβερνώντος κόμματος στο πολιτικό φάσμα αποτελεί κρίσιμη μεταβλητή για την υιοθέτηση διαφορετικών μορφών διαβούλευσης.⁴ Τα πολιτικά κόμματα με διαφορετικές ιδεολογικές καταβολές και συνεπακόλουθες αξίες ή ερμηνείες της δημοκρατίας διαθέτουν και διαφορετικές αντιλήψεις για τη συμμετοχή των πολιτών, τον δημοκρατικό της σκοπό και τη σημασία της για τη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Τα κόμματα της Αριστεράς έχουν παραδοσιακά ταυτιστεί με την υποστήριξη της αυξημένης συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, αίσθηση που ενισχύεται από στοιχεία που δείχνουν ότι οι αριστεροί εκπρόσωποι έχουν πιο ευνοϊκή στάση απέναντι στις διαδικασίες διαβούλευσης και τα αποτελέσματά τους σε σχέση με τους δεξιούς. Ωστόσο, φαίνεται ότι η αντίληψη ή η ιδεολογική συγγένεια δεν μεταφράζεται απαραίτητα σε ενεργή υποστήριξη. Η ιδεολογική εγγύτητα μπορεί να οδηγήσει είτε σε μεγαλύτερη στήριξη των πρακτικών διαβούλευσης, είτε αντίστροφα, σε αποστασιοποίηση με στόχο την ενίσχυση της αυτονομίας της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό ίσως εξηγήει την συγκεκριμένη και αυθαίρετη εικόνα αναφορικά με το ποιοι εγκαινιάζουν ή ανταποκρίνονται στο κύμα διαβούλευσης. Συνολικά, ο χώρος αυτός φαίνεται να ανήκει περισσότερο στους σοσιαλδημοκράτες παρά στην Αριστερά ή στους Πράσινους, γεγονός

Ο αντίκτυπος πρέπει να εκλαμβάνεται πέραν του άμεσου πολιτικού πεδίου και η συλλογική δράση που συνεπάγεται μια συνέλευση πολιτών να αναγνωρίζεται για τις μετασχηματιστικές της δυνατότητες – όχι μόνο σε σχέση με τις αρχές, αλλά και με την κοινωνία στο σύνολό της.

ίσως παράδοξο, αν ληφθεί υπόψη η ιδεολογική έμφαση των τελευταίων στη συμμετοχική δημοκρατία.⁵

Πρόσθετες Θεμελιώδεις Αξίες και Οργανωτικές Ανάγκες

Βάσει όσων επισημαίνονται στο υπόλοιπο κείμενο, αξίζει να τονιστεί η σημασία καλλιέργειας των παρακάτω αξιών και η ανάγκη ενσωμάτωσης των παρακάτω οργανωτικών παραμέτρων κατά τη συγκρότηση συνελεύσεων πολιτών:

Εμπιστοσύνη

Οι συνελεύσεις πολιτών συχνά προκύπτουν από έλλειψη αναγνώρισης της πολιτικής υποκειμενικότητας των πολιτών ή από έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς. Όταν όμως οργανώνονται σωστά, προσφέρουν τη δυνατότητα αποκατάστασης της εμπιστοσύνης στους δημοκρατικούς θεσμούς. Επιπλέον, ενισχύουν τη συνοχή στο εσωτερικό τους και αυξάνουν την αυτοπεποίθηση των συμμετεχόντων.

Συμπερίληψη

Μια κοινή κριτική στις συνελεύσεις πολιτών είναι η μη συμπερίληψη και η ελλιπής εκπροσώπηση. Για την αποτροπή αυτών των κινδύνων, η μεθοδολογία επιλογής των συμμετεχόντων πρέπει να εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων και την εκπροσώπηση ποικίλων οπτικών και συμφερόντων. Για εμάς τους Πράσινους, η διαθεματικότητα αποτελεί θεμελιώδη αρχή για τη διαμόρφωση του πλαισίου κλήρωσης και προσκλήσεων.⁶

Διαφάνεια & Νομιμοποίηση

Η αρχή της διαφάνειας συχνά παραμελείται κατά την οργάνωση των συνελεύσεων πολιτών. Για να διασφαλιστεί όμως η νομιμοποίηση και ο αντίκτυπος των προτάσεών τους, είναι κρίσιμο το ευρύ κοινό και οι εμπλεκόμενοι

φορείς να γνωρίζουν και να παρακολουθούν τη διαδικασία. Απαιτείται ιδιαίτερη φροντίδα για διαφάνεια στην επιλογή συμμετεχόντων, στην τεκμηρίωση, στη διακυβέρνηση και στη συγκέντρωση της τεχνογνωσίας, καθώς η αδιαφάνεια έχει υπάρξει πηγή κριτικής στο παρελθόν.

Η έλλειψη διαφάνειας μπορεί να υπονομεύσει τη νομιμότητα της διαδικασίας διαβούλευσης και σε πολλές περιπτώσεις να προκαλέσει αντίθετα αποτελέσματα, βαθαίνοντας έτσι περαιτέρω την έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού. Αντίθετα, το ευρύ κοινό τείνει να υποστηρίξει το έργο των συνελεύσεων πολιτών όταν τα επίπεδα διαφάνειας είναι αρκετά υψηλά. Η νομιμότητα των συνελεύσεων πολιτών και των μη εκλεγμένων μελών τους μπορεί επίσης να αμφισβητηθεί από εκλεγμένους πολιτικούς αξιωματούχους που δεν είναι πρόθυμοι να «παραχωρήσουν» τις εξουσίες λήψης αποφάσεων, όπως συμβαίνει συχνά σε άλλες πρακτικές, όπως ο συμμετοχικός προϋπολογισμός. Αυτό το γεγονός μπορεί να αποτελέσει πρόκληση κατά τη διαδικασία ανάπτυξης προτάσεων δημόσιας πολιτικής.⁷

Πόροι

Είναι κρίσιμο να διασφαλίζεται ότι διατίθενται επαρκείς πόροι και χρόνος για τη διεξαγωγή και ολοκλήρωση πλήρων κύκλων συνελεύσεων. Αν αυτό δεν είναι εφικτό, είναι προτιμότερη η αναβολή ή ακύρωση, καθώς το κόστος μιας αποτυχημένης συνελεύσεως είναι μεγάλο.

Ασφαλής χώρος (Safe space)

Οι συνελεύσεις πολιτών πρέπει να λειτουργούν ως ασφαλής χώρος, όπου μπορεί να οικοδομηθεί εμπιστοσύνη στη συλλογική διαδικασία. Αυτό απαιτεί μορφές προστασίας και στιβαρές δομές διακυβέρνησης, που να αποτρέπουν την ανάπτυξη λαϊκισμού ή πόλωσης.

Πολιτική εκπαίδευση των πολιτών

Ως μια δημοκρατική άσκηση κατά την οποία οι συμμετέχοντες μαθαίνουν όχι μόνο πληροφορίες για το εκάστοτε θέμα, αλλά μαθαίνουν και πώς εφαρμόζεται η δημοκρατία, οι συνελεύσεις πολιτών παρέχουν, σύμφωνα με αναφορές, μια πολύ πρακτική και μετασχηματιστική μορφή πολιτικής εκπαίδευσης. Για να προωθηθεί αυτή η μάθηση, οι συμμετέχοντες πρέπει να έχουν αρκετό χρόνο και χώρο για να εξοικειωθούν με το θέμα και να λάβουν σχετικές και αξιόπιστες πληροφορίες στις οποίες θα βασίσουν τις αποφάσεις τους. Σε σχέση με την ευρύτερη κοινωνία, η πολιτική εκπαίδευση εξασφαλίζει υψηλότερο βαθμό πολιτικού αλφαριθμητισμού και μπορεί επομένως να καταστήσει τις συνελεύσεις πολιτών καλύτερα εξοπλισμένες για να εκπληρώσουν τον ρόλο τους.

Σημειώσεις

- 1 OECD (2021). Eight Ways to Institutionalise Deliberative Democracy. OECD Public Governance Policy Paper. OECD Publishing: Paris. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/12/eight-ways-to-institutionalise-deliberative-democracy_e1f898a0/4fcf1da5-en.pdf
- 2 Ibid.
- 3 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Graham Smith (2023). Climate assemblies: emerging trends, challenges and opportunities: A report of the Knowledge Network on Climate Assemblies. KNOCA. April 2023. https://knoca.eu/app/uploads/2023/05/KNOCA_2023_Climate-assemblies_emerging-trends-challenges-and-opportunities.pdf
- 4 Rodrigo Ramis-Moyano et al. (2025) "Mini-Publics and Party Ideology: Who Commissioned the Deliberative Wave in Europe?", Journal of Deliberative Democracy , 21(1).
- 5 Ibid.
- 6 Rich Wilson & Claire Mellier (2023). "Getting Real About Citizens' Assemblies: A New Theory of Change for Citizens' Assemblies". European Democracy Hub (Online). 10 October 2023. <https://europeandemocracyhub.epd.eu/getting-real-about-citizens-assemblies-a-new-theory-of-change-for-citizens-assemblies/>
- 7 John Garry et al. (2021). "The Perception of the Legitimacy of Citizens' Assemblies in Deeply Divided Places? Evidence of Public and Elite Opinion from Consociational Northern Ireland". Government and Opposition, 57(3), pp. 532-551. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.4>

Συνελεύσεις Πολιτών και Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία Το τέλειο ταίριασμα (ή όχι);

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έχασε μια σημαντική ευκαιρία να αξιοποιήσει το πρόσφατο κύμα διαβούλευσης που σάρωσε όλη την Ευρώπη. Ωστόσο, η πράσινη μετάβαση είναι ήδη σε εξέλιξη και πρέπει να επιταχυνθεί – φυσικά, με τους πολίτες στο επίκεντρο. Η επιτυχία της εξαρτάται από την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών και την ενσωμάτωση του κοινωνικού αντίκτυπου σε ισχυρές περιβαλλοντικές πολιτικές. Οι συνελεύσεις πολιτών προσφέρουν έναν τρόπο οι φωνές τους να ακούγονται σε όλα τα επίπεδα, από τις τοπικές κοινωνίες μέχρι τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Η παρούσα έκδοση εξετάζει τα πρώτα διδάγματα, καθώς και τις δυνατότητες η πράσινη μετάβαση να πάρει μια μορφή που θα υπηρετεί πραγματικά το δημόσιο συμφέρον.

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

Green European Foundation

Rue du Kiem 96
8030 Strassen, Luxembourg
Brussels Office: Mundo Madou,
Avenue des Arts 7/8,
1210 Brussels, Belgium

+32 2 329 00 50

info@gef.eu

WEBSITE: gef.eu

FACEBOOK: [GreenEuropeanFoundation](https://www.facebook.com/GreenEuropeanFoundation)

INSTAGRAM: [@GEF_Europe](https://www.instagram.com/GEF_Europe)

LINKEDIN: [Green European Foundation](https://www.linkedin.com/company/green-european-foundation)

HEINRICH BÖLL STIFTUNG ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Γραφείο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

Οδός Αριστοτέλους 3, 54624
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

+30 2310 28 28 29

info@gr.boell.org

WEBSITE: gr.boell.org/el

INSTAGRAM: [@boell-gr](https://www.instagram.com/boell-gr)

FACEBOOK: [gr.boell](https://www.facebook.com/gr.boell)

YOUTUBE: [@hbs_gr](https://www.youtube.com/@hbs_gr)

LINKEDIN: [boell-gr](https://www.linkedin.com/company/boell-gr)

Το κείμενο και τα γραφικά αυτής της έκδοσης διατίθενται με άδεια Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). Για το πλήρες κείμενο της άδειας, δείτε: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>. Για μια σύνοψη (που δεν υποκαθιστά την άδεια), δείτε: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>